SEZAİ KARAKOÇ

ÇAĞ VE İLHAM
III
YAZGI SEÇİŞİ

4. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI

ÇAĞ VE İLHAM III

YAZGI SEÇİŞİ

YAZARIN ÖBÜR ESERLERİ

(DİRİLİŞ YAYINLARI'ndan)

ŞİİR:

ŞİİRLER I Monna Rosa
ŞİİRLER II Şahdamar/Körfez/Sesler
ŞİİRLER III Hızırla Kırk Saat
ŞİİRLER IV Taha'nın Kitabı/Gül Muştusu
ŞİİRLER V Zamana Adanmış Sözler
ŞİİRLER VI Ayinler/Çeşmeler
ŞİİRLER VII Leylâ ile Mecnun
ŞİİRLER VIII Ateş Dansı
ŞİİRLER IX Alınyazısı Saati
GÜN DOĞMADAN (Şiirlerin Toplu Basımı)

HİKÂYE:

HİKÂYELER I Meydan Ortaya Çıktığında
HİKÂYELER II Portreler

PİYES:

PİYESLER I • ARMAĞAN

ÇEVİRİ ŞİİR:

BATI ŞİİRLERİNDEN • İSLÂMIN ŞİİR ANITLARINDAN

DÜŞÜNCE:

RUHUN DİRİLİŞİ • KIYAMET AŞISI • ÇAĞ VE İLHAM I-II-IV • İSLÂM TOPLUMUNUN EKONOMİK STRÜKTÜRÜ • DİRİLİŞİN ÇEVRESİNDE • İSLÂM • İSLÂMIN DİRİLİŞİ • DİRİLİŞ NESLİNİN ÂMENTÜSÜ • İNSANLIĞIN DİRİLİŞİ • YİTİK CENNET • GÜNDÖNÜMÜ • MAKAMDA • DİRİLİŞ MUŞTUSU • DÜŞÜNCELER I-II • FİZİKÖTESİ AÇISINDAN UFUKLAR VE DAHA ÖTESİ I-II-III • YAPI TAŞLARI VE KADERİMİZİN ÇAĞRISI I-II • UNUTUŞ VE HATIRLAYIŞ • VAROLMA SAVAŞI • ÇAĞDAŞ BATI DÜŞÜNCESİNDEN • SAMANYOLUNDA ZİYAFET

DENEME:

EDEBİYAT YAZILARI I - Medeniyetin Rüyası Rüyanın Medeniyeti Şiir
EDEBİYAT YAZILARI II - Dişimizin Zarı
EDEBİYAT YAZILARI III - Eğik Ehramlar

İNCELEME:

YUNUS EMRE • MEHMED ÂKİF • MEVLÂNA

GÜNLÜK YAZILAR:

FARKLAR • SÜTUN • SÛR • GÜN SAATİ

SÖYLEYİŞLER:

röportaj:

TARİHİN YOL AĞZINDA

konferans:

ÇIKIŞ YOLU I - Ülkemizin Geleceği
ÇIKIŞ YOLU II - Medeniyetimizin Dirilişi

meydan konuşması:

ÇIKIŞ YOLU III - Kutlu Millet Gerçeği

SEZAİ KARAKOÇ

ÇAĞ VE İLHAM
III
YAZGI SEÇİŞİ

4. baskı

DİRİLİŞ YAYINLARI
P.K. 1279, Sirkeci - İstanbul. Nuruosmaniye Cd.
Derin Han, No: 8/1, 34410 Cağaloğlu - İstanbul
Posta Çeki No: 348155 Tel: (0212) 519 04 57
www.dirilisyayinlari.gen.tr

Diriliş Yayını : 28

Birinci Baskı : 1980
İkinci Baskı : 1986
Üçüncü Baskı : 1998

BU KİTAP

Bu kitap, 10 Mart 1977-3 Ağustos 1978 tarihleri arasında **Diriliş Pazartesi-Perşembe Günlüğü**'nde Diriliş imzasıyla ve Ekim 1979-Eylül 1980 tarihleri arasında aylık **Diriliş Dergisi**'nde yazarın adıyla çıkan başyazılardan oluşmuştur.

© Diriliş Yayınları. BU KİTAP DAHİL BÜTÜN ESERLERİMİZİN TÜM YAYIN HAKLARI SAKLIDIR (Değerlendirme amacıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yazarın yazılı izni olmadan, hiçbir surette alınamaz, çoğaltılamaz, çevirisi yapılamaz, radyo, TV'lerde okunamaz, kaset ve CD'lere aktarılamaz, Internet dosyası açılamaz).

Dizgi-İçdüzen: hayalevi tasarım
Baskı-Cilt: Bayrak Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Davutpaşa Cad. No: 14/2 Topkapı - İstanbul
İstanbul – Mart 2010

ÇAĞ VE İLHAM

III

YAZGI SEÇİŞİ

GÜÇ DOĞUM

Çağımızın birbirleriyle çarpışan yerleşik veya geçer akça dünya görüşleri, insan ruhuna, bir muştudan çok, bir korku gibi hükmetmekte. Onlarla kurulan bağlantılar, umuttan çok umutsuzluktan kaynaklanmaktadır. Çobanın, akıl ve tecrübelerinden çok, değneği, sürüleri birtakım yönlere çevirmekte. Hatta çok kez çobanın kavalı bile sürüleri çektikten sonra değneğe dönüşmekte. Bu değnek, ya da kavaldeğnek, Hazreti Musa'nın âsası değildir. Hazreti Musa'nın Âsası, inanç ve şuur orkestrasını yöneten mucize âsasıdır, sırta inen çağdaş terör sopası değil. İnsanların gözleri, büyük uyum için ona dikilidir. Herkes kendi notasını ona bakarak çıkarır ve bundan yaşanmaya değer anlam senfonisi doğar. Mucize âsası, yumuşak çizgilerle havada uçuşur ve açtığı yollardan geçen ruh, yaradılışının en yüce ereğine ulaşır. Oysa, çağın liderlik işaretleri, sürüleşen kalabalıkları panikten paniğe düşürdükten sonra ruhun

mahkûmluğu ve esirliğiyle sonuçlanan şifasız bir düşüşe sürükleyen büyücü kakafonisi mızraplarından başka birşey değildir.

Günümüz ideolojileri, birbirleriyle çarpışma ve çatışma halinde görünmelerine karşın âdeta gizli bir anlaşma ile, iş bölümü içinde, insanların korkularını sömürürler. Açlıklarını, sefaletlerini, yetkinliklerini ya da yetkinsizliklerini, özgürlüklerini ya da özgürsüzlüklerini tuzak gibi kullanırlar onların. İyice kişiliksizleştirilmiş insanoğlu da kolaylıkla bu tuzağa düşer.

Kapitalizm ve komünizm, kulislerde elele, İnsanlık Komedyasını sahneye koymaktadırlar. Fakat, sonuçta, İnsanlık Trajedyası olgulaşmaktadır. Faşizm, bu şeytanî düalizmi kırmak için insanlık ruhunun ortaya attığı erken doğmuş bir direniş gücüydü. Aceleye gelmiş bir direniş. Daha doğrusu asıl direnecek gücün doğmasına gerekli sabrı göstermemenin, kolaya kaçmanın yemişi, ham bir hareket. Hatta denebilirse, kapitalizm ve komünizm, insanlığın gerçek direniş gücü olan geniş anlamındaki diriliş çekirdeğinin oluşmaması için, faşizmin doğuşunu, erken bir doğum gibi kolaylaştırma kurnazlığını göstermesini bildiler. Komünizm ve kapitalizm dünyaları, âdeta önce faşizmin doğmasına göz yumdular, sonra da birleşerek onu yokettiler. Böylece de faşizm trajedyasına dikkati toplayarak uzun bir süre için gerçek bir insanlık direnişinin doğmasını geciktirmiş oldular.

Bir direniş gerekliydi. Ama bu, bir dirilişten doğma bir direniş olmalıydı. Faşizm, negatif bir di-

renişti. Beklenen çocuk değildi, düşük çocuktu. İnsanlık ruhunu uzun süre bir daha gerçek direnişe hamile kalma cesaretinden bile mahrum bırakacak bir düşüşle düşmüş bir çocuk.

Avrupa doğuramazdı dirilişçi direniş toplumunu. O, bugüne kadarki ve bugünkü insanıyla olsa olsa, kapitalizm veya komünizmin yerini alacak bir yeni ezme sistemini doğurabilir veya geliştirebilir.

Asya ve Afrika doğurabilirdi Diriliş Toplumunu. Avrupa, olsa olsa, ancak komünizm, kapitalizm ve faşizm gibi ölüm toplumlarını doğurabilir.

Ama, ne yazık ki, Asya ve Afrika aydınlarını da, Batı, iyiden iyiye şartlamış, Diriliş Toplumunu doğurma seçeneğinden onları iyiden iyiye uzaklaştırmıştır. Asya ve Afrika, Avrupa tarafından âdeta kısırlaştırılmıştır. Ruhların kısırlaşması sonucu, kitleler, çağdaş ideolojilerin panik doğurucu terör kırbacı altında oraya buraya sürüklenip durmaktadırlar.

Çağda öylesine lânetli bir dikkat ruhu doğmuştur ki, ancak intihar, katliam, anarşi ve terör yankı yapmakta, yumuşak ve sessiz aksiyonlar açılım ortamı bulamamaktadırlar.

Bu karanlık tablo yüzünden ufuk büsbütün aydınlıksız, ışıksız ve kapanık mıdır? Sanmıyoruz. Şartlar nice ağır olursa olsun, "üstün yaratık" insan, mucizemsi umutlarla yüklü olma özelliğini büsbütün yitirmeyecektir.

Zaman zaman görülen çıkışlar, ardarda batışlarla sonuçlansa da, doğuş ve diriliş imkânı kaybolmayacaktır.

Bu yanıp sönmeler, "sönmeyen"in doğuşuna kadar sürüp gidecek, akla karanın savaşı sona ermeyecektir.

Ve bir gün, hayatı yaşamağa değer kılan Diriliş Toplumu çizgilerini sergileyecektir zamanın alaca karanlığında. İnsanı çevreleyen yeni mit ışığı doğacaktır. Yeni kahramanın çağı açılacaktır. İnsan, yeni çıkış noktasını vurgulayacaktır.

Plüralizmin içinden "tek" olan seçilecektir. Ve o "tek" yeniden çoğulcu bir açılım yapacaktır. Hazreti Musa'nın âsası ve Peygamberin şifa verici nurdan kılıcı, yeni bir sütun kimliğinde ihtiyar arzın ortasında gözükecektir. Bu diriliş sütunu, Arzı ve insanı gençleştirecektir. Bengisuyu içmişcesine insanlık ve dünya gençleşecek ve yeniden sonsuzluk avcılığına aday olacaktır.

Umutsuzluğun en belirdiği yerde umut belirir. Sınır aşıldığında tersine dönüşülür. İnsanlık Komedyası sona erer, ve perde yeniden açılır. Hakikat yeniden sahneye koyar kendini.

BAŞKALDIRI

I

Ortaçağda alçakgönüllü iş ve sanat erleri olan kentlileri, Yeniçağda, soylulara başkaldırma adı altında, özgürlük ve sınırsız ilerleyiş sloganıyla, ansiklopedistler diye tanınan filozoflar baştan çıkardılar ve kanlı devrimlere ittiler. Soyluların egemenliğine son veren burjuva, zaferinin roma arabasını kapitalizm uçurumuna kadar sürdü. Ve şimdi o uçurumun karanlık ağzında ecel terleri döküyor.

Vaktiyle, başı önüne eğik, işine ve eserine gömülü olan o, çağımızda, bir deri bir kemik bıraktığı insanlığın iskeletsi hayaletini Hamlet'in babasının hayaletini gördüğü gibi başının ucuna dikilmiş görüyor ve o hayaletin parmaklarını boğazında hissediyor.

★

Tanrı'yı aldatmaya yeltenen rahipler, rahipleri alaya alan soylular, soyluları tepeleyen zanaatçı ve tüccarlar (burjuva) dönemlerinden sonra, kapitalizm zulmünün kara yemişi proleterya dönemi gelip çattı.

Başlangıçta, kırbaç altında, makinaların birer parçası gibi inlerken, şimdi, dünya egemenliğine onlar istekliler. Sosyalist filozofların kışkırtmaları sonucu, ekmek ve eşitlik sloganlarıyla, kısa zamanda, kan, şiddet ve terör kitlesi haline geldi bu ezilmişler tabakası.

Proleterya, ezilmişlikten kurtulma adına, ezmenin doruğuna ulaştı şimdiden. Ve hedefinin, kendi dışındakileri tüm yoketmek olduğunu açık açık ilân etmekte. Kuşkusuz, ellerine imkân geçerse, marksist doktrine göre düzenlenenler, bunda en ufak bir tereddüt göstermeyeceklerdir.

★

Aristokrasi, burjuvalara yaptığının cezasını çekti. 20. yüzyılda da, burjuvazi, proletaryaya reva gördüğünü ödemeye başladı. Ama sonuç ne oldu? Aristokrasiyi suçlayıp tahtından indiren burjuvazi, en kısa zamanda, onun yerine özendi ve görmemişliğin en görülmemişi ile insanlığı ezmeye girişti. Burjuvaziye başkaldıran proletarya da, bugün, onun huylarını kapmış, insanlığı zincire vurmanın savaş naralarını atıyor.

★

Hep aynı şey. Aynı aşırılık, aynı uçtan uca sıçrayış. Aynı açmazlara ve çıkmazlara düşüş. Aynı tahakküm hırsı. Aynı azgınlık, aynı kudurganlık.

Kuramcılar ve uygulayıcılar, bilim iddialı laboratuarlarının da desteğiyle, belki, bin dereden su getirerek, proleteryanın öbürlerine benzemediğinden ve devrimin son devrim olduğundan dem vuracaklar, bir çok saf insanı da savlarına inandıracaklardır. Ama, ortada olan gerçek değişmeyecek; bir gün, insanlık, bu kez proletaryadan kurtulmak için çırpınıp duracak.

BAŞKALDIRI

II

Doğuda parya, Batıda proletarya mı? İnsanlık bu ikilemin tuzağına neden yakalandı? Aslında, daha geniş çerçevede düşünülürse, Mısır, Grek ve Roma uygarlıklarında da benzeri ayrımların bulunduğu görülecektir. Eski Mısır'da, Beni İsrail, ehramların yapımında çalıştırılan bir nevi proletaryayı oluşturuyordu. Greklerde siteli ve yabancı, Roma'da roma yurttaşı ve esirler çelişki ve çatışkısı, tarihî platformun tabanını biçimlendirmek suretiyle âdeta dondurmuştu.

Anlaşılıyor ki, proletaryanın doğuşu, bir kitleleşme, sınıflaşma veya tabakalaşma olgusu kitleleşme, sınıflaşma veya tabakalaşma olgusu gibi alınınca, ne ilktir, ne de son olacaktır. Psikolojik, sosyal ekonomik ve tarihî faktör ve motifler, bu birbirine

karşıt bölüntülerin, insanlığın alınyazısı sahnesinde, şu veya bu ad altında, şu veya bu biçimde, şu veya bu iddia ile gözükmelerinin ortamını hazırlamıştır. Bundan sonra da hazırlayacaktır. İnsanın tabiatında vardır bu. İnsanı, sadece şartların toplamı saymak mümkün değildir. Bütün dış şartlar değiştirilirse bile, iç öz, yani ruh, ışıtılmadıkça sürüp gidecektir bu. Belki, dediğimiz gibi sadece, isimler ve şekiller, dozlar ve tonlar değişir bu ikircil metamorfozda.

★

Filozofik veya ekonomik doktrinler, insanın ruh özünü ışıtacak, aydınlatacak güçten ve derinlikten mahrumdurlar. Düşünce kaynaklı oldukları için, son tahlilde, yüzeyde kalmaya mahkûmdurlar. Etkileri, yeni düşüncelerin doğumuyla, kaybolmaya yüz tutar, albenilerini yitirirler, maskeleri düşer, boyaları dökülür. Yeni düşüncelerin doğumu ise sürgit engellenemez. Baskı, bir yere kadar önleyicidir. Daha sonra, yani belli bir aşama noktasından sonra, o, amacının aksine, yeni başkaldırıların sebebi olur.

Düşünce yapımız, tarihî bir çerçevede, bir yandan ruhumuzdan gelen ilhamların, yani iç doğuş, aydınlanış veya kararışların, bir yandan da dış şartların etkisi altında olduğundan hep aynı kimlik kıvamını koruyamaz. Değişmelere ayarlıdır. Düşünüşümüzün evrendeki uyum aracımız olması yüzünden bu değişim veya dönüşüm kaçınılmazdır. Ancak, o, sağlam bir ruh temeline oturduğu zaman, bu değişim, oluşum ve dönüşümler, bir eksen etrafında dönen bir evrim izler. Böyle bir tabandan mahrum

olan düşünce evrimi, devrimlere ve bunalımlara yatkın katastrofik bir karakter taşır. Ünlü Batı filozofunun: "Arz, ayağımızın altından kayıyor" derken ifade etmek istediği budur elbet.

★

Burjuva filozofları, "özgürlük" ve "sınırsız ilerleme" ilkelerinin ebedî geçerli olduğunu iddia ediyorlardı. Oysa görüldü ki, bu özgürlüğü ilk kapanlar, başkalarını ona hasret bıraktılar. "Herkese özgürlük" iddiası altında, bir ülkeye bir kıt'aya, bir sınıfa özgürlüğü hasretme savaşı sürdürüldü. Hatta, birinin özgürlüğü, başkasının özgürlükten yoksun edilmesiyle sağlanır oldu. Giderek, burjuvanın özgürlüğü, proletaryanın özgürlükten mahrumluğu, ve Avrupa'nın özgürlüğü, Asya ve Afrika'nın tutsaklığı demek oldu. Başka türlü düşünülemedi. Yani, tutsaklıklara atılan maya ile, bu tutsaklık, kölelik mozayiğinin hamuru öz değiştirerek efendilerin özgürlük pastasına dönüşüyordu.

Şimdi aynı tarihi determinizm, proletarya filozoflarının "herkese eşitlik" sloganı için de geçerli olmakta. "Herkese eşitlik", belli bir sınıfın kendi aralarında eşitliği sağlamak için, hatta bundan daha çok, başkalarının haktan, varolma hakkından bile yoksun bırakılması yönünde çalıştırılan bir ilke. Giderek, bu eşitlik eşitsizliklerden doğma veya örülme bir hilkat garibesi olacaktır kuşkusuz.

★

Burjuva nereden başladı, nereye geldi? Proleterya nereden başladı, nereye gidiyor? Asıl üzerinde durulması gerekli nokta bu. Evet, bu noktada, bir alınyazısı ironisi işe karışıyor. Bu sınıflar, kendilerini bilinçlendirerek harekete geçiren mazlûmluk psikolojisini kısa sürede yitirip, güçlenir güçlenmez, zulûmlarıyla varoluşlarına sebep olan zalim sınıfların yerini alıyorlar. Ruhların dibindeki bir tortunun, hınç ve öc alma duyguları tortusunun arketipi, günü gelince işlevini olgulamakta. Mazlûm, eline fırsat geçer geçmez, zalimlerin zalimi haline gelmektedir.

Artık, öz değişmiş, fakat bu değişme belli bir sürede, yani bir kaç kuşağın ömrü çerçevesinde olup bittiğinden, sonrakiler bu değişimin farkında bile olamamışlardır. Ve olamamaktadırlar. Ta, yeni mazlûmlar bilinçlenip örgütlenene ve onların zulûmlarını suratlarına çarpar hale gelene değin.

BAŞKALDIRI

III

Evet, öyleyse?

Evet, öyleyse çözüm nerede? İnsan yapısı hep bu diyalektik yapıda mı olacaktır? İnsanın ruhunda başka bir bireşime yer yok mu? Hep, bir sınıf doğup parlayacak ve öbürlerini ezecek, ve günü gelince, yerini bir başkasına mı terk edecektir?

Bu sorunun cevabını bulmak için, tarihi akışa yeniden daha derin bir gözle bakmak gerekecektir. Fakat, ondan önce şu söylenebilir ki, bu düalizm, materyalist ruhun düalizmidir. İnsanlar dışsallığa mahkûm ve materyalist oldukları sürece bundan kurtulamayacaklardır. Ama insan bundan ibaret değildir.

★

İnsanın ruhunda mucizeler gizlidir. İnsan ruhu, dış şartların karanlığıyla savaşan tanrısal bir ışıktır gerçekte. Ruh özümüz yücelikle yoğruludur. Bu yüzdendir ki, bir yandan aşağıların aşağısına ait yanımız, tarihî diyalektiğini oluştururken, yücelerin yücesine ait yanımız öbür yandan sürekli olarak ulvî bir kavganın bayrağını açar. Bunun önderleri peygamberlerdir. Bu sebeplerdir ki, tanrı-krallar ve çevrelerinin baskısına, yani putların tahakkümüne, Hazreti İbrahim başkaldırmış ve bu baskı ve ezgiyi paramparça etmiştir. Yine bundandır ki, Hazreti Musa, Mısır'ın bu zulûm yapısına karşı savaş açmış, ezilen insanları kurtarmaya çalışmıştır. Bundan dolayıdır ki, Hazreti İsa, Roma zulmüne, insanın özündeki ruh aydınlığıyla karşı koymaya çalışmıştır. Yine bundan ötürüdür ki, Hazreti Peygamber, toplumun, zulüm strüktüründe donmuş katı yapısını, hakikatın yüksek fırınında eritip yakmış, posaların, yabancı ve aykırı unsurların temizlenmesinden sonra ortaya çıkan saf ruh madenini adalet ve erdem potasında yeniden sağlıklı özyapı kimliği kıvamında billûrlaştırmayı gerçekleştirmiş ve bu gerçekleştirimi insanlık durdukça sürdürme ülkü ve amacını bize en ulvî miras olarak bırakmıştır. Ölü mirası değil, diri mirası olarak.

★

Yalnız, bu iki başkaldırı arasında, yani peygamberlerin başkaldırısı ile filozofların kışkırttığı başkaldırı arasında köklü bir fark vardır. Peygamberlerin başkaldırısı, hakikat adına olup bütün insanlığı kur-

tarmayı amaçlar. Filozofların başkaldırısı ise, bir sınıf veya bir tabaka adına olmuştur. Birincisinde, başkaldırı, daha doğrusu yeni oluşum, sevgi ve merhamet temel duyarlıklarıyla aşılıdır. İkincisinde ise, hınç ve öc, ülkünün itici gücü olmuştur. Peygamberlerin tutumlarında, insanlar, tek tek ve bütünlükler halinde değişip olgunlaşmadıkça, Yeni Düzen'in oluşamayacağı gerçeği, ilke olarak benimsenmiştir. Filozoflar ise, sınıf ve tabakalara, kusurlarını abartma suretiyle kara bir bilince ulaşmalarından öte yeni bir yol gösterememişlerdir. Bu yüzdendir ki, bir sınıf hakim olur olmaz, ezildiği günlerin öcünü almaktan başka bir şeyi hatırlayamaz olmaktadır. Binlerce yıl geçtiği halde Babil esaretini unutmayan ve bu unutmayışı değişmez bir millî karakter gibi ruhuna geçirmiş olan, Asurluların kendilerine yaptıklarının öcünü kıyamete değin bütün insanlıktan almaya niyetli İsrailoğulları gibi.

★

Çürümüş ve kokuşmuş statükolardan kurtulmak isteyen insanlık, hep aynı fasit daireye düşmemek için, filozofların önerdiği devrimler ve başkaldırılar yolunu, yani hınç, öc, kin ve terör yolunu, parça gerçekliklerinin tasvirlerinden doğma abartılmış ve saptırılmış duygu ve düşünce sistemleri, ideolojiler yolunu değil, Peygamberlerin, ruhun erdemlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan diriliş yolunu izlemelidir. Sınıfları mazlûmluktan kurtarayım derken azmanlaştırma çıkar yol değildir. Filozoflar, iddialarının aksine, zulmü yok etmiyorlar, elden ele geçiri-

len, kapılan bir top gibi, paslaştırıyorlar. Hem de gittikçe artan bir şiddet farkıyla.

Zulmü yok etmek gerektir. Filozofların düşüncelerinden, buluş ve önerilerinden detayda hiç yararlanılmayacak demek değildir bu. Ama, onların doktrinlerini temel ilkeler bütünü, temel sistemler ve dünya görüşleri gibi benimsemek, insanlığı felâkete götürmekten başka bir şeye yaramayacaktır. Tarihî tecrübe, yüzlerce kez, bu gerçeği, ispatlamıştır.

Yol, Peygamberler yoludur. Aşk ve sevgi, kardeşlik ve af, geçmiş kinlerinden arınış, adalet ve erdem, acıma ve koruma, özveri ve özgeçi, anadan yeni doğmuş gibi olma yolu. Ruhun dirilişi suretiyle İnsanlığın yenilenişi yolu. Tanrı'dan başkasını fâni görme, kalıcı olan her şeyin O'na aitliğini bilme yolu. Soyut ve somut putları yıkma yoluyla İnsanlık ruhunu arıtma, aydınlatma ve ışıtma yolu. Her insan ve toplum için sürekli mânevî otokritik ve hesap verme yolu. Tek kelimeyle: DİRİLİŞ YOLU.

UYGARLIĞIN DEĞERBİLİRLİĞİ

Çağımızın Batı Uygarlığıyla daha önce gelip geçmiş ya da henüz varlıklarını şu veya bu biçimde, şu veya bu düzeyde sürdüren öbür uygarlıklar arasında bir de şu fark göze çarpıyor: bugünkü Batı Uygarlığı, tarihte eşi görülmemiş bir egosantrik mizaç ve tutkuyla, kendinden öncekilerden kalan değerleri âdeta önce sterilize ediyor, paketliyor, ambalajlıyor, numaralıyor, sonra da ellerin ve daha önemlisi gönüllerin eremiyeceği bir karantina odasına, ya da alanına kapatıyor. Evet, çağımızda müzeler, geçmiş uygarlıkların karantina daireleridir. Bu açıdan, açık müze ile kapalı müzenin farkı yoktur. Hatta müze – kentlerin. Önemli olan, eski değerlere önce gümrük uygulanması, sonra uygarlık doktorlarınca karantinalı gözüyle bakılmasıdır.

Evet, Batı Uygarlığı, eski uygarlıklara, nazik bir deyimin, "müze" kelimesinin gölgesi altında, gerçekte, hapishaneler veya kabirler inşa etmiştir. Hem

de bununla âdeta öğünerek. Kadirbilir görünme açıkgözlülüğünü de ihmal etmeyerek. Daha da ileri gidip eski uygarlıkları değerbilmezlikle suçlayarak.

Oysa, gerçekte, bu konuda yaptığı nedir Batı Uygarlığının? O, kendinden önceki uygarlıkları yakıp yıkmış, devirmiş, eritip çürütmüş, yağmalamış ve hırsızlamış, bütün bunlara rağmen gözlerden kaçan bir avuç nişâneyi de yeraltından da olsa çıkarıp müzelere kapatmış, onları gururunun ve zafer(!) inin belgesi gibi gözler önüne sermeye başlamıştır. Hâyasız katilin psikolojisidir bu: öldürdüğü adamı mumyalayıp bir vitrinde teşhir etmeyi mârifet biliş psikolojisi.

Gerçek gözle bakan insan, müzelerde, biçilmiş doğranmış uzviyeterin anatomik parçalarından başka nesne görmez. Uygarlıkların uğradığı korkunç katliamların enkaz yığınları olarak görünür, gören göze, müzeye kaldırılan şeyler.

Zaman zaman düzenlenen sergiler de bu müzelerin gezici cinsinden başka bir şey değil.

Müslümanlara en büyük düşmanlığı yapan, iki yüz yıl boyunca İslâm ruhunu, İslâm Milletini, İslâm Uygarlığını yok etmek için bütün gücüyle amansız bir savaşı sürdürmüş olan İngilizler, günümüzde İslâm Uygarlığını tanıtıcı sergiler düzenlemektedirler! Aslında elbette gerçek amaç tanıtma değil, onu bitmiş, devrini tamamlamış, ölmüş göstermektir. Ve dirilmemesini sağlamak.

Sovyetlerin, Fuzûlî'nin heykelini diktiğini, ya da Şeyh Şamil'in evini müze yaptığını duyduğunuzda

yanlış bir yorumla şaşkınlığa düşmeyiniz. Fûzulî'yi yetiştirmiş bir milleti esir halinde tutan, Şeyh Şamil'in halkına ibadetlerini açıkça yapma hakkını bile çok gören zalin bir zihniyetten, onların büyüklerine bir sevgi ve saygı beklemek saflık olur. O halde nedir o heykel ve müze? Zaferleri unutulmasın diye dikilen anı işaretleri. Halkların şuuraltlarına aşağılık duygusu aşağılamak için onların değerlerine istenildiği gibi el koyma ve kutlu hâtıralara süfli maksatlarla tasarruf niyetinin eserleri. Yalnız, insanları değil, onların kutlu bildikleri anılarını da tutsak gibi kendi çıkarı uğruna harcama girişimi.

Bir de Osmanlılar, hatta eski uygarlıklara bir bakılsın. Mısır Medeniyeti, Mezopotamya Medeniyetini, Kartaca Mısır Medeniyetini kendi yaşamına katıp devam ettirmişti. İslâm Uygarlığı ve onun son varyasyonu olan Osmanlı Uygarlığı da, daha da bilinçli olarak, önceki bütün uygarlıkların öz değerlerini kendi yaşamına katıp devam ettirmişti. Bunun içindir ki, Osmanlılar Ayasofya'yı müze yapmayıp cami yapmışlardı. İslâm Uygarlığının savaş tarihinde ne Kartaca, ne de İnka Uygarlıklarının tahribi gibi kara bir sayfa bulunur. Tam tersine, Yunan ve Roma uygarlıklarından devamı insanlık için yararlı olan bilgi, düşünce, kurum ve eserlerin bünyeye mal edilerek yaşamaları sağlandığı görülür hemen ilk incelemede, ilk bakışta.

İslâm Uygarlığı öbür uygarlıklar için bir mezar kazmayı veya kabir inşasını asla düşünmemiştir şu veya bu ad altında bugünkü Batı Uygarlığının yaptığı gibi. Tam tersine, ölmeye yüz tutan Uygarlığın ya-

şaması mümkün değerlerini hayata kavuşturma ilkesi benimsenmiştir her atılımda.

İslâm, Uygarlığın ne mezarkazıcılığını, ne mezarlık bekçiliğini kabul edecek bir ruhtadır. O, Uygarlık dirilticisidir, Uygarlık öldürücüsü değil. Onun yüce ruhu, diriltmeden yanadır, öldürmeden yana değildir.

ŞARTLAR VE İNSAN

Yeniden çıkış, artık, şu veya bu ülkeyi, şu veya bu bölgeyi, şu veya bu ırkı, uygarlık ideasının odağı kabul etmekle başlayamaz. Uygarlığın dirilişi, belki pratikte böyle somut dayanaklar arama ve bulma zorunda kalacaktır. Ama, teoriği bu unsurlarla şartlandırma, daha umudu başlangıçta söndürecek bir mahkûmluk olur. Uygarlığın ruhunu teşkil eden hakikat ideası ve tutkusu, bu, ona yabancı ve zıt unsurların dokuya karışması sonucunda, boğucu bir örümcek ağının içine düşmüş olur, soluk alamaz ve ölmeye yüz tutar. Yalımlı ateşi soysuzlaştıran dumanlar gibidir bu unsur katkıları.

Hakikat ideası, yalancı ideolojilerden şu farkla da ayrılır: O, kendine aykırı bu unsurların gölgesiyle bile uzlaşamaz, oysa insan egosunu tema almış, ideolojiler, sütun sütun bu maddî şartların gücüyle yükselmek isterler.

İslâm, her renk, ırk, sınıf eşitsizliğini reddetme-

seydi, sonradan Emevilerin denemeğe giriştikleri gibi arab ırkı üstünlüğünü ilke olarak benimsetmeğe kalkışsaydı, evrensel olabilir ve hükmünü, etkisini bugünlere kadar uzatabilir miydi?

Rusya'da, ihtilâl öncesinde birkaç görüş çarpışırken, Dostoyevski'nin önderliğini yaptığı yerlicilik cereyanı, Tolstoy'un din temelli acıma doktrini, evet bunlar ve benzerleri, Rus ırkının mesihliği iddiasıyla bağdaştırılmağa çalışıldıkları için, kendilerini bütün insanlığa açılma şansından mahrûm etmemiş ve sosyalistlerin bu gedikten girerek gönülleri çelmelerine imkân vermemişler miydi?

Bu, büyük sanatçılar Rus ırkının mesihliği kehanetinde bulunurken, tam tersine, onu deccallaştırmak isteyenlerin ekmeğine yağ sürmüş değiller miydi bilmeden ve istemeden?

İdeanın ödünsüzlüğü, realitelerin kendi sınır ve çerçevelerinde değerlendirilmelerine engel değildir elbet. Dil, ülke, etnik özellikler bütün insanlığın yararı ile birlikte bir bütün olarak olumlu yönlerde verimlendirilecektir ki, Hakikat İdeası, realite planında sağlam bir platforma otursun. Ancak, bu değerlendiriş ve verimlendiriş, bu realitelerin putlaştırılmasına, yani Ana İdeale bağlı olmaksızın kendi başlarına ve temel ilkeler olarak ülküleştirilmelerine meydan vermemelidir. Daima, nerede insan varsa orada, ülkü olarak doğrudan doğruya Mutlak Hakikat İdeasına bağlı sistemler benimsenmelidir. Bu olmadıkça sapmalar başgösterir, ülküler çığırlarından çıkar, insanlar için saadet değil, felâket kaynakları olurlar.

Hakikat Uygarlığıdır asıl ülkü insanlık için. Bu yüzdendir ki, Hazreti İbrahim, Hazreti Musa, Hazreti İsa, son ve en büyük peygamber Hazreti Muhammed, Ebedî ve Ezelî Tek Tanrı inancını ve ona bağlı Hakikat Uygarlığı olan Tevhit ve İslâm Uygarlığını ülkü olarak benimsediler. Ve insanlığı bu ülküye kavuşturmaya kendilerini adadılar. Hazreti Musa'nın Beni İsrail'i Firavun zulmünden kurtarması, bu ilâhî ülkünün doğal bir sonucuydu, yoksa yahudi ırkçısı olmasından değildi. Ayni şekilde, islâm sebebiyle umran ve refaha kavuşmuş olan arapların ve türklerin bu durumları, Allah'ın, kendi yoluna sarılmalarından dolayı bu halklara lûtfü ve ihsanı idi, yoksa bu, peygamberin ve izleyicilerinin ırkçılıklarından doğmuyordu.

Faşizm ve nazizm, karşılarındaki kapitalizm ve komünizm gibi, putlaştırmaların kurbanı olmasaydı, ırk üstünlüğü safsatalarıyla donanmasalardı, daha ömürlü olabilirlerdi.

Kapitalizm ve komünizm, şu veya bu sınıfa, şu veya bu ırka olan ilgilerini, evrensellik maskesi altında gizlemesini bildikleri için bugüne kadar sürmüşlerdir. Ancak, onlar da birbirlerinin maskesini indirme çabası içinde olduklarından, hakikatın gün ışığına çıkması gecikmeyecektir.

Hakikat Uygarlığından zaman zaman uzaklaşan İnsanlık, gün gelir, zulüm, tahammül edilemez, yanlışlık çekilmez, yalan gizlenmez bir hadde varınca, yavaş yavaş uyanmaya başlar. Bu uyanış, bir arayış doğurur. Bu arayış bir dirilişe ulaşır. Hakikat Uygarlığının dirilişine.

İnsanlığın özünde bu diriliş özlemi, her zaman mevcuttur. En umutsuz anda, insanlık, dirilişçi oğullarını yetiştirmesini bilmiştir. Kapitalizm ve komünizm, insanlığı serfleştirerek, köleleştirerek, kişiliksizleştirerek egemenliklerini ne kadar sürdürmek isterlerse istesinler, bu yolda akla gelmedik hangi yöntemleri uygularlarsa uygulasınlar, maddî ve teknolojik, zihnî ve artistik nice güçlerini seferber etmiş olursa olsunlar, hakikat, er geç yüzünü gösterecek, Hakikat Uygarlığı yönünde insanlık bilinçlenecek, eninde sonunda yeniden diriliş gerçekleşecektir.

Şartlar ne kadar karanlık, İnsanlığın düşmanları ne gibi güçlerle ve ne kadar donanık olursa olsunlar, hiçbir ödüne yanaşmaksızın, hakikat savaşçıları, tarihî atılımlarını yapacaklardır.

İnsan olmanın gereğidir bu. Hatta insan olmanın ta kendisi.

İslâmın Dirilişi, İnsanlığın Dirilişi, Hakikat Uygarlığının Dirilişi demektir. İslâm, hizmet şerefi ne kadar büyük olursa olsun hiçbir ırka mal edilemez. O ırklar zaten bu hizmetle en büyük armağana kavuşmuşlardır: Tanrı'nın razılığına. Geçmişteki hizmet, gelecekteki hizmetten hiçbir ırka vareste kılamaz. Hakikata hizmet eden, kendine hizmet eder çünkü. Hakikattan uzaklaşan ise kendine yazık etmiştir.

Hakikat dirilişinin savaşçıları, tarihî şartlanışların mahkûmu olamaz. Onlar, şartları yine tarih çerçevesinde değer hükmüne bağlar. Tarih, diriliş erleri için, büyük bir tecrübe alanı, bilgi kaynağıdır.

Ama, onlar, tarihî oluşum ve bağlanışların esiri olmazlar. Onlar, tarihi yeniden yoğuracaklardır, onu yeniden hakikat yörüngesine oturtmaya çalışacaklardır.

Dirilişin gözünde, tarih, bağlayıcı değildir, toptan reddedilecek bir olumsuzluklar birikimi olmadığı gibi. Onun perspektifinde, tarih tartışılır, eleştirilir, değerlendirilir. Sadece yerme veya övme, kayıtsız şartsız teslim olma, tarih karşısında özgür düşünen ve davranan hakikat eylemcilerine yaraşmaz kuşkusuz.

Diriliş, şartları görmezlikten gelmediği gibi, putlaştırmaz ya da tabulaştırmaz da. Tarih ve doğa şartları, insanın karşısında, yerine göre yararlanılacak, yerine göre savaşılacak, yerine göre ayıklanacak verilerdir. İnsan, onların önünde, olanca gücü ve özgürlüğüyle Hakikat Uygarlığı Anıtını, Hakikatın Egemenliği Anıtını yükseltmeye çalışacaktır. İnsan bu anıtın hem mimarı, hem ustası, hem işçisidir. Ona kendini adamıştır. İnsan, her zaman Hakikat Ehramını yükseltecek ve kendini bu ehrama gömecektir. Ona yaraşan budur.

YAZGI SEÇİŞİ

Bir kişilikte, düşünce ile duyarlık arasında bir ilişki, bir uyum, orantılı bir bağıntı vardır. Bu ilişki koptu mu, bu uyum uyumsuzluğa dönüştü mü, bu bağıntı kurulamadı mı, o güne değin görülmeyen bunalım ve davranış bozukluğu tohumlarının boy atacağı ortam hazır olmuş demektir. Düşünce ile duyarlık arasında sütliman bir barışın hüküm sürdüğü dönemler ise, insanın inşa ve verim çağları...

İki kutuptur düşünce ve duyarlık. Barışçıl vakitlerinde yararlı bir akım doğar aralarında. Ama, ikisi arasında, yıldırımların yağdığı, tayfunların ve hortumların döndüğü, fırtınaların koptuğu, kasırgaların patladığı vakitler de vardır. İşte terör, ruhta, bu vakitlerde çiçeklerini açar; daha doğrusu, açılmış çiçekleri soldurur, döker ve kırar.

Duyarlık, üzerine düşünce terlerinin döküldüğü duygu, kimi zaman da, üzerine düşünce çilesinin abandığı sezgi yetimizdir. Ama, düşüncenin, bu

duygu veya sezgi sürgünlerini, onlar daha gerekli dayanıklılığı kazanmadan, ezdiği vakitler, terörün, tehlike alarmını çalan işaretlerini sergiler ortam.

Bu ikilemin biraz ötesinde bir âlem daha var. Topluma gelen umut ve ilham sevinci, duyarlığa, üstün bir açılım, bir uçuş hafifliği kazandırır. İbda, işte bu duyarlıkla yola çıkar. Uygarlıklar, doruğa erdiklerinde, duyarlık da, eser verişte en yüce düzeyine ulaşmış olur. Ama, o, düşüş anlarında, dehlizlere ve bodrumlara kaçacak ve oralarda öçle bilenecek, kinle cilalanacak, terörle dinamitlenecektir.

Düşünce daralışları, ilhamlardan mahrumluk, onu kısırlaştırıp soysuzlaştırır. Sürekli gelişim ve açılımsa, olumlu yönde kamçılar onu.

Bir düşünce döneminden başka bir düşünce dönemine geçiş, duyarlığımız için en kritik anı çağırır. Önce bir boşluk oluşur. Duyarlık hızla bu boşluğu doldurmak ister. Bu hızlı akışın sürtüşmesinden doğan ateş, terörü alevlendiren ateş olur. Evet, ruh, cehennem yemişini bu mevsimlerde verir.

Bu mevsimlerdedir ki, duyarlığın inanca dönük yüzünde, nihilizm terleri, topluma bakan yüzünde ve vücudunda, anarşizm mimik ve jestleri, tarih içindeki uzayış ve birikiminde, devrim patlamaları belirir.

Evet, düşünce açılımı, mayın döşenmiş bir alana girme gibi, bir dolaşım çizgisini izler. Mayın sökmeyi bilmeyen düşünce ilerleyişi, sükûnet içinde birdenbire bir adım atışta bir patlama sürpriziyle karşılaşabilir. Duyarlık düğümlerini patlatabilir önlemsiz

ilerleyen yeni düşünce atılım ve açılımları. Düşüncenin ayak bastığı her yerde, bu tür, patlayış birimleri saklı ve gömülü olabilir.

Duyarlığın, içe çekilerek, derinliklerde kaybolu-şu, gerilerek, aşırı sathileşmeyle çatlayıp yırtılması, yer yer yoğunlaşarak patlama odakları oluşturması, ruh ve zihin bağıntısının zamansız dolum boşalımları, vakitsiz ve çılgın gelgitleri vardır.

İşte bu noktada, öncülerin, önderlerin misyonu aydınlanır. Onlar, bu duygu ya da duyarlık patlamaları şartlarını önceden sezerler. Yeteneksiz liderler, yani önseziden ve öngörüden yoksun başlarsa, toplumu, bu kritik anlarda felâketlerden felâketlere sürüklerler. Alınganlaşmış, fazlaca kırgın, öfkeli, kızgın veya küskün toplumlar için önderlerin yetenek ve karakterleri, bir ölüm kalım meselesi, bir kader seçimi dâvasıdır.

Hassaslığı artmış toplumlar, şeytansı gulyabanilerin yol şaşırtmalarıyla, terör ve anarşi anaforunun tam ortasına düşebilirler, huzura kavuşayım derken. Var olayım, daha çok varolayım derken, hiçliğin buzdan yüzünde kayıp yokluk uçurumlarına yuvarlanabilirler.

Ama ne yazık ki, asıl böyle zamanlarında toplumlar gerçek önderlerini teşhiste güçlük çekerler. Bir yandan lider enflasyonu, öte yandan önder kıtlığı, bu yazgı çelişkisi, toplumun ruhunu yakar kavurur.

Bu ölüm kalım anlarında, toplum, yanmış küllerinden tavusunu doğurmak borcundadır. Varoluş

borcudur bu borç.

Terörün alacakaranlığı ya da karaca kızıllığını çöktüğü vakit, diriliş fecri doğmalıdır toplum gönlünün ufkunda.

İbdacı inşanın sesini enkaz işportası satıcılarının çığırtkanlıklarından, soytarılar gösterisini hakikatçı çile tecellisinden seçecek erlerin sökün edeceği bir fecre candan istekli olmayan toplumlar için kurtuluş umudu yoktur.

Terör mevsimlerini diriliş baharlarına ve yazlarına döndürecek Tanrı armağanı soluk, ufku donattığı an, kurtuluşa susamış ruhlar, pervanenin ışığa koşması gibi ona koşarlar. Ama batış çağırıcılarının çektiği yöne gidenler, gün görmemiş zindanlarda ve mağaralarda yarasalaşmağa mahkûmdurlar.

Ebedî gerçekleri bir yana itip günübirliğin yankısında gönenen kişi veya toplum, ilk ciddi sınavda, başaşağı yuvarlanır. Ve bir daha doğrulmasını bilmez.

Düşünce ve duyarlığını yeniden hakikat uygarlığının diriliş soluğuna ayarlamasını bilmeyen toplumlar için, gömüldükleri kabrin kapağı hiçbir zaman açılmayacaktır.

Sahte huzur ve rahatlarını fedâ etmeyenler, gerçek huzura asla kavuşamayacaklardır.

Kendi benliklerine dönmekten korkanlar, kendinden kaçanlar, başkalarının benliklerinden benlik devşirmeğe kalkanlar, zehirde şifa, yâd ve yabancı olanda âşinalık vehmedenler, dipsiz bir serabın kurbanı olmuşlardır.

★

Tek yol, diriliştir. Diriliş, yeniden oluştur. "Yeniden oluş", düşünceyi, duyarlığı, davranışı, hakikatın yeniden yoğurmasına razı oluşla başlar. Hakikata teslim oluş, yeniden oluşun asıl şartıdır.

Yeniden doğmasını bilmeyen, ölmüştür.

Aramasını bilmeyen, bulamayacaktır.

Sınavı göze alamayan, sınavı kaybetmiştir.

Düşünceyle dizginlenmeyen duyarlık, fazla aşınacaktır. Aşınmış duyarlık ise, ruhun parçalanıp toz haline gelmesine, kişiliğin bin parçaya bölünmesine yol açacaktır.

★

Tarih, sırat gibi keskindir.

Tarih kılıcının boynuna inmesini istemeyen toplumlar, o kılıcı kapmasını ve kullanmasını bilmek zorundadırlar.

Ruhun içindeki tarih ve tabiat, düşünce ve duyarlık düellosuna şahit olmaktan öteye gidememek, zaman kaybetmek demektir. Değil mi ki bu düello sonunda uçacak baş, o düelloya sahne olan ruhun başıdır. Bu düelloda kendini şahit saymak gafletinden uyanan ruh, kendini kurtaracak diriliş atılımını yapmasını bilecektir.

SAĞDUYU VE BATI

Bugünkü Batı, son çıkışında, düşünce bakımından, daha çok ansiklopedistler denilen düşünürlerin geliştirdiği doktrinlerin temel ilkelerini benimseme ve gerçekleştirme yoluyla, içten ve dıştan biçimlenebilmiştir. Bu filozoflar, insanın doğuştan bir sağduyu sahibi olduğuna inanıyorlardı; ancak, bu sağduyuyu, mutlak değişmez insan alınyazısının tek çizicisi sayma gibi bir aşırı güven karartıyordu bu inanışı, bir yanılgıyla karartıyor ve sarartıyordu. Onlara göre, sağduyu, eksiksiz artıksız insan aklıyla özdeşti. Onlar, tabiat ve insan, tarih ve insan arasındaki ilişkilerin ayrı bir özde olabileceğine âdeta ihtimal ve önem vermemişlerdi. İnsan aklı, sağduyu amblemi altında tanrılaştırılmıştı. Akıl doğmacılığına dayanılarak, doğmacılığın asıl alanı, fizikötesi doğmacılık alanı, peşin bir redle, insanî oluşumun dışında tutulmak isteniyordu. Hümanizm ve klasisizm, doğaüstünü, bir bıçak kesimi, insandan ayırmayı denemişti.

Akla olan bu sınırsız inanç, İlâhî Siteyi yıkmak ve yerine saf akıl sitesini koymak için girişilen kanlı devrimlerin kaynağı oldu. Tarihî insanlık trajedisindeki paradoksal ironi burda gizliydi. Akıl adına yapılan, ya da aklın onuru adına doğrulan bu devrimler, gerçekte, akla-aykırı, kimi kez akıl-altı, kimi kez aklı-aşkın, çok kez de akıldışı olgulardır. Hıristiyanlığın ve rahipliğin fantezilerinden kurtararak insan ayağını yere değdirme niyetini taşır görünen bu devrimler, onun, yarı bele kadar toprağa gömülmesine ve sahte soyutlamalarla da, üstünden göğün çekilmesine sebep oldu. Tarih, tabiat ve akıl birbirlerine etki yapabilen ayrı özde gerçeklikler olduğu halde, bu yeni Batı kurucularınca bu unsurların yalnız biri, yani akıl, soyut, mutlak, kendi başına var ve kendine yeter evrensel güç olarak kabul edildi. Akıl, tabiat ve tarihi istediği gibi yoğurabilirdi onlara göre. Çok ihmal edildiği bir çağda akla ve onunla özdeş bilinen sağduyuya yeniden dikkatleri çekmesi küçümsenmeyecek bir uygarlık kımıldanışı olmakla birlikte, insanî varoluş orkestral senfonisini, dar ve sınırlı bir unsura indirgemenin ifratçısı olma yanlışının tarihî çizgisini yeniden ve en kaba şekilde titreştirme yazgısına mahkûm olmaktan kendini kurtaramadı bu filozofluk akıntısı. Hıristiyanlığın, insanın doğuştan tabiatüstü bir mahkûmluk ve mağdurlukla damgalı olduğu saplantısına bir tepki olan bu yeni düşünce gelişim titreşimi, bu kez, aklı sınırsızlaştırma ve dolayısıyla putlaştırma gibi, insanı, talihsiz bir maceraya sürükleyen yeni bir çağın, bir yanında maddî ilerleyiş ve büyüyüş, öte yanda mânevî bir küçülüş, al-

çalış, en azından bir düşüşle belirlenen çelişki dramının patlamasına neden oldu. Başlangıçtaki iyimserlik, sonradan tabiatiyle kayboldu. Aklın getirmeğe çalıştığı aydınlık, tabiatüstü yorumu boşluğu ve tarihin dizginlenmesi mümkün olmamış ve zaten mümkün olmayan karanlık kuvvetleri tarafından emilip somurulup yutuldu. Ve Batı safoğlanı'nın (Kandid'inin) aradığı Altın Ülke, Ağır Sanayiin gözleri kör eden kömürtozu şafağında, bir serap gibi yanıp söndü. Semboller ve mitlerin sisi içinde o meşhur mutlakçı aklını diri ve sağ tutmak isteyen Doktor Faust, Mefisto'nun oyununa gelerek partiyi yitirmekten kendini alıkoyamadı.

Akla inanışın doğurduğu tabiî hukuk nazariyesi ve onun ekonomideki yansıması liberalizm, insanları köleleştiren emperyalizm batağına saplanıp kaldı. Tekel, insanın özgür girişimini, sermaye ve faiz sultası, dehanın doğal akışını, sömürgeleştirme, bağımsızlık eğilimini, ırkçılık, kardeşlik bağıntısını, avrupalının üstünlüğü ruhu, eşitlik tutkusunu kuru iddialar olarak kalma yazgısında çarmıha gerdi. Hazreti İsa'yı çarmıha geremeyen Roma'nın yeni Batıda hortlayan ruhu, her nokta ve alanda, hakikatı ve saygı uyandıran her insanî yetiyi, bozuluş ve sapışların mânevî çarmıhına gerdi. Dünyayı bir "ceza sömürgesi"ne çevirdi Batı.

Bütün bu gidiş, soyut uslamlamaların sonucu olarak doğdu. Doğaüstü ve doğaötesinin ihmali, aklın onuru adına aklın gereklerinin de yıkım ve çürüyüşüne yol açtı. Marksizm, nedenlere değil, sonuçlara bir tepki olduğundan, bu çürüyüş ve yıkımın si-

metrik benzerini oluşturdu. Özgürlük filozoflarının sağ sayfada çizdiği Dorian Gray'in portresini, eşitlik filozofları, sol sayfada selülozun çekim özelliğiyle tıpı tıpına kopyasına kavuşturmasını becerdiler ancak.

Sağduyuyu böylece akıl mezarına dirilmemecesine gömdü Batı. Bu cenaze törenini, ne Tolstoy'un kitlelerde aradığı irrasyonel duygu, hıristiyanlığın yeni bir yorumla canlandırılması, ne de Dostoyevski'nin çarpılmışlığın, saralılığın düşsel kehanetindeki fütürist kent görüntüleri önleyebildi. Çünkü Tolstoy'un akıldan kaçışı, yine aklın soyutladığı bir umut bulutuyla örtülüydü. Dostoyevski ise akla karşı bir kara alaydı belki; onun çarpıtılmasından doğal traji-komik bir bungunluğun çılgın haykırışlarını kısık kısık zapteden sürgün... Dünyadan ve âhiretten, melekten ve şeytandan sürülmüş, akıldan ve doğaötesinden aforoz almış, yeni zaman tapınağı görüntülü bir arkaik ıslav manastırının belgeli kaçkını...

Böylece sağduyu ile aklın özdeşleştirilmesinin dev girişimi, Batı Uygarlığında iflâs etmiş oldu. İki Cihan Savaşı, dıştan halâ bir zarla aklı koruyan sağduyuya, daha doğrusu sağduyu sahibi olma umuduna inen ölümcül iki kurşun gibi sıkıldı. Nazizm, son kurtuluş cinneti oldu Batının. Kabre kapatılmış ölü aklın cinneti. Kabrin taşları patladı, ama, etrafa saçılan, akıl ve sağduyu iskeletlerinin un ufak mozaikleri oldu.

Nazizme karşı duruşun verdiği hırsla, Malraux, Camus ve Sartre'ın yeni yorum ve çözüm denemeleri gözüktü Avrupa ufkunda. Ama, ne birinin dışarı-

dan topladığı umut çiçekleri, ne öbürünün umutsuzluktan doğurmaya çalıştığı umut, ne üçüncüsünün insanı tarihin ağır yükünden sıyırmak suretiyle aklına vermek istediği özgürlükten yeni bir varoluş türetimi, tarihsel kâbûsu silip süpürebildi. "Uyumsuzluk" bir çözüm değil, bir avuntuydu. Eylem ve devrim miti, Malraux'da, Batının realist milliyetçilik tezinde erime şartına bağlanarak yasalaştı! Sartre'ın soğuk ve putsu özgürlüğü ise, marksizmin anonim başarı devi tarafından sindirildi. Sartre imparatorluğu, Komünizm İmparatorluğunun renksiz bir komünü haline geldi. İnsanî şartlar, böylece, Sartre ve Malraux'yu karşı karşıya gelen iki Batı kurumunun birer vidası haline getirdi. Çıkışlarında yeniliğin ve orjinalliğin bu iki şampiyonu, politika ustalarının ağında birer onurlu tutsak, tutuklu konuk olmakla gönendirildiler. Camus'ye gelince, Batı onu, uyumsuzluğunu ölümüne de katma biçiminde, intiharını trafik kazası cezasına çevirmeyle ödüllendirip susturmasını bildi.

Böylece, çıkmaz sokaktaki sağduyuyu daha çıkmaz sokaklara, iç çıkmaz sokaklara sürükleme yöntemleri tüketildi, ama, onun, ışığa, caddeye, meydanlara dönüşünü sağlayacak yiğit ve cesur atılımlardan da eser görülmedi.

Şimdi batı, Marksizmin, özgürlüğü de, sağduyu da, tüzeyi (adaleti) de hançerleyen yeni oyunlarının kurbanı olarak, cehennem durağında, Godot'yu bekleyen bir Darwin sitesi yolcusudur.

İSLÂM VE SAĞDUYU

I

Doğu'nun, sağduyu kavramı ve olgusuyla olan macerasını bir yana bırakarak, İslâm Uygarlığında, bu kavram ve olgunun akışına ve bu akıştaki ağırlıklı dönüş ve kıvrım noktalarına bir göz atalım. Böylece, çağımızda sağduyudan uzaklaşma veya ona yaklaşmama gerçeği, sebep ve sonuçlarıyla, bir parça daha aydınlığa çıkarılmış olacaktır, düşünce açılımlarımız çerçevesinde, kuşkusuz.

Önceki yazımızda, Batı'nın sağduyu peşinde nasıl bir aşırılığa düşmenin kurbanı olduğunu saptamaya çalışmıştık. Bu düşüşün zarar ve yıkıntısı, Batı kadar, hatta daha da çok, bütün dünyayı ve insanlığı etkiledi. Bugünkü bunalımın ana kaynaklarından biri de, insanın getirilip önüne konulduğu çarpıtılmış sağduyu problemi, ya da, sağduyu ile insan arasına yerleştirilmiş, iletkenlikten mahrum, cansız, ya-

pay izolasyon mekanizmaları meselesidir.

Batı'nın insanı sürükleyip içine soktuğu bu sağduyusuzluk çıkmazının Doğu'da da yankıları oldu. Ve bundan, bir Çin devrimi, Hint kargaşa ve karmaşası, bir Japon tutukluğu ve ruh kamaşması, bir Güney Doğu Asya anarşi ve kaosu doğdu. Burada, Doğu derken, İslâm'ı onun dışında tutuyoruz. Ve Doğu'nun Batı etkisinden önceki uygarlıklarının terkibinde bulunan sağduyu veya andırımını konu dışı kabul ediyoruz. Çünkü: Batı'nın ve İslâm'ın sağduyu gelişim ve açılımları bugüne kadar gelen tarihî bir çizimi izlemişken, Doğu'nunki, zaman doğrultusunun kimi kesimlerinde, hele 19. ve 20. milâdî yüzyılları dolaylarında birdenbire kesintili akışlar ve âdeta çağdışı olmalar görünümünü vermektedir. Gerçi, halkların duyarlıkları; biçim ve görünüm değiştirse bile, kolay kolay, öz değiştirmemektedir. Doğu'da ise duyarlık, bir nevi, sağduyunun yerini tutmuştur. Bu bakımdan, bahsettiğimiz kesinti daha çok, Uygarlığın batı yakasından bakışta tesbit edilebilecek olan Doğu sağduyusu ile ilgili tarihî bir anekdot olarak görülse yeridir. Yoksa, Doğu'nun kendi tarihî oluşumu içinden bakılınca bir "devam" prosesesusunun orda da söz konusu olacağı muhakkaktır. Fakat, bu "devam" veya "çarpık devam" olsun, duyarlık veya sağduyu adı altında gelip de Doğu'ya şekil veren ruh olsun, öbür âlemlere daha çok kapalı olmak kaydıyla, süregitmektedir. Kendi başına bir inceleme konusu olarak değerlendirilebilecek bu olguyu, şu anda, ele almayışımızın sebebi, daha çok, Batı ve İslâm'ın sağduyu kavramlarındaki içe olduğu kadar dışa dönük olma özelliğinin yanısıra

kendini empoze etme çabasından mahrum görünmesidir de. Daha açık bir deyişle, Batı'nın ve İslâm'ın sağduyu atılımları, sürekli genişleme yoluyla, bütün insanlığı içine almağa doğru giderken, Doğu duyarlığı (veya sağduyusu diyelim) âdeta insanın kendi ayağına gelmesini bekler gibi bile görünmemekte, veya, en iyimser bir bakışla, insanın ancak ona gelirse telkininin lütfuna ereceği izlenimini sergilemekte, ve bu yüzdendir ki, bu duyarlık, dünyanın öbür uygarlık bölgelerinde ekzotik bir etki alımından öte bir ruh karşılaşımı ile değerlendirilmemektedir. Batı'da, çok az sayıda entellektüelde görülen budizm v.b. eğilimler, Doğu'nun uzanışının sonucu olmaktan çok, Batı'nın dış âlemi gözlemleme tutkusunun doğurduğu bir aşılanış biçiminde anlamlandırılmalı veya yorumlanmalıdır.

Batı sağduyusunun artık, kolay kolay, birdenbire düzelmeyecek denli çarpıldığı ve çarpıtıldığı, Doğu sağduyusunun ise, kendi içine kapana kapana süreklice büzülüp küçüldüğü bir dünya manzarasında, bütün umut gözlerinin dönüp çevrileceği yön, İslâm sağduyusu olacaktır doğal olarak, kanımızca. Kuşkusuz, böyle olumlu bir dikkat yoğunlaşması ve toplanmasını engellemek için, Batı, elinden geleni ardına bırakmamaktadır ve bırakmayacaktır. Çarpıtılmış sağduyu, çarpılmış ruh, elbette, en büyük düşmanlığı, ana yönünü yitirmemiş yöneliş sağlığına, yani gerçek sağduyuya ve sağlıklı ruha karşı duyacaktır. Öte yandan, Doğu'nun umursamaz ve ilgisiz, küçümseme veya farketmeme karışımı ve alaşımı bakışı ise, İslâm sağduyusunun etkinliğini yenileme ve yaygınlaştırma sorununu şüphesiz daha da ağır-

laştırmaktadır.

Tarihin büyük handikaplarını aşarak gelen İslâm sağduyusu, bu çetin aşışlar sonucu geçirdiği yorgunluk şokunu atlatmak zorundadır. Yani, yenilenme, tazelenme, Diriliş görüşü deyimiyle, dirilme zorunda.

Sağduyunun, İslâm sağduyusunun dirilişi: Aslında çağın gerçek dâvâsı, bundan ibarettir.

Bu diriliş için de, köke iniş, İslâm ve Kur'an ruhundaki sağduyu tanımına ve özüne eriş, bu sağduyunun tarih içindeki göğde bağlayışı, çiçeklenişi, yaşadığı bahar, yaz ve sonbaharlarını ayırış ve bugün içinde bulunduğu kış şartlarını tastamam ve dosdoğru analiz ediş, Doğu ve Batı mantığıyla çarpışmalarını tasvir ve sonuçlarını tesbit ediş gerekecektir.

Çağımız entellektüellerinin birinci görevi, bu inceleme olmalıdır. Çünkü: bu araştırma sonundadır ki, İslâm ülkelerinin bugünkü düşüşü bir yoruma, gerçek bir yoruma kavuşacaktır. Batı'nın ilkin yükselişi, sonra da çağdaş bunalımla sarsılışı, açıklamasını, yine bu, entellektüel arayışta bulabilecektir.

Ortaya konacak veya çıkarılacak dinamik ve çoğulcu sağduyu, çağımızı allak bullak eden durağan düşünce düzeni ile devrim ve ihtilâl terörü arasındaki karşıtlıktan doğma, kopmaz gibi gözüken çelişki bağını çözecek ve insanın kendini bulması için hazırlanması gereken ortamın ilk temeltaşı olacaktır.

İnsan, çağımızda, bütün değerlerin âdeta bir depremle yerle bir olması sonucu, kendini salıvermiştir. Kapıp koyuvermiştir. Onu yeniden derlenip

toparlanmaya itecek umut ışığı, sağduyu düşmanı ideoloji veya düzenlere angaje olmamış düşünen kafaların İslâm Sağduyusu önüne gelip durmaları ile balkıyacaktır.

Ama, dünya entelijansiyasının bu noktaya gelişi, kolay birşey değildir. Belki, akış, oraya doğrudur. Fakat, çok ağır bir akıştır doğal akış. Üstelik bu doğal akış, antisağduyu diyebileceğimiz yeni bir silâh tarafından süreklice sabote edilmektedir. Bu silâh, bir mit sisi ve bulutu içinde, kaynamakta olan genç kanlara, bir dev silüeti gibi görünmekte, kendini bir Zeus gücünde gösterebilmektedir.

Öyleyse, durup bekleyerek, insanlığın kendiliğinden İslâm sağduyusuna varacağı hayali içinde avunmak, diriliş akımı içinde sağlığına kavuşmaya savaşan gerçek İslâm aydınına yaraşmaz. Ona bu konuda büyük görev düşmektedir. Doğal akışı hızlandırmak, engellemeleri kırmak, dağılan dikkati İslâm üzerine toplamak görevleri gibi... O, savaşkan ruhunu, bir yandan kendi oluş ve dirilişine, bir yandan da insanlığın oluş ve dirilişine yöneltmek ve kendini bunun yöntemini bulmaya, bunu gerçekleştirmeğe adamak borcundadır. Onun varoluşu, böyle, dünyalar ötesi, kutsal bir borcun ödenmesi ile açıklanabilir. Ve onun varoluş borcunu yerine getirmesi ile yalnız insanın değil, insanın sağduyusuzluğu yüzünden toptan ölüme sürüklenmeye başlamış görünen hayvanlar ve bitkiler dünyasının, hatta bütün tabiatın kurtuluşu söz konusu olmaya başlayacaktır.

İSLÂM VE SAĞDUYU

II

İslâm sağduyusu, kaynağını akılda değil, ruhta bulur. Bu "ruh", vahiyle, yâni "Kur'an ruhu"yla beslenmiş, büyümüş, gelişmiş ve eğitilmiş insan ruhudur. Fizikötesini ve fiziği kavramış, kuşatmış olan Mutlak Güç'ün bağrında "kişilik" kazanmış insan ruhu. İnsan ruhunun vahye bağlılığı bir esaret değildir. Tam tersine, özgürlüğünün ve kişilik açılımını son ucuna götürebilmesinin gerek şartıdır. Vahye bağlılık, ruhun, gerçek özgürlük boyutuna kavuşmasıdır. Fizik şartların, tabiatın ve içgüdü'nün mahkûmu olmaktan çıkıp, onlara hakim olmanın erk ve cesareti, insan için, ancak onları aşkın ilâhî bir kaynakta gizlidir.

İslâmda akıl ve zihin dünyası da, ruh dünyası da, vahiy âlemine bağlıdır. Müslümanın sağduyusu,

fizik ve çağ şartlarının değişimleriyle ezilip büzülen, sapmalara ve bozuluşlara uğraşan bir aklın kulu değil, zamanı ve fizik şartları, çağları ve uygarlıkları arıtmasını, kendi mihenk taşına vurarak, onlara tasarruf etmesini ve alınlarına kendi damgasını vurmasını bilen bir ruhun sürekli ışıyan meşalesidir. İnsanı, teoride ve pratikte, çürüyüşe götüren esintilerden koruyan diriliş soluğudur.

Duygularımız uçarılığa, aklımız taşlaşıp donmaya eğilimlidir. Yaşamı, birinin, ya da öbürünün buyruğuna vermek, insanı, bir yandan ağırbaşlılığından edecek, öte yandan, tabiatın içinde en derin ve köklü ses, en başarılı inşacı olmak özelliğinden mahrum bırakacaktır. Ama bu yetilerimiz, islâm toplumunda olduğu gibi, ebediyetin içinden veya üstünden bakan vahiy sağduyusuyla özdeğişimlerini bütünlediklerinde, insan, yeryüzünde, hatta tüm evrende Allah'ın halifesi olma seçkinliğine ererek, sürekli yaratış mimarisinde silinmez çizgi ve solmaz boyanın pergel ve fırçası bulunma çerçevesinde, yüce misyonunu, bu sınırlı ömür çerçevesinde böylesine sonsuzu kucaklayan bir misyonu yüklenme şerefiyle donanacaktır.

İslâm sağduyusu, insanı, Tanrı ahlâkıyla ahlâklandırır. Görme, işitme ve yapma, O'nun görmesinden, işitmesinden ve yapmasından bir maya ile mayalanmış, özünden bir özle cevherleşmiştir. Bunun hüküm dünyasına yansıması şeriatın dış çehresine, aşk ve vecd âlemine vurması ise, iç çehresine, yani tarikat-tasavvuf mizaç ve karakterine işaret ederek oluşum ortamlarını sağlar.

İslâm sağduyusu, iki dünyaya da bakar. Hem bu âleme, hem de âlemin ötesindeki öbür âleme. Birisine bakarken bile, öbürünü de onda görmektedir. Duygunun ve aklın, mekânın ve zamanın, eşyanın ve tabiatın üstünden bakmaktadır müminin sağduyusu. İçinde iman çekirdeğini taşıyan bir dirilik protoplazmasıdır o. Bir an için olsun "uyuma"ya ("gaflet"e) yer vermeme çabasıyla, ulvi bir alınteri sahibidir müslümanın kader çiziminde sağduyu.

Batıda sağduyunun akla bağlanışı, iradeyle düşünce arasındaki bağların kopmasına, dolayısıyla da insan ruh ve davranışının uyumsuzluk ve çelişkiyle sarsılmasına sebep olmuştur. Bu uyumsuzluk ve çelişki sarsıntısı, toplum ve tarihe, ihtilâl ve devrimler biçiminde yansımıştır. Doğu sağduyusunda ise, duygu panteizmi, iradeyi ve düşünceyi âdeta sıfır düzeyinde durdurarak, durgunlaştırarak, insanı, sadece bir "itaat makinası" haline sokmuştur. Ata kurallarına bağlılık, aklın ve ruhun işlerliğini öldürmüştür Doğu'da, Batı'da, irade ve düşünce kendi başlarına buyruk, âsi, başkaldırıcı yetiler olarak kimi zaman, birbirleriyle çatışmışlar, kimi zaman da aşırılıkta birbirlerine yardımcı olarak, insanı, düşünülemeyecek ruh uçurumuna yuvarlamışlardır. İslâmdaysa, duygu, düşünce ve irade yetileri, ruhun odak noktasından ışığını salan vahiy mucizesinden mânevî gıdasını alan sağduyunun bağışladığı bir uyum barışı içinde birleşir ve eşyada izlerini tek damga biçiminde görüntülerler.

İslâm sağduyusu, aktif bir sağduyudur. Değerlendirmesini bildiği gibi eleştirmesini de bilir. İtaat

ile başkaldırının, teslim oluş ile teslim alışın ayrımını yapabilen bir seçenek yetisi olarak işler. En rölatif ayrıntıya bile Mutlak'ın penceresinden bakar.

Batılılaşma, bu sağduyu düzenini yıktı. Bu yıkılış, şimdiye kadar bilinenin ve iddia edilenin aksine, müslümanların, kendi sağduyu makamlarından düşerken, ruhlarını, batı akılcılığı yapı ve çatısına kaptırmaktan çok, Doğu duyarlığı ve duygululuğuyla Batı'ya yönelme gibi çelişkili bir dejenerassans çizgisi izlemesinden doğdu. Aslında, Osmanlı vakıasını inceleyenlerin gözünden kaçan nokta, Osmanlı Uygarlığının, Batı'dan çok, Doğu'dan, bütün Doğu'nun penceresi olan İran'dan çekindiği gerçeğidir. Doğu'dan gelen ve idareyi felce uğratan efsûn, Batı'yla verilen kıran kırana savaştan daha tehlikeli bir psikolojik panik uyandırmıştır gününün İslâm Uygarlığı olan Osmanlı varyasyonunda. Batılılaşma, gerçekte, akılcılığa karşı akılcılıkla donanma olmaktan çok, duyguya karşı akılla silâhlanma biçiminde başlamış, fakat, temel sağduyu çizgisinden çıkıldıktan başka, iyiden iyiye bir duygu bataklığına saplanılmaktan kurtulunulamamıştır. Ardından, Batı'ya karşı da aynı duygu kamaşmasıyla dönülerek yeni bir değişim safhasına girilmiştir. Batılı olayım derken, böylece toplum ve insan, gerçekte daha çok doğulu olmuş, sadece, ayni doğululuğun bir tezahürü olarak, dış çizgileri batı görüntüsüyle kapatma ve kaplama ile avunmuştur. Yani batılılaşma, gerçekte, İslâm sağduyu ve duyarlığını yitirip batı kaplamalı bir doğu duygululuğu çıkmazına saplanış olgusundan başka bir şey değil.

Böyle bir tesbit, bir çok soruyu beraberinde getirecektir elbet; biz, gerçek anlamda batılılaşabilir miydik? Yâni gerçekten saf anlamda akılcı bir yapıya kavuşabilir miydi ruhumuz? Böyle bir batılılaşma, nasıl bir toplum veya toplum tablosu ortaya kordu? Ve bu toplum, Batı'ya karşı bizim varoluşumuzu mu simgelerdi, yoksa, tam anlamıyla silinip yokoluşumuzun bir tescili mi olurdu?

Bu konuda, daha önce yazdığımız yazılarda ileri sürdüğümüz düşüncelerle bir ilgi kurarak bir takım sonuçlara varılabilir.

Geçmişin aydınlanması bakımından bu "düşüş"ümüz, düşünürler ve bilim adamlarınca çoğulcu bir gözle incelenirken, vakit kaybetmeden, yitirdiğimiz, varoluşunu Mutlak kaynağa borçlu, kendi yüce sağduyumuza yeniden kavuşmanın aşk ve çabasını ruhlarımızda diriltmenin imkânlarını araştırmalıyız. Kurtuluş, bu sağduyuya dönüştedir. Diriliş, bu sağduyuya dönüştür.

İSLÂM VE SAĞDUYU

III

Sağduyumuzu, önce Doğu'dan gelen tefrit samyeli, sonra Batı'dan esen ifrat karayeli ile sarartıp soldurduk. Kar gibi ak sağduyu hacer-i esvedimizi, yabancı kirli soluklarla kararttık. Her alanda, zekâmız, yaradılışına aykırı, ters bir işleyiş içinde. Büyük uygarlık depreminin sarsıntı ve sallantıları içinde, aklımız, Doğu-Batı, yâni tefrit-ifrat kutupları arasında gidip gelen ve bir türlü kararını bulamayan bir sarkaca dönmüş. Bu yüzdendir ki, o sarkaca bağlı saat kadranında, vakit, günü göstermemekte, ya geçmiş bir anıya saplanıp kalmakta, ya da ilerilik iddiası altında, hezeyan ve hayalden yapılma kâğıttan bir gelecek zaman köpüğü olma çizgisinden öteye gidememekte. Böylesine yetersiz kalmış ve tarihî sağduyumuzdan beslenmediği (malnütrisyona uğradığı) için çelimsizleşmiş bu akılla, bir sfenks kadar karan-

lık ve karmaşık olan zamanın sırrını çözmek ne mümkün?

Oysa müslüman, zamanın, hem maddî, hem mânevî anlamda, fatihi olmak borcundadır. Bu, onun varoluş şartıdır. Tabiat ve tarihle bir yerde uyum sağlama, bir yerde de onları aşma durumunda olan fatihlik, müminin, islâm sağduyusuna kavuşma atılımının adıdır gerçekte. Fatihliği maceradan ayıran, zamanın yüzüne böyle bir amaç damgası vurma bilincidir.

Çağımızda, biz müslümanlar öylesine bir sağduyu yitikliği içindeyizdir ki, batılıların demir ökçeleri, komünistlerin partal ayakkabı görünümü altında gizledikleri zalim çizmeleri ensemizi yamyassı hale getirirken, bu aşağılık duruma alışmışız ve bunu olağan karşılarız da, birimizin en ufak bir farklılığını sindiremez ve onu döğüş kavgayla bastırmak isteriz. Sağduyu yönünden iflâsımız o efsaneci çapa ulaşmıştır ki, bir takım islâm iddialı kişiler, komünistlerin ve batıcıların karşısında fare, fakat, temelli bir çıkış yolu arayan müslümanın önünde aslan kesilirler. Ve üstelik, aslanlaşmalarını sağlayan imkânların da islâm dışı kuvvetlerin dolaylı dolaysız razılığı ile elde edildiği ortada iken, tahlil yeteneğinden öylesine yoksundurlar ki, islâmın yeni atılımcı güçlerinin dış görünüş bakımından zayıflığını, batıcı ve marksist güçlerin çabaları sonucu İslâm Dünyasının, düşünce, politika, ekonomi ve sanat alanlarında egemenliğini yitirişine bağlayacakları yerde, âdeta, henüz rüşeym halinde olan bu hareketin özünde vehmettikleri güçsüzlüğe bağlamakta tereddüt etmezler. Maddî

veya politik planda, şu veya bu sebeple, bir parça imkâna kavuşturulmuş bulunan müslümanların, o anlamda, yâni maddî güç ve kaba kuvvet, ya da kuru kalabalık açısından fakir gördükleri yeni kımıldanışları horlayıcı, küçümseyici, yoksayıcı tavırları, bin dereden su getiren, kültür züğürdü itirazları, aynı sağduyu tükenişinin verimi değil midir? Oysa, Hakkın izniyle, gerçek bir kımıldanış başlamıştır, bunu göremeyenler devekuşu tutumlarıyla bir gün geride kalmaya mahkûm olacaklardır. Solcu ve batıcıların, bu kımıldanışı, bu çok yanlı açılışı görmezlikten gelmeleri, bu konuda susmaları, boykotajları, bu hareketin ne denli derin ve köklü olduğuna yeter bir kanıttır, gören gözler için. Solcuları ve batıcıları taklit ederek, aynı boykotajı sağa taşımak, bilinçli bir ihanet değilse, traji-komik bir boş ve aptalsı çaba olmaktan öteye gidemiyecektir. Hazır bir gençlik bulmalarından her konudaki çözümler ve sloganlarına kadar somurdukları bu dirilişi, ismi ve cismiyle inkâra yeltenmeleri, nasıl bir duygu, düşünce ve ahlâk bataklığına saplandıklarını göstermek bakımından dikkat çekicidir. Evet, soluyla sağıyla, insanlarımız her şeyden önce bir ruhtan, sağduyu ruhundan mahrumdurlar. Klişelerin esiridirler. Her şeyden önce bu klişelerin kırılarak, öleyazan sağduyunun yeniden dirilişine yol açmak gerekir.

Evet, her şeyden önce, sağduyunun dirilişi: yeni parola budur ve bu olmalıdır. Sağduyusunu yitirmiş kitle veya insanların, dış çizgileriyle islâm adı altında bağlandıkları düşünceler ve sistemlerden yararlanmaları hemen hemen imkânsızdır. Nefslerinin,

boş gururlarının esiri olarak, bütün eksiklikler içinde bu yolda çırpınmalara karşı takındıkları makyavelik tavırlar, ancak, nefslerini putlaştırmaya ve ruhlarını taşlaştırmaya yarar. Zafer sandıkları şeyler, bilerek bilmeyerek islâm düşmanlarına yaptıkları korkunç hizmetlere karşılık önlerine serpilen yem veya atılan kemikten başka bir şey değil.

Bütün bu incelikleri farkedebilmek için, tezelden sağduyu dirilişi gerekli. Sağduyumuzu saran buzlar çözülmeli. Sağduyumuzun gömüldüğü kabrin kapağı açılmalı. Bu yiğitçe işi, ancak diriliş erleri omuzlayabilirler. Bu güne kadar omuzlayanlar onlardır, bundan sonra da onlar olacaktır.

Sağduyumuz dirildiği gün, etrafımızı, yanımızı yöremizi seçer hale geleceğiz. Tersine dönmüş yetenek ehramı, düzgün hale, ancak o zaman gelecektir. Sahte değişimlere kapalı, gerçek yenilenmelere açık, batıcıların (kendilerine sağcı ve solcu ismi veren) her türlüsü önünde aşağılık duygusuna kapılmaktan kurtulmuş, inanç, düşünce, sanat ve edebiyat alanlarında köke dayalı, yüceliğe ayarlı atılımlara kendini tam idealist bir adama ile vermiş yeni diriliş nesli, bu sağduyunun peşinde olacak ve hareketinin tarihî yönü olarak bu sağduyu dirilişini amaçlayacaktır. Bu çaba iledir ki, bir gün, yeteneklerle imkânlar arasına yerleştirilmiş olan ters orantı parçalanacak, yerine doğru orantı yerleştirilecektir.

Bu sağduyu dirilişi başladıktan sonradır ki, müslümanlar, ırk, coğrafya, siyaset ayrımı olmaksızın birleşme, bütünleşmenin gereğini, bu ölüm kalım, tek varoluş gereğini idrak edecekler ve bütün

insanlığın kurtuluşunu hedef alan bir dünya görüşü ve ahlâk düzenini canları pahasına savunmaktan ve gerçekleştirmeye çalışmaktan başka bir çıkar yol bulunmadığını anlayacaklardır.

İslâm sağduyusunun dirilişi, islâm toplulukları üzerinde üflenen bir kardeşlik sûru, bir diriliş sûru, bir İsrafil sûru etkisi yapacaktır.

Ve bu dirilişledir ki, henüz ölmemiş gerçek uygarlıkların bütün kalıntılarına, müslümanlar, dört elle sarılacaklar, eşsiz bir kültür seferberliği aşkı ruhları ve gönülleri saracak, geçmiş veya çağdaş bütün değerler sonuna kadar bilinecek, tanınacak ve yerli yerine konacaktır. Aile, yeniden bir kültür ünitesi olacaktır. Kişiyi, ne sağcı, ne solcu batıcılar, ne sahte ya da sathî islâmcılar, yâni ün ve çıkar uğruna islâm idealini somuranlar artık aldatabileceklerdir. Her türlü propaganda, dirilişini bütünlemiş islâm irfanına çarpıp parçalanacaktır. İnkâra, korkutmaya, ya da aldatmaya dayanan her telkin, kaya gibi dimdik yeni islâm ruhu önünde tuzla buz olacaktır.

Akıl çelinemiyecek, duygu bulandırılamıyacak, duyarlık yamalı bohçaya döndürülemiyecektir artık.

Sadece akla değil, bir yüzü akla, bir yüzü vahye, yâni yalnız düşünceye değil, ayni zamanda inanca ve ahlâka da dönük olacak olan sağduyunun diriliş günü, islâmın yeniden doğuş ve diriliş günü olacaktır.

Ruhlar, o günü, bayram gibi kutlayacaklar, o günün şölenine bütün içtenlikleriyle katılacaklardır.

Aklın ve hayalin, düşünce ve estetiğin ötesinde-

ki doğruluk, güzellik ve iyilik âlemi, ruhların içinde yeniden uyanacak, neşvünema bulacaktır o kutlu gün. Ve böylelikle, o âlemden, düşünce ve estetik dünyası da ışık alarak özdeğişime uğrayacak, içten arınacak ve yüceliklere ait bir solukla dirilecektir. Çünkü: gerçek düşünce ve sanat, ancak hakikatla varolur ve yaşar.

Gerçek iyileşmeyi, ölümden önce gelen, sahte, aldatıcı iyileşmelerden ayırıcı en büyük atılım, bu sağduyu dirilişi atılımı olacaktır.

Müslümanlar, bugün, dünyanın her yerinde, geçici durumlar dışında, asgari insan haklarına bile kavuşamamışlardır. Zoraki ve iğreti olarak verilen her şey, bir gün geri alınabilir psikolojisinin ağır baskısı altında ezilişleri sürüp gidiyor hâlâ. İnsanlık haklarını sürekli olarak elde edebilmeleri için, en güçlü silâhları, varoluşlarının en beliğ kanıtı olan sağduyularını, yeniden dirilmiş olarak, hak kavgası masasının üzerine koymaları gerekiyor.

SORUMLULUK VE İNSAN

Doğu düşüncesinde, sorumluluk sınırsızdır. Sorumluluk, onda, bir arabaya koşulmuş öküzün boynuna geçen boyunduruk gibidir. İnsan, kafasını ve ruhunu kımıldatamaz. Sorumluluk, doğuşla başlayan bir esarete dönüşmüştür. Gerçi doğulu bunun farkında değildir. O, bunu doğal hayat gibi görür. Ataların koyduğu kurallar vardır ve başka bir şey yoktur, ya da bir de onlara uymak vardır. Sorumluluk, öylesine yaygın ve öylesine kollektif hâle gelmiştir ki, "haddini aşan zıddına dönüşür" kuralınca, göz ve kulağı kapatan körükörüne bir itaat ruhuna platform, doğal bir platform olmuştur. İnsanın, sorumluluğunu oluşturmada en ufak bir katkısı yoktur. O, bir kader gibi gelir ve insanın omzuna çöker. İnsan bir köpeğin tasmasını andıran bu mahkûmluğu ölünceye kadar sürükleyecektir. Çin anlatımında ve hint düşüncesinde insanı bu ağır yükü taşımaya alıştıran ve ona tahammüle götüren özdeyişler var-

dır. İnsan, belki, başlangıçta, sorumsuzluk benzeri bu sınırsız sorumluluğa ata saygısı yüzünden gönüllü olarak kendini adamıştır. Ama, tarih içinde bu aşk ve sevgi sönmüş, bu yüzden insan, gittikçe bilincinde olmadığı bir çöküş ve yıkılış eğrisini çizer olmuştur. Doğu'nun Batı karşısında bu son yüzyıllarda yenilişi, bu sınırsız sorumluluk ya da artık sorumluluğun niteliğini, kesinliğini kaybedişi, fazla yaygınlık yüzünden etkisini yitirişi ile de açıklanabilir. Direnme gücünü kırmıştır çünkü bu sorum saplantısı. Şimdi de, aynı doğu mizacı, bu kez muhtevayı Batı'dan alarak yeniden biçimlenmek iddia ve dâvâsında...

Batı'da, temelde, insan, sorum tanımaz. Kendini kendine karşı sorumlu sayar. Ama bu sorumluluktan anladığı, gücünü bütünüyle kullanıp başkaları üzerinde hegemonya kurmaktır. İnsanı, kendisi değil, başkaları, insan gücünü başka güçler sınırlar. Realitede, insanı sınırlayan güçsüzlüğüdür Batı anlayışında. Gücün varsa, İskender ol, Sezar ol, herkes seni alkışlayacaktır. Ama bir an bile boş bulunmamalısın, sırtına her an hançeri saplayacak Brütüsler hazırdır çünkü. Batı, özgürlük üzerine durur. Sorum üzerinde durmayı sevmez. Eşitlik problemi, herkesin sınırsız özgürlük ve hak isteminden doğmuştur, adalet duygusundan değil. Yani kavgadan doğmuştur, hukuktan değil. Bir savaş sonu silâh bırakışımı ya da antlaşması anlamına gelir. Bu istek de yine savaşla yürütülür, barış veya uyumla değil. Herkes hakkını ancak zora başvurarak kabul ettirebilir. Sınıf çatışmaları, grev, boykot v.b. hep bu zihniyetten

doğmuştur. Goethe'nin "herkes evinin önünü süpürsün" önerisini ancak ideal bir site için doğru görür batılı. Yoksa herkes evinin önünü değil içini süpürür, dışını da başkasına süpürtür. "Herkes kendi evinin önünü süpürürse bütün kent temiz olur" özdeyişi, iç anlamında doğu - islâm karışımı bir hikmetin Batı'ya sunuluşudur. Evet, Batı'nın en üstün zekâlarından biri olduğuna şüphe olmayan Goethe, mensup olduğu uygarlığı, doğrudan eleştirmeyi uygun ve etkili görmemiş, onu bir öneri içinde saklamıştır. Goethe, Batı'da kimsenin "evinin önünü süpürmediği"ni bu şekilde söyleyebilmiştir. "Süpür" demek, onun mantığında, "süpürmüyorsun" demektir. Evet, Goethe, Batı için, dolaylı bir özeleştiri sesidir. Bir başka özeleştiri sesi de, Batı mizacını açığa vurmakta sonuna kadar giden filozof Nietzsche'dir. "Tanrı, merhametinden öldü" sözü, bir yanıyla da, Batı'nın merhamet anlayışının karaalay aynasında yansıtılışından başka bir şey değil. "Tanrı, merhametinden öldü" ya da "başkaları, cehennemdir", Batı insanının öbür insanlara karşı en ufak bir sorum tanımak istemeyişinin vecizeleştirilmiş deyişleridir. Nietzsche, sözüyle, kilise tanrılaştırmasının sahte merhamet adına yapılan ölü bir kateşizm olduğunu sembol diliyle anlatmış oluyor. Sartre ise, kendince doğru bu tesbitiyle, gerçekte, ne Goethe gibi bir batılı için mümkün bir erdem kıyısında geziniyor, ne Nietzsche gibi öfke çılgınlığına düşüyor, felsefî hayatının ilk, yani kendine özgü döneminde, ekzistansiyalist çığırı hengâmesinde, insanların birbirine karşı hiç bir sorum taşımadıklarını, hatta "başka-

ları"nın insan için korunulması gerekli tehlike alanları olduklarını belirtmek istiyor ki, bu düşünce, Batı'nın soğuk insanının sorum anlayışını somutlamış bulunuyor. Batı'nın sorumluluk düşüncesi bir türlü bir kararlılık kazanamamış ve sonuçta marksizmin sözde kollektif sorum kavramında çare arar olmuştur. Oysa, kişilerin sorumluluğu üzerine attıkları bu toplum kişileştirilmesi gerekli bir tutumun anonimleşmesi sonunda askıntıda kalmaya mahkûm bir çağrıyla karşı karşıya kalmaktadır. Marksist toplumların bugüne kadar hep dikta rejimlerini doğurmasını kişilerin sorumluluktan soyutlanmalarıyla açıklayabiliriz. Kişilerin toplumla, ya da pratik planda söylemek gerekirse, devletle sorumluluğu paylaşmamaları, yönetim kesiminin yükünü iyiden iyiye ağırlaştırmıştır bu tür ideolojilerde. Oysa, kişinin yüklendiği sorumluluk, toplum kesiminde odaklaşan sorumlulukla diyalog halindedir sağlıklı toplaşmalarda. Sorumluluğun zaman içindeki dağılımındaki dengeyi bozarak hep başını geçmişe çeviren ve bu sebeple sonunda kudret iflâsına sürüklenip Batı'ya öykünmeye kalkışan Doğu dünyasının bir nevi şuur boşalmasına uğramasıyla hasta olmasına karşılık Batı dünyası, bu dağılım dengesizliğini şimdiki zamanda insanî olgular planına taşımadan mustariptir. Böylece, uçların birleştiği gerçeğine bir kez daha tanık olunuyor.

Doğu'nun ve Batı'nın, her konuda olduğu gibi, sorumluluk konusunda da aşırı uçlara giden tutumlarına karşılık, kendine özgü uygarlığının hakikat özüyle yoğrulu islâm, teoride, kişi ve toplum sorum-

luluklarını açık ve seçik bir şekilde belirlemiş ve bu iki kesim arasında birbirini kırıcı değil, destekleyici ve verimlendirici sınırlandırmayı yapabilmiştir. Kişinin ve toplumun güçlerinin yettiği yere kadar altrüist bir sorumluluk duygu ve ahlâkı vardır islâmda. Ve bu ahlâk, pratikte de, devir devir bulanmasına ve dengeyi yitirmesine, önce Doğu'dan, şimdi de Batı'dan etkilenmesine rağmen, günümüze kadar, ana özelliğini yitirmeden gelebilmiştir. İslâmda, her kişi, âdeta bütün dünyadan sorumludur. Bununla elbet bir megalomani anlamındaki kendini sorumlu biliş düşüncesini kasdetmiyoruz. Müslüman, ülkü adamı olarak kendini Allah'a karşı bütün dünya ve insanlıktan sorumlu kabul eder; bir ülkü adamı olarak elinden geleni yapar, fakat ondan ötesi için artık "tevekkül" eder, kadere razı olur. Onun kaderciliği ve tevekkülü bu anlamdadır. Yoksa, hiç bir çaba sarfetmeden kader ve tevekkülden bahsetmek, insanın yüklendiği sorumluluktan kaçması anlamına gelir. Ne doğu fatalizmi, ne batının gurur yatağı inkârcılığı. Yeryüzünün varisi ve Allah'ın yeryüzündeki halifesi, yaratıkların en üstünü olma yazgısı, mümini, enerjik ve dinamik bir ruhla, gücünün yettiği bir vazife sorumluluğunu omuzlamaya yöneltir. Ruhtaki ego taşlaşmasını eritmek, Tanrı rızasında fâni olmak, onu bu sorum dünyasında insanlığını bütünlemeye götürecektir. O kendini sadece bir hizmet eri olarak görecektir. Başarı ve ödül Allah'tandır ve otomatik olarak bir cevap gelir hizmetin sonunda. Onun baktığı hizmettir, ödülleniş değil. Takatı ölçüsünde sorumunu bütünlemektir amacı. Mümin, kınından sıy-

rılmış bir görev bilinci, sorumluluk kılıcıdır. Ne toplumu hiçe sayan bir bireycilik, ne de toplum kollektivizmi ve anonimliği önünde insanı silinmeğe götüren kişiliksizlik onun özelliği, karakteri olabilir. Kişinin de, toplumun da, olanca kişiliğiyle, Tanrı Yoluna adanma için kendini sorumlu tutacağı bir iç disiplinde diri kalma aşkı ve aşkınlığı: işte onun asıl özellik ve karakteri.

ÖZGÜRLÜK ANDI

Toplum vardır, kendini tehlikede gördüğünde, sözde, kurtuluş için, kendinden kaçar! Fakat, bu kaçış, bilmez ki, kendini kovalayanlarca başka türlü yorumlanır, kendisi olmaktan çıkmamak için kaçıyor sanılır. Ve, ve bu kaçış yüzünden bir yerde yakalanır. Yine kendi kendisi olarak yakalanır. Ama, ölüm halinde, ölüm kaosuna bulanmış halde, ölüme üç adım uzaklıktaki çözülüş metamorfozu halinde!

Oysa, kaçmasaydı, kendisi olmakta ayak direseydi, belki de, kovalanmıyacaktı bile. Ötedenberi yerleşik ve alışık olduğu yerden onu söküp atamıyacaklardı. Nasıl ki, her yaratığın en güvenli savunma yeri, yine kendi yuvasıdır.

Kendinden kaçan toplum, sanır ki kendini yeni ufuklara açmaktadır. Oysa, gerçekte, o, kendini yabancı ve düşman bir ortama atmakta, böylece, gücünü ve hareket yeteneğini sınırlandırmaktadır.

Kendinden kaçış, son varoluş imkânlarını, son direniş çabalarını da harcamak, boşluğa savurmaktan başka bir şey sağlamaz.

Bir toplum için paha biçilmez değerde olan bağımsızlığın anlamı, kendinden kaçmayışta, kendini kendinde biriktirmede ve yoğunlaştırmada saklıdır. Sağlam bir toplumun gözünde, kendine ait değerlerin açılımı için gerekli özgürlüklerin toplamı, bir uyum içindeki toplamı demektir bağımsızlık. Bağımsızlığı, bir esaretten başka bir esarete göçme şeklinde biçimlendiren bir değişim, bir toplum için en bahtsız ve umutsuzluğu katmerlendirici bir değişimdir.

Bir toplumun, bir tarih şartında, önüne, alınyazısı, en çetin bir savaş veya savaş alanı gibi çıkabilir. Geçmişin nice ağır düşüşleri onda âdeta bir kâbusa dönüşmüştür. Gereken, ne bahasına olursa olsun, bu trajik kalıntı patlamalarını göğüslemektir. Hangi biçimde dışa vururşa vursun, ondan ürkmemektir. Bu savaşta başarının ilk şartı, savaştan kaçmayacağını kuşkuya yer vermeyecek, imkân bırakmıyacak bir şekilde karşısındakine hissettirmektir. Şartların ağırlığı karşısında kaçma görüntüsünü vermek, yenilgiyi daha başlangıçta kabul etmekten farksızdır.

Bu durumlarda, toplumu toplum yapan mucize mayasından ruhlarda henüz zerreler halinde de olsa bir iz kalmışsa, bütün bütüne umut kaybolmamış demektir. Toplumun ta yüreğine giren kurt, ilk iş olarak o zerreleri yemek ve tüketmek isteyecektir. O zerreleri korumak, beslemek, büyütmek ve toplum ruhunu o mucize özüyle diriltmek, toplumun kendi-

ne güvenini böylece tazelemek, girilecek ölüm-kalım kavgasının ön şartıdır.

Toplumun kahraman oğullarının zuhur edeceği olağanüstü ortam, toplumun ruhundaki bu, tarih içinde bin yılda oluşmuş kristallerde bir iklim gibi gizlidir.

Esecek ilâhî rüzgâr, bu kristallerin içindeki ebedî iklimleri açacaktır.

Böylelikle, evrensel, hatta fizikötelik olan, toplum katında yurtlaşacak, yani, daha açık deyişle, toplumsallaşacaktır. Böylelikle, tarihsel olan, günün aleviyle günceli ebedîliğin ışığında kalıcılıktan nasiplendiren bir tutkuda dirilecektir. Böylelikle, yanan, kavrulan toplumun külleri arasından yeni bir toplum, bin bir rengi ve kımıldanışıyla dirilip ayağa kalkacaktır. Böylelikle bir toplum, uygarlığının yeni atılımını yapacaktır. İnsanî alanda, toplum, özgürsüzlüğe götüren demir tutsaklık zincirlerini parçalayacaktır.

Özgürlük, gerçek anlamında özgürlük, bir toplumun yaşam andıdır. Bütün değerler bu anttan alırlar geçerlilik güç ve anlamlarını. Gönülleriyle, bütün varlıklarıyla özgürlük andına hayatlarını bağışlamamış kişilerin meydana getirdiği toplumlar, er geç, ölüme, yani ölümden de beter olan tutsaklığa mahkûm olacaklardır.

Bu özgürlük andı, inanmanın bütün içeriğiyle, düşüncenin bütün coşkunluğuyla, kültürle, ekonomik direnmeyle, davranışların en soylu çiçeklenişiyle beslenmedikçe, bakımsız bir saksıdaki bir salon

bitkisi gibi solar.

Bu ant, toplumun bütün kesimlerinden sonsuz bir fedakârlık istemektedir. Bu fedakârlıklardan kaçınanlar, toplumun mezarını kendi elleriyle kazmaktadırlar. Elbet kendi mezarlarını da.

Akıl ve hesap, fedakârlığın miktarını belirlemede değil, sadece, zaman ve yerini belirlemede, yani son özgürlük savaşının taktik ve stratejilerindedir. Savaşın gerekçesinde değil, tekniğindedir. Savaşın gerekçesi ise, toplumun ruhundaki varoluş arzusunda gizlidir.

Özgürlüğü yitirmeme veya daha doğrusu kazanma savaşı, önce yürekte başarılır. Bu savaş ruhta kazanılır. Savaşın maddî yüzü, bir sonuçtur. Maddî savaşı ruhî savaştan öne almak, her şeyi yitirmeğe sebep olabilir. Toplum, önce soğukkanlılığını korumalı, yıkıcıların çağırdıkları çatışmalardan uzak durmalıdır. Bir ağaç gibi sessiz ve yavaş büyümeli ve vakti gelince bu büyümeye engel olan, granitten de olsa, kendi kendine parçalanmaya itilmeli. Özgürlüğün ve bağımsızlığın kendini koruma yöntemi budur.

Hakikat uygarlığının sahibi toplum, kendini en keskin bir özeleştiri ile yeniden yoğurmalı. Ve özgürlük ideasına kendi ruhunun yeniden can vermelidir. Ruhlarda kutsal bir lâmba gibi dirilmeli, hakikat uygarlığının muştu ışığı olan gerçek özgürlük ve bağımsızlık andı. İnsan, bu andı, hilkatte, Allah onu yarattığı zaman bir varoluş "evet"i şeklinde benimsedi. Özgürlük andını ruhlarda yeniden diriltme, bu

"evet"in ebet aynasında yeniden görünüşü olacaktır. Bu "evet", sadece soyut ve felsefî bir "evet" değil, yaşamanın anlamı olan ve ona onur veren somut ve ahlâkî bir "evet"tir. İnsanı insan yapan bu andı unutan, yücelerin yücesinden aşağıların aşağısına düşer. İnsanların ve toplumların tek hazinesi olan ve asıl yitirildiğinde değeri anlaşılan bu andı unutmakla kendinden kaçan insan ve toplum, karanlığa ve hiçliğe gömülme karayazısını kendi eliyle yazıyor olacaktır. Ona ne tarih, ne kader acır.

Çağımızda özgürlük ve bağımsızlık artık sadece cephelerde korunmuyor. Asıl, bunları koruma savaşı, toplumun içinde, yurdun ortasında olmaktadır. Ve bunun da en yoğunu, ruhların can evinde olan savaştır. En kıran kıranası. Bilinç savaşıdır bu savaş. İnanç ve umut savaşı. Kendine güven savaşı. Özgürlüğe and içmiş gönüllerin hayat damarlarının savaşı.

KATASTROF RUHU

Dünyamızın derisi altına, gezip dolaşan bir katastrof ruhu sızmış bulunuyor. Sönmüş bir yanardağın içinde dolaşan lav ırmağının zaman zaman krater yarıklarından uç vermesi gibi, sosyal-tarihî yapısı zayıf ülkelerde, terör, anarşi, şu veya bu görünümde dışavuruşunu yapmaktan geri kalmıyor bu gizli yıkım ruhu. Dünya savaşının üstünden bir hayli zaman geçmesinin yanı sıra –çünkü ne yazık ki insanlar uzun süre barış içinde yaşamaya alışık ve dayanıklı değillerdir–, savaş sonrası tekniğinin verdiği imkânla her yerde ülke-dünya dengesinin bozulması, yaşamanın yeni bir anlama gereksinme duyması gibi bir çok etken, bu deri altı yaratığının daha çok etlenmesine yarayan bir fırsatlar ortamı oluşturuyor. Kimi zaman, nerdeyse, deri altından fırlayacak kadar kızgınlaşıyor bu yassı canavar. Ama sonra, daha büyük bir kıyameti düşleyerek sakinleşiyor anlaşılan.

Bu, kanımızla derimiz arasında yaşayan ejderin patayan uzuvlardan dışarı taşması, yeni bir dünya

savaşının çıkması anlamına gelecektir. Bunun ilk işaretleri de belirmiyor değil zaman zaman. Gerçi, böyle bir savaşın getireceği akıl almaz çöküş, bir dereceye kadar onun önleyicisi de olmakta. Ama bu ne zamana kadar sürecektir, belli değil.

Şimdi, bize, gelecekteki büyük savaşın latan varlığı, uğursuz ilk enerji birikimi gibi gözüken bu katastrof ruhu, bir kere savaş çıkarsa, tersine bir yorumla, kendini önceden hissettiren sonucun bir unsuru olarak görülecek, bu derece önemsizleşecektir. Savaş o kadar korkunç olabilir ki, şimdi bizim canavar olarak nitelediğimiz bu ruh, emekliye ayrılmış bir sirk garibesi gibi, savaşın sebebi olmaktan çok, onu önceden duyurmuş bir tarih korkuluğu kılığına büründürülecektir.

İnsanlığın felâketi olacak bir savaşın habercisi şom ağızlı bir kâhin görünümü vermekten sakınarak ve Allah'ın, böyle bir çılgınlık gözükaralığından devletleri uzak tutmasını dileyerek, şu anda yeryüzünü zaman zaman şurasından burasından kemiren katastrof hastalığının, bu ruh cüzzamının yakından gösterdiği manzaraya eğilelim.

Evet, eğer iskeletlerin ötesindeki, bedenlerin gerisindeki ruhlara iç gözümüzü çevirirsek, insanlığın ruh yüzünde frengi, cüzzam ve benzeri hastalıkların eseri yaralar, bereler, irinler görürüz. İşte Dünya derisinin altında gün gün semiren ejderi besleyen gıda, bu yara berelerden akan kirli kanlar ve cerahattır. İkinci Dünya Savaşı'nın korkunç kıyımı ile bile tatmin olmamış kötü ruhların yüreklerindeki niyetler, tasarılar, arzular, bu canavar için eşi görülmemiş bir şölen masası, eksi bir gök sofrası donatmaktadır.

Evet, bu katastrof, Batı uygarlığının, bugün, sığ bir gölde boğulan bir hayvan gibi, ruhça kuruyuşunun her an kırılmaya hazır sathında çırpınışından doğmaktadır.

Tanrı'ya inancını ve güvenini iyice yitirmiş Batı, her gün artan bir hızla, maddî açıdan bile, gelecek zaman hafakanını yaşamakta, bu da sabırsız ve ateşli ruhlarda kasıp kavurucu bir fırtına gibi vınlamaktadır.

İnsanın en korktuğu yaratığın veya hayalin ürkütücü şeklini bir maske olarak takmasını bilen bu yıkım ruhu, her yerde, ayrı bir bahane ve iddia ile ortaya çıkmakta, genel olarak da, çağın öcüsü kesilen marksizmin postuna bürünmesini bilmektedir. Kimi yerde gerçekten komünizmle özdeşleşmeye kadar gitmiş olan bu ruh, her yerde özgürlük, eşitlik, adalet ve benzeri yüzce değerleri kollayıcı bir erdem savaşçısı görünmeyi becermekte ustadır.

Doğuda da, geleneksel ruhun terkedilmesinden doğan boşluğa aynı kötü ruh yerleşti. Bütün ülkelerde, somut bir örnekle canlandırırsak, hava kirlenmesinden dolayı gittikçe azalmış bulunan oksijeni bizden önce ciğerlerine çeken türedi bir devin sebep olduğu nefes darlığı cinsinden, ruhî ve kültürel bir astım hüküm sürmekte... Havada kendi kendine yanıp tükenen oksijenin yokluğu insan üzerinde ne gibi bir etki yaparsa, kültürlerin bu evrensel görünüşlü barbar ruhun alevli soluğunda kavrulup küle çevrilmesinden de, toplumlar öylesine etkileniyor, öylesine kayba uğruyorlar. Yanan, küle çevrilen, kaybolan, eski kültürlerin yaşayan ruhudur. Yoksa, her yerde, antikiteye veya ölmüş kültürlere fiziğiyle ait

bir takım eserlerin ortaya çıkarılıp müzelere konmasını umut verici bir çaba saymaya imkân yoktur, ilerde bir mucize soluğunun onlara can ve ruh üflemesi ihtimali dışında. Tam tersine, belki de, bu yaygın müzeleme ve turizmin göz müzelemesi diyebileceğimiz tutumu, medeniyet ruhlarının hayattan soyutlanışının belli başlı kanıtlarından biri olarak görmek, daha gerçekçi bir saptayış olacaktır.

Marx'ın katastrof final'i ekonomik yorumludur ve kapitalizmle ilgili bir saptamadır. Oysa, katastrof ruhu, daha derinlerden kaynaklanmakta, ekonomik sarsıntı, çözülüş veya bunalımlara da kaynaklık etmektedir.

Nietzsche, katastrof Marx'tan daha derinlemesine sezmiş ve çığlığını da buna ayarlamıştır. Fakat o da zapdetilmez yangına su sıkma gibi, yıkımı yıkımla önlemeyi içeren tutumuyla onun daha da kızışmasına yardımcı olmuştur.

Fakat, asıl katastrof ruhu, günümüzde billurlaşmıştır. Toy bir katastroftu 19. milât yüzyılınınki. Yirminci milât yüzyılının bu son demlerinde ise, doğan kötülük ruhu, eğer daha önce davranılıp etkisiz bırakılmazsa, gerçekten, insanlığın alınyazısında büyük bir anafor doğuracak güçte görülüyor.

Katastrof ruhu, mânevî bir veba gibi ülkelere girmekte, yavaş yavaş yanan bir ateş gibi girdiği ülkenin iç dünyasını kav haline getirmekte, arkasından da o kavı küle çevirecek anarşi, terör ve istilâları çağırmakta. Bir çok ülkede görülen şiddet eylemleri, o ülkelerin aşırı dinamikliğinin işareti sayılmaya lâyık yapıcı girişimler demeti olmayıp, tersine, normal yapıda kültüre, sanata ve kalkınmaya akacak

toplumsal enerjinin, umutsuzluk, idealsizlik, inançsızlık ve güvensizlik yüzünden, kolaya kaçarak, bir nevi, intihar etme şeklinde, boşalmasının, hınç kanalından hiçliğe dökülmesinin doğurduğu, çığı tipi bir düşüşten kaynaklanan çırpınışlar yelpazesidir, dense yeridir.

Katastrof ruhu, her ükede derinden derine işlerken, tarihsel bir ironinin yedeğinde gibidir. Özgürlük isteyenler, özgürlüğü yok edecek, bağımsızlık! diye bağıranlar, esaretin en koyusuna gömecek öğreti ve güçlerin fedaisi kılınıp cepheye, ölünceye kadar savaş! cephesine sürülüyorlar. Evet, tarihin inkârı, böylece negatif yönden, öcünü alıyor.

Umut ediyoruz ki, insanlık, bu kara katastrof ruhunu yenmenin, ya da en azından ona yenilmemenin yolunu bulsun. Bizce, katastrof, ondan daha büyük bir uyum, bir rahm duyarlığıyla yenilgiye uğratılacaktır. Onun çirkinliği, daha büyük bir güzellikle, yalanı daha büyük bir gerçekle karşılanabilir. Bir aşkla yenilgiye uğratılır öç ve kin. Yıkım, daha büyük bir yapım tutkusuyla önlenir.

Katastrof ruhu, bu, insanlığı son gününe götürmek isteyen ölüm titreyişi, sönüş esprisi, ancak diriliş ruhunun karşı koyuşuyla, öz yuvası olan yarasalar mağarasına, tabanı katran gölü olan mağaraya döndürülebilir.

Nedir "diriliş ruhu"? Diriliş ruhu, "ruhun dirilişi"dir ki, onu, çağımızın alnına, yetişmekte olan bir nesil, hakikattan kaynaklanan yeni öğreti olarak, ve yaşam dolu bir öğreti olarak, insanlığın alınyazısı gibi yazmaktadır.

BÜTÜNLÜĞÜN GÜCÜ

Bugün, marksizmin gücü, homojen olmasını, ya da görünmesini bilmesinden ileri gelmektedir özünün içgücünden önce. Ve bu sıkı duruş özelliği, ona, her durumda daha derli toplu olma imkânını bağışlamakta, bağlılarının sayıca çok az olduğu ülkelerde bile, bir vurucu güç gibi etki yapmasına en uygun psikolojik ortamı sağlamaktadır. Marksistler, hazırlanan bu elverişli ortamdan yararlanarak, komünizmi çağın ideolojisi, âdeta tek ideolojisi gibi sunarlar ve bu sunuşta da gerçekten başarılı olurlar.

Marksist dünyada, teorik bölünmelerin önem kazandığı anlar vardır, ama zamanlar, yani peryotlar yoktur. Marksizm, temelde bir eylem öğretisi olduğundan, teorik (tabiî burada kelimeden marksist terminolojideki anlamı kasdediyoruz) bölünmeler, pratikte hemen hemen sıfır etkenlik derecesindedir. Çünkü: marksizmin psikolojisinde ve tarih içinde oluşmuş davranış ve tutumunda, antimarksist

dünyadan (marksist olmayan her insanî oluş, buna dahil kabul edilir) önce, "sapma"ların hesabının görülmesi gerektiği düşüncesi egemendir. Komünizmin yakın tarihinde ciddi bölünmelerin nasıl acımasız ve kanlı bir biçimde bastırıldığı bir kaç kez gözlemlenmiş kesin bir olgudur.

Uzak geleceğe ilişkin yorum ayrılmalarını aralarında bir dereceye kadar tahammülle karşılamasını bilirler Marksist Dünya yanlıları. Hatta, bu ufak tefek ayrılıkları, yayılma politikalarında ve propaganda programlarında doktrinlerine çokçu bir görünüm vermede kullanırlar. Gerçekte aralarında bir iş bölümü vardır bu görünüşte birbirinden kopmuş bölümlerin. Henüz kitlelerin alışmadığı ya da yadırgadığı eylemlere girişme, bu fraksiyonların işi olur. Gereğinde Merkezî Güç, çok tepki uyandıran eylemleri bu sözde bağımsız grupların üstüne atarak suçlanmaktan kurtulur.

Bugün, komünist dünya dışındaki âlemi kasıp kavuran terörizm veya anarşi dedikleri sürekli yıkım, gerçekte bu maskeli bölünme sonucunda ortaya konup yürütülen "komünizme elverişli ortamı hazırlama" planının bir uygulamasından başka bir şey değildir.

Kapitalistlerin, ya da marksist olmayan öbür görüşlere bağlı olanların, komünistlerin arasındaki bölünmelerden medet ummaları, aldanışın en koyusudur. Komünistlerin, dünyanın her yanında gösterdikleri homojenliği fark etmeyiş, yüzeydeki heterojenliğe aldanış, umudu bu bölünmelere bağlayanlar için, tarihin bağışlamayacağı kadar büyük bir hayal

kırıklığı doğuracak bir dalgınlıktır.

Rus ve Çin ayrılığı da gerçekte bir doktrin ayrılığı olmayıp doğrudan doğruya iki sosyalist süperdevletin çıkar kavgasından kaynaklanmaktadır. Çin, büyük nüfus kitlesine yeni topraklar, yani hiç olmazsa karın doyurma alanları açma dâvasında bu ayrılığı bir paravana gibi kullanmaktadır. Okyanuslardan Hazar Gölü'ne, hatta sınırımıza kadar uzanan esir müslüman ülkelerini bu kez Çin sömürmek istemekte ve bir nevi, ruslara: "siz bu yerleri yeteri kadar sömürdünüz, bırakın da biraz da biz sömürelim; aramızdaki hayat seviyesi eşitsizliğini de böylelikle bir dereceye kadar gidermiş oluruz." demek ister görünmektedir. Komünizmin ilerlemesinde, her yerde birlikte çalışmaktadırlar ruslar ve çinliler. Doktrin savaşında çinlilerin bağnazlıkta ruslardan geri kalmayacakları kuşkusuzdur. Doktrinin söz konusu olmadığı yerlerde ise, her ikisi de kendi çıkarlarına sıkı sıkıya sarılmakta, hatta bu uğurda gerekirse Amerika ile işbirliği yapmaktan bile kaçınmamaktadırlar.

Marksist Dünyanın bu homojenliği, bir vakitlerin Batı Dünyasının haçlı homojenliğini andırmaktadır. Batılılar, İslâm Dünyasına karşı yüzyıllarca tam bir holojen kütle gibi hareket ettiler. Bugün de zaman zaman bu psikoloji diriliyor ama, karşısında artık birlik halinde bir islâm dünyası kalmamış bulunduğundan, gerçekte Batı ruhu, artık yer yer iç çözülmeyi durduramıyor. Batılılar, eski ruh homojenliklerini, kapıldıkları tarihî bir panik (dünyadaki egemenliklerinin ne yapsalar artık bir kader gibi sona ermeye başladığına ister istemez inanmaktan doğan

bir panik) yüzünden yavaş yavaş kaybediyorlar. İslâm Dünyası ise, Osmanlı Devleti'nin çöküşünden bu yana, tam bir bölünme ve dağılma, ufalanıp yok olma süreci içinde yanıp kavruluyor. İkinci Dünya Savaşı'nın sağladığı geçici imkânlar da iyi değerlendirilmediğinden gerçek bir dirilişin yolu açılamadı müslümanlar için. Batılıların ve komünistlerin propagandaları sonucu her gün biraz daha birbirlerine karşı besledikleri güven yitmekte, bu güven, yerini kötü zanna terketmektedir. Geçmişin, tarihte eşi görülmemiş bir homojenlik yapısına şahit olduğu Müslüman Dünya, bugün tam tersi bir görünüm sunmakta, âdeta, yeniden homojenliği kazanmak için en ufak bir umuda fırsat tanımayan bir ruh hali içinde yaşamaktadır. Kendi aralarında bütünleşmeleri gerekirken, müslüman kitlelerin her bir parçası, tek başına ya komünist dünya, ya da batı dünyasıyla birleşmeye koşmaktadır.

Diriliş ruhu, bu yüzdendir ki, çağımızda, islâmın yeniden bütün homojenliği ve tazeliğiyle doğması aşkının yemişidir ve insanlığın ruhunda böyle bir doğum için kaynaşma uyandırma savaşının mânevî hummasını alevlendirmektedir.

Dünyanın her tarafındaki müslümanlar, bir kaynaktan alınan bir avuç su gibi olmadıkça, ayni varoluş duygusunu paylaşmadıkça, hepsi ayni homojen bilinci taşımadıkça, şimdiye kadar kapitalizmin olduğu gibi bundan sonra da komünizmin esiri olmaktan kurtulamayacaklardır.

Kölelik, ölüm, özgürlük, müslümanların, hatta bütün insanlığın belli bir homojenlikte toparlanıp to-

parlanmaması noktasında beliren, seçimlik tarihî yazgılar olacaktır.

Bu homojenlikten kasdettiğimiz, bir ruh beraberliğidir. Kültür kaynaşmasıyla birlikte gözüken bir iç beraberlik ruhu sağlayacaktır bu homojenliği. Yoksa, insanoğlunun hayatını zenginleştiren bir takım kişilik farklılıklarının bulunması bu homojenliğe engel değildir. Bu türlü çokçu görünüş, gerçekte üzerinde durduğumuz homojenliği daha da güçlendirecek, onun, daha sağlam temeller üzerinde yükselmesini sağlayacaktır.

Bu homojenliğin sağlanma sırrı da, müslümanlar için, benliklerini öz-islâm uğruna fedâ edecekleri derecede bir samimîlik kazanmalarında saklı.

Öz-islâm nedir? Öz-islâm, islâmın ruhu demektir ki, zaruri çerçevesinin dışından tarihî-sosyolojik sebeplerle gelip kuşatan donanımları fark etme idrâkine erme demektir. Bu fark ediş, o donanımları tamamen yok etme demek değildir elbet. Gereken korunur, ancak bu korunanların, islâmın özünü zedelemesine izin verilmez. Böyle bir yol açılmasına karşı konur. Bu donanımların, müslümanların birbirinden kopmasına, aralarındaki homojenliğin sarsılmasına meydan vermesi durumlarına göz yumulmaz. Yanlış anlaşılmamalı. Öz-islâm diyerek, islâmdan ayrı bir şey söylemiş olmuyoruz. Belki, islâm adına ortaya çıkarılmış bin bir ayrılığın göze batarcasına somutlanmasını belirtmek için, dikkati asıl islâma çekmek için kullanıyoruz bunu. Hakikat uygarlığı demek olan asıl islâmı belirtmek için kullanıyoruz onu yani.

Ve bu açıdan bakıldığında, Diriliş, öz-islâmla tarihî-sosyolojik donanımlar arasındaki inceden inceye fark ve ilgiyi, bu donanımların doğumuna yol açan faktörleri araştırma ve bilme tavrıdır. Bu tavır, bizi, onların geçici ve kalıcı yanlarını da bulma, ortaya koyma gereğine götürecektir. Mazeretlerini, güzelliklerini, ölümlü ölümsüz yanlarını bir sergi gibi açacaktır önümüze. Kimisini hoşgörüyle karşılarken kimisini artık tarihî görevlerini tamamladıkları gerekçesiyle terk etmekten kaçınmıyacağız. Çok dikkatle, islâmın özünden yenilerini de fışkırtmaktan korkmayacağız. Unutulmuş, fakat bugün dirilmesi gerekli olanları da hatırlayacağız. Giderek, öz islâm ruhu ve cevheri etrafında, bilinç ateşinden homojen bir kütle olarak toparlanmanın ve insanlığı yeniden ruhundan yakalayıp lekelerinden arıtmanın şafağına ereceğiz.

ONUR DİRİLİŞİ

Kişilerin olduğu gibi toplumların da onuru vardır. Kişilikli toplumlar, onurlu toplumlardır.

Gururla onuru karıştırmamalı. Gurur, bir kişinin veya bir toplumun başka bir kişi ve toplumları küçük görmesi, aşağılaması, kendisini değerinden üstün vehm etmesidir. Yani bir vehimden doğar. Oysa, onur, başkalarını küçümsemeksizin kendi değerini bilme demektir. Kişiliği korumanın, başkalarının horlamasına meydan açmamanın ve vermemenin yolu onurdan geçer.

Aşağılık duygusuna saplanmış toplumlar, kısa zamanda onurlarını yitirirler. Onurunu yitirmiş bir toplumun sonu, bağımsızlığını yitirmektir.

Batılılar, yüzlerce yıldır, musallat oldukları ülkelere onursuzluk tohumları saçtılar. Onurları iyice kırılan bu ülke halklarının marksizmin kucağına düşmesi işten bile değildir. Kapitalist batılıların ek-

tiklerini, şimdi marksistler devşirmektedir.

Bir toplum için onur yitirme, kendine yabancılaşmaya götürür kendini.

Toplumların kritik anlarında, onları çökertmeyi planlayanlar, onuru hep boş gurur gibi yaftalarlar. Gerçekten, onurun temeli olan değerler repertuvarı, stoku gittikçe daralıp boşaldığından bu iddiaya inandırmak pek de zor olmaz.

Onurdan yoksun edilemeyen kesimleri de boş gurura düşme yönünde kışkırtırlar.

Böylece, bu topumlarda keskin bir tezat çizgisi çerçevesinde bir ikilik gözükür: büyük kesim, onursuz, aşağılık duygusu içinde kıvranırken, küçük bir kesim de, parlak günlerin anılarını muhteşem törenlerle kutlamakla boş avuntulara kapılır. Bunlara dalar ve bunlarla oyalanır.

Oysa, kurtuluş, ne boş gururda, ne onursuzlukta. Onursuzluk alçakgönüllülük değil, alçalıştır. Gurur da onun tersine çevrilmiş yüzü, yani öbür yüzü, astar tarafı, Gerçekte bütün bunlar bir toplumda umutsuzluktan, geleceğin kararmasından doğar.

Her şeyden önce, bu nevi toplumları yeniden onurlandırmak gerektir. Onur, umut doğuracaktır. Umut da, kurtuluşun ilk şartıdır.

Yeniden onurlandırma, o toplumu öbür toplumlardan ayıran mânevî dünyasına dikkatini yeniden çekmekle sağlanabilir. Yaşayan değerlerini tanıtma, eski ve yeni eserlerini ölü tozlardan ve çerçevelerden sıyırarak güncelleştirme, geçmişinde gizli ilerleyiş tohumlarını filizlendirme, kendine ait doğruları can-

landırma, kendine mahsus güzellikleri çağdaşlaştırma ve bütün bunları sessizce, telâşsız, ısrarlı ve kararlı bir şekilde, sabırla, planlı olarak yapma, onur dirilişinin tek sağlıklı yoludur.

Toplumun tarihinin derinden incelenmesi, kültür patrimuvanının düzenli bir seçmeyle gün ışığına çıkarılması, âdeta uzaya dağılmış gibi olan toplumun öz ruhunun zerre zerre derlenip toparlanması, bir onur kıvılcımının şimşeğini, kitlelerin ruhuna da salacaktır. Bu şimşeğin çakmasıyla da toplumun ruhuna sinmiş olan aşağılık duygusu sarmaşığı çözülecek, alan yeniden onurun dikilmesine elverişli hâle gelecektir.

Demek ki, soyut değil somut bir onurlandırma yolu izlenmelidir toplumu ayağa kaldırmak için. Soyut onurlandırma, olumlu görünüşte geçici bir psikoloji doğurur. Somut onurlandırma ise, sürekli bir psikoloji oluşturur. Ve bu psikolojinin yerleşikliğini, temellenip kalıcılık kazanmışlığını.

Soyut onurlandırma, yalnız duyguları dalgalandıran, gururlanış körlüğüne sürükleyen, bir nevi sar'a titreyişleriyle ürperten, nöbet bitince de göğdeyi donmuş ve kaskatı bir ceset gibi yere seren, kolaya kaçıştan doğma, sonu kapkara, bir kendini aldatış ve yitiriş, kurusun kuruya öğünmeyle değerli vakitleri boşuna tüketiş budalalığıdır.

Somut onurlandırma ise, dayandığı, desteği olan tarihî-sosyolojik bir dinamiğin çehrelenişidir.

Kim yapacaktır bunu?

Devletten beklenemez, onurlandırmanın dirilişi.

Çünkü: bu nevi yıkılışa yüz tutmuş, bozulmuş toplumlarda, onursuzluk kanseri, asıl devlet katlarında yuvalanmıştır. Âdeta; bürokrasi ve onursuzluk, eşdeğerli ve özdeş olmuştur bu gibi toplumlarda.

Ne de kitlelerden, arkeolojik bir malzeme, kalıntı yığını olan kitlelerden böyle bir çıkış beklenebilir.

Aydın diye geçinen, dışardan gelen her slogan ve propaganda cümlesini koyun melemesi gibi tekrarlayan, zavallı toplumun kanını emdiği halde hâlâ sızlanan, tekerlemeci, ezberci, klişeci, bozulmuşluğun ve kokmuşluğun doruğuna çıkmış tabakadansa böyle bir hareket asla beklenemez.

Öyleyse? Evet, öyleyse, yeni bir kurtuluş atılımından umudu kesmek mi gerekir? Elbet hayır.

Eğer böyle bir toplumun yazgısından yüzde yüz batış kesinleşmiş ve kaçınılmazlaşmışsa diyecek yok. Ama bunu ancak Tanrı bilir. Kişilerin bileceği ise, şu veya bu kurum veya sosyal katlarla sınırlandırmaksızın, tek tek, sağduyulu, yetenekli, henüz kalbi tam kararmamış, onuru az çok ayakta duran, gelişmeye, oluşuma, özetle dirilişe açık kişilikleri bir araya, bir sıraya getirmek, ve onların kuracağı "hayırlı topluluk" kadrosunu, toplumu somutça onurlandırdıktan sonra diriliş savaşımına girişme yolunda ve yönünde örgütleştirmek ve bu örgütleniş yapısında yerli yerinde bir taş olmaktır.

OLUŞ

"Kurtuluş!", "Kurtuluş!" diye çırpınan, ya da "Kurtuluş nerede?" "Kurtuluş nerede?" diye haykıran, ya da en azından, "durum"ları bu çığlığı koparıyormuş gibi olan toplumlar, bunların içinde en çok islâm ülkeleri, kurtuluşun, yeni uygarlık tomurcuklanmasından başka yerde olmadığını kesin olarak bilmek zorundadırlar.

Çöküş öylesine büyük, batış öylesine derin, çürüyüş öylesine hızlı, tükeniş öylesine köklüdür ki, "durum"un, bir takım reformlarla, su yüzü değişimleriyle "kurtarılması"na ne imkân, ne ihtimal vardır.

Kapitalistik Batı'ya özenişten sosyalizen Doğu'ya özenişe geçme de bu yıkılışı durduramayacak, belki tamamlayacaktır. Yani, bu geçiş, bu ülkeler için, bir nevi, ironik bir Marx kehanetine uyar biçimde, (katastrof final) olacaktır.

Sosyalist sistemin, bugün bir bunalım içinde ol-

dukları açıkça görülen Batı Avrupa ülkeleri için alternatif bir çözüm şekli olabileceği ileri sürülebilir: İngiliz bireyciliği ve Alman verim doğurganlığı ruhu kırılır, kurutulursa. Ne de olsa, kapitalizm ve komünizm, liberalizm ve sosyalizm, aynı uygarlık içinde, karşıt, ama seçimlik toplum düzeni teklifleridir. Birini veya her ikisini, Batı uygarlık çerçevesinin dışına çıkarınız, bir anlamları kalmaz, yabancı bir iklime taşınan bitkilerin akıbetine uğrarlar. Oralarda, gerçekte, birbirlerine zıt bile olamazlar, bir tiyatro veya senaryo içindeki karakter zıtlığı rolü dışında. Bu yüzdendir ki, Batı uygarlığı dışında, kapitalist veya liberal anlamda batılılaşma denemeleri, soysuzlaşmadan başka bir sonuç vermedi. Komünistleşme veya sosyalistleşme denemeleri de iflâsa mahkûmdur aynı sebeple. Ancak, bunun ortaya çıkması için biraz daha zamana ihtiyaç vardır. Çünkü: olay, tarih açısından bakılırsa, henüz çok yenidir.

Bu gerçeğin böylece saptanması, bu sistemlerin öz ülkeleri tecrübelerinden başka ülkelerin hiç yararlanmayacağı anlamına gelmez elbet. Ancak, bu yararlanma, esasta bir gözlemden öte bir ilgiye yer bırakmaz ve hep "başka" bir uygarlığın denemesine bakıldığı şuuru içinde bulunulduğu sürece sonuç verir. Gözlem ve tecrübe, özdeşleşmeye varırsa, dozu kaçırılan ilâçlar gibi, şifa verici olmak yerine, öldürücü olur.

Batı toplumlarının bunalımları ile öbür ülkelerin bunalımları, aynı cinsten bunalımlar değildir. Aynı çağdadır bu bunalımlar, ama çağdaş değillerdir. Birbirlerine etki yapmaktadırlar. Birbirlerinin vahimli-

liklerini arttırmakta, birbirlerini hızlandırmaktadırlar belki. Hatta, birbirlerinin doğuşunda da pay sahibi olabilirler. Daha ileri gidersek, en derin kökende aynı sebepten de kaynaklanmış olabilirler. Ama, artık, o zaman, nerdeyse metafizik plana inilmiş olur. Kurtuluş çıkışı da, bütün insanlığın yazgısını omuzlayacak yeni bir oluşa bakar. Toplumların, o en köklü oluş vakti gelmeden de yapacakları kurtuluş atılımları vardır oysa. Zaten bu atılımlar, o büyük oluşu hazırlayacak veya en azından onun doğumunu kolaylaştıracaktır. Evet, o noktaya varıncaya kadar, bunalımları kat kat, ayrı olarak değerlendirmek ve çözümlemek gerekmektedir. Uygarlık farklarını, yaşanmış tarih farkını, tarihî-sosyolojik farkı hesaba katmak gerekmektedir.

Ufku çok geniş tutayım dersen ufuk kaybolabilir. Kendi takatine uygun bir ufuk seçmek zorundasın, ama bu seçilen ufuk, hakiki ufkun ancak bir parçasıdır, bunu hiç unutmamak şartiyle. Ve yine, çok derine ineyim derken, derinliklerde kaybolabilirsin. Öyleyse inebileceğin derinliği belirleyeceksin. Ancak, belirlediğin derinliğin, ilerde insanlığın ulaşacağı umulan derinliğin bir parçası olduğunu aklından hiç çıkarmamak şartiyle. Evet, toplumlara, bunalan, "kurtuluş!" diye kıvranan toplumlara verilen öğüdün özeti budur. Bu öğüde uyulursa, hem (gerçek)ten kopulmamış, ütopik olan uğruna reel olan harcanmamış, hem de ilerdeki büyük inşaya zıt bir yol tutulmamış, tersine o büyük yapının bir parçası şimdiden örülmüş olur.

Teknik, bir yandan toplumları birbirine yakın-

laşmaya, benzemeğe, öte yandan da olumlu farklılıklarını tanımaya, hatta, istenirse korumaya götürüyor. Dıştan bir birleşme, kaynaşma, içten ise zenginleşme ve nüansların daha da altını çizme mümkün. Yeter ki, bu yeti, bir tahrip aracı olarak kullanılmamış olsun. Ya da kullanılırsa, toplumlar bu yıkımdan korunma önlemlerini almış bulunsun.

DİRİLİŞE DOĞRU

Biz, islâm uygarlığının tarih sahnesinden tamamen tasfiye edildiğinin sanıldığı bir dönemde ve ortamda doğduk. Batının yüzyıllarca süren çalışması sonucunda elde ettiği bir takım kesin sonuçlara dayanarak vardığı bir hükümdü bu. Sonra, oradan, bu inanış, doğu aydınlarına bulaşmıştı. Kurulan yeni yapılar, hep batıya özenmenin yol açtığı denemeler olmaktan öteye geçmedi. Halk, giderek içine kapanıyor, tam bir sefalet ve umutsuzluk batağına saplanmış bulunuyordu. Yönetimi ele geçirmiş batıcı kadrolarsa bir takım sahte ve özsüz istatistiklerle sözde ilerilik yolunda dev adımlar atıldığı iddiasıyla oyalanıyor ve bu iddialarına da zaman zaman kendileri de inanıyordu.

İkinci Dünya Savaşı, bu gidişi durdurdu, savaş sonrasında, bu tür ülkelerde batı romantikliğine gölge düşmeye başladı. Hafif bir kritik etme havası doğdu. Sonradan, demokrasiye geçiş adı altında, bu

kez yönetimin yanı sıra kritik etme de batı taklidi bir biçimde sözde kurumlaştırıldı. Fakat, bütün bu gelişmeler yüzeyde cereyan etti. Derinliklerdeki hastalıklar ve yaralar olduğu gibi kaldı. Yıllar böylece geçerken kimi ülkelerde dikta rejimleri kuruldu. Demokrasiyi yaşatmak için çırpınan ülkelerse, kitlelerin arka arkaya devreye girmesi, uluslararası ilişkilerin sıklaşması, yeni teknolojik gelişmelerin bu ilişkiyi daha yaygın hale getirmesi, nüfusun hızla artması, sanayiin tüketimci bir karakter kazanması ve benzeri sebeplerle, bir takım değişimler geçirdi. Yeni arayışlara girdi toplumlar. Gerçi, bu arayışlar da aslında yüzeyseldi. Ve yine batıdan esen rüzgârlara tâbiydi. İşte sosyalizm ve komünizm ve onun öncü kuvveti terörizm bu ülkelere böylece bulaştı. Bu arada demokrasi bir çok yaralar almasına karşın, henüz yaşamakta devam ettiğinden, halk kesiminde, savunma içgüdüsü, bir takım geleneğe dayalı siyasî hareket dalgalanmalarına meydan verdi. İslâmın yeniden aktüel olması bu sosyolojik dalgalanmanın sonucunda gerçekleşti. Öte yandan, yüzeydeki deri çürüyüşünden doğan anarşik görünümlü terör hareketleri, derinin altındaki derinde gelişen eski ve köklü yaraların yer yer patlamasına ve dışa lav püskürtmesine yol açtı.

Bütün bu birkaç yönde gelişen olumlu olumsuz, yarı olumlu yarı olumsuz değişimlerin içinde yoğruldu neslimiz. Yittik, çıktık. Doğduk, parlar gibi olduk, tekrar söndük. Kimi zaman toz duman içinde görünmez olduk. Kimi zaman sisler sıyrıldı ve gözler önünde beliriverdik. Kimi zaman çöküntüler al-

tında kaldık. Kimi zaman toprak yığınlarını üstümüzden atıp yine yeryüzüne çıktık. Tarihî boykotun kalın bulutu örttü, kimi zaman güneşimizi. Kimi zaman da, bu hakikat güneşi, en siyah bulutları delip ışıklarını yeryüzüne ve insanlara göndermesini bildi.

Yüzyılın başında, İslâm Uygarlığını yeterli ve yetersiz savunan düşünürlerin hareketi de bu çizgiyi, batış-doğuş, yeniden doğuş çizgisini izledi.

Komünist emperyalizmle kapitalist emperyalizm, İkinci Cihan Savaşı'ndan yeteri kadar uzaklaşıldığında, toparlanır toparlanmaz, Afrika ve Asya'da savaş sırasında bir nefes almış olan söz konusu ülkelerin üzerine, yeniden bir takım yeni maskeler, görüntülerle gitti. Yeniden, bu ülkeleri, ruhça, düşünce açısından siyasî ve ekonomik bakımlardan köleleştirmek istedi. Anarşi, terör, sathî ve kolay sanayileşme, tüketimcilik, sosyalizm ve komünizm gibi birbirinden ilk bakışta farklı, fakat gerçekte aynı niyetin bir yelpazesi olan bir seri hareketin sergisini bu ülkelerin üzerine yaydı. Eski umutsuzluğu diriltmek, böylece harekete geçmiş kitle dinamizmini öldürmek, yeniden saltanatlarını kurmak istiyor komünizm ve kapitalizm adlı iki kanatlı emperyalizm. Fakat, şimdi her yerde, bir karşı koyma ile karşılaşmış bulunuyor. Bu karşı koymalar dağınık, birbiriyle ilişkisiz de olsa bir direniş olduğu kesin. Artık inkâr edilemiyor. Kimi yerde savaş biçiminde, kimi yerde siyasî, kimi yerde de düşünce planında, ruhî, mânevî, akımlar biçiminde olan bu hareketler, yetersiz de olsa kırılamayan bir dayanmanın varlığını ortaya koydu.

Böylece, İslâm Uygarlığının ölmediği, yaşadığı ve direndiği gerçeği gündeme geldi. Batı ve Komünist dünya, bir kez daha anladı ki İslâm Uygarlığı bütünüyle ölmüş, antik uygarlıklar gibi müzeye kalkmış değildir. En ufak bir imkânın belirmesinde var olduğunu kanıtlıyor.

Bu gerçek ortaya çıkınca, şimdi kapitalist batı ve komünist doğu, yeniden ve kökten islâmı boğmak ve ta temelden söndürmek girişimine hazırlanmakta, bunun planlarını hazırlamakta ve en akla gelmedik yollarını araştırmaktadır. Bu türden bir çok deneme ve girişimlere önümüzdeki yıllarda, on yıllarda şahit olacağız. Bir kısmı şimdiden sahnelenmiş bulunuyor. Güç günler bekliyor Arzın üzerinde gerçeğe inanmış insanları.

Ama, şunu şimdiden söyleyebiliriz ki, bütün bu çabalar boşuna olacaktır. İslâm Uygarlığının dirilişi başlamıştır. En çetin şartlar içinde de olsa, Allah'ın yeniden gönüllerde yaktığı meşale parlayacak, sönmeyecek ve bir gün insanlığı tümüyle aydınlatacaktır. Şüphesiz, müslümanların tam şuurlu ve ideallerine sadık olmalarıyla ve sabırla, çileyle elde edecekleri bir zafer olacaktır bu sonuç.

Müslümanlar, lâfzî müslümanlıktan kurtulacak, öz, cevher itibariyle, ruhlarının ta içinden ve gerçek anlamıyla müslüman olacaklar, böylece bu dirilişe varacaklardır.

Batıda ve doğuda, geçmişte ve günümüzde varolmuş ve varolan bütün doğruluklara, iyiliklere ve güzelliklere sahip çıkmakla bu dirilişe erecekler. Ez-

bercilikten kurtulup hakikatın gerçek anlamına her alanda erme çabasını göstermekten kaçmamakla varacaklardır bu amaca.

Mal edinme, ün kazanma, üstünlük taslama, mevkice yükselme gibi kişileri saptıran küçüklüklerden korunarak, Allah'ın insanoğluna bağışladığı hakikat medeniyetini diriltme yoluyla ereceklerdir bu mutluluğa. Ve insanları da erdireceklerdir.

Sözlerin ve kelimelerin arka planına bakacaklar, aldanış ve yanılgıları geride bırakan bir kavrayışla tazelenecekler, İslâm Uygarlığının yeni bir açılımını gerçekleştireceklerdir.

Hicretin 1400'üncü yılını geride bırakıp, 15. yüzyılına ayak basacağımız bu zaman çerçevesinde, yeni bir dirilişin mânevî sancaklarını bütün ufuklara dikecekler. Bütün peygamberlerin getirdiklerini –ki islâmda bütünlenmiş ve en üstün biçim ve uyumu kazanmıştır– birer efsane gibi anlatılan hikâyeler olmaktan çıkararak, günlük hayatın her kıvrımına hayat ve can veren tohumlar gibi serpeceklerdir.

Dağınık, bölük pörçük her türlü kımıldanış, Diriliş Akışı içinde eriyecek ve yeni insan, bu, yeni, homojen protoplazmadan doğacaktır.

Diriliş erleri, yeryüzünün her tarafında zuhur edecek, kapitalizmin ve komünizmin yüz ve astar gibi totemleştirdiği ve tabulaştırdığı bütün kavram ve kurumları yeniden tanımlayacak, sınırlandıracak, ya da genişletecek ve yerli yerine oturtacaktır. Örneğin, mülkiyeti putlaştıran kapitalizmin sarıldığı bu kavramı kayıtsız şartsız bir statüye kavuşturan "mülki-

yet kutsaldır" kuralının boşluğunu ortaya dökeceği gibi, onu ters tarafından putlaştıran komünizmin sahte mülkiyet düşmanlığını da teşrih masasına yatıracaktır. Mülkiyet, kutsal veya mel'un bir hak veya hırsızlık değil, kayıtlar ve şartlar altında ve ancak alınteriyle, Allah'ın helâl kayıt ve şartları altında elde edilebilir bir haktır. Haramdan korunmak şartıyla oluşan bir hak anlayışı. Mülkiyet totem ve tabu olmaktan çıkarılacak, ona, insana bir imtihan ve hizmet için Allah'ın bağışladığı bir olgunlaşma aracı ve hakkı gözüyle bakma kurumlaştırılacaktır. Mülkiyet, dirilişin gözünde, insanın kendisi açısından ancak bir görev, bir sorumluluk, toplumun daha iyiye, doğruya ve güzele gitmesi için bir imkân olacaktır. Ve bu imkânı diriliş inançlılar, kendilerine değil, başkalarına, topluma yarar sağlayacak bir Tanrı bağışı kabul edeceklerdir. Bu örnekte görüldüğü gibi, yenileniş, yeniden değerlendiriş, her kavramda ve her alanda gerçekleştirilecektir. Özgürlük, eşitlik, adalet, yönetim, düşünüş, davranış, tümüyle yeni bir ahlâk, düşünce ve inanç çerçevesinde, anlam kazanacaklar, bundan doğacak umut, insanlığın yeniden doğmasına, çiçeklenmesine ve gelişmesine yönelecektir.

Gerçek anlamda ölmüş bulunan insanlık, yeniden dirilecektir. Kapitalizmin ve komünizmin paylaşamadığı insancılık (ümanizm), Allah'ı inkâr eden, eşyayı putlaştıran, insanları insanlara ve eşyaya köle eden, tabiatı ve insanı yozlaştıran, ruhları hastalıklarla boğan, düşünceleri soysuzlaştıran bir gidişin maskesi olmaktan kurtarılarak, gerçek insancılık ilâ-

hî insancılık (humanisme divine) kurulacaktır.

Diriliş Akışı, bu yolun ta kendisidir. İslâm Uygarlığının en köklü imândan, en temelli ahlâktan, en sıhhatli düşünceden ve en ölçülü insancıl davranıştan kaynaklanan yeni açılımının adıdır. Her yönden, her açıdan, çoğulcu ve bütün boyutlarıyla, özü ve ruhuyla kaybolmaya yüz tutmuş İslâm Uygarlığının dirilişi demek olacaktır bu. Ayni şekilde, bu köklü ve çok cepheli diriliş, insanlığın dirilişi demek olacaktır. Dostluğun, kardeşliğin, vefanın, sıtkın, sadakatin, özverinin, tümüyle Allah'a yakın olma yolunun dirilişi. Sonluluk içinde sonsuzluğu tadmanın, ölümlülük içinde ebedîliği sezmenin, fânilik içinde bakilikten bir soluk almanın, geçicilik dünyasında kalıcı dünyadan bir atmosfer doğurmanın, âhireti bu dünyaya, bu dünyayı âhirete "dem" içinde taşımanın, iç âlem ve dış âlem arasında gerçek ve derin diyaloğu kurmanın atılımı yani.

★

Allah'ın yolu bir kez daha çağırıyor. Her zaman gizli açık çağırdığı gibi. İşiten kulaklar ve gören gözler her an bu çağrıyı işitiyor, duyuyor ve işaretlerini görüyor. Ama kimi zaman da açık açık çağırır Allah yolu. Günümüzdeki kımıldanışlar, bunun işaretidir. Allah yolu, insanları, bir kez daha, barışa, kardeşliğe, birbirlerini ezmemeye, birbirlerine yardım ellerini uzatmaya, erdemliliğe, hakkı teslime, tarihi ve geçmişi ölmeyen değerleriyle yeni zamanlara bitiştirmeğe, dosdoğru olmaya, kin ve hasetten arınmaya, gurur ve zilletten kaçınmaya, putlaştırmadan ve

puta tapmadan, insanı tanrılaştırmadan, eşyayı insanı boğacak bir örümcek ağına çevirmekten çekinmeğe çağırıyor. Açık açık ve kesin kesin çağırıyor. Bu çağrı herkesedir. Kimse, peşin mahkûm edilmiş, ya da kimse peşin seçkinleştirilmiş değildir. Hepimiz ve bütün insanlar, can ve gönülden bu çağrıya koşmak durumundayız. Yeter ki, arı bir gönülle kollayalım bu çağrıyı. Her kim koşarsa kurtulmuştur. Her kim kaçarsa, kendini mahkûm etmiş olacaktır. Er ya da geç, Tanrı yolu, bir kez daha bütün yönleriyle gerçekleşecek ve insanoğlunun içinde bulunduğu derin bunalım, bir kez daha çözüme erecektir.

Dünyayı yalnız kendisi için değil, hayvanlar ve bitkiler için de yaşanmaz hâle getiren, yalnız kendine değil, bütün hayvan ve bitkiler dünyasına da zulmeden, yalnız kendi hayatını değil, bütün hayvanların ve bitkilerin hayatını, denizleri ve gökleri zehirleyen insanoğlu, yeni bir yaşama anlamına ve düzenine, Hakikatin dirilişi, Hakikat Medeniyeti olan İslâm Medeniyetinin yepyeni ve taptaze bir şekilde dirilişi ile erecektir.

★

Tanrısızlığın karşısına Allah inancı, maddeciliğin karşısına ruhun önceliği ve üstünlüğü görüşü, öte dünyayı bu dünyadan başlayarak yaşama aşkı, insanları ezmenin karşısına insan onuruna yaraşır tepki, fizyolojik ahlâk sistemlerinin karşısına ilâhi kaynaktan doğmuş yücelik ahlâkı, duyumcu sanat ve edebiyatın karşısına aşkın (transandantal) sanat ve edebiyat çıkacak ve böylece bu hakikat perspek-

tiflerinin ana kaynağı ve kefili olan islâm, diri ruh ve aksiyonuyla yeniden gerçekleşecektir.

★

Ve diriliş, bu yolun yolcusudur. Ve diriliş erleri, bu yolun yolcusudurlar. Yol, ne kadar çetin, çileli olursa olsun, Allah'ın yaktığı meşale, inkâr rüzgârları ne kadar güçlü olursa olsunlar, ne kadar şiddetle eserlerse essinler, bilinsin ki sönmeyecek, daha çok parlayacak, ve kıyamete kadar parlayacaktır.

GÜNDEM

Bir zamanlar Doğu'nun yaptığı yanlışı, belki tersinden, fakat yine ayni yöne doğru, bu kez de Batı işlemektedir. Kendi içine kapanan Doğu, çevresini ve daha çok da Batı'da olup biteni göremedi ve bunun cezasını en ağır bir şekilde çeki. Hâlâ da çekiyor. Avrupa'daki Rönesans ve sonrası mayalanmalarının farkına varamamanın pahası, Doğu ülkelerinde, devlet için bağımsızlığın yitirilişi, toplum için sefalet ve değerler için gündemden kalkmak oldu. Bugün de Batı (Rusya'yı dahil ediyoruz), aynı yazgıyı bambaşka bir biçimde izleyerek, hep, kendinin kendine çıkardığı sorunlarla uğraşmakta, bir de fazladan, yani eski Doğu'dan farklı olarak, kendi problemleriyle kendisinin uğraşmasıyla yetinmeyip bütün dünyayı da bunlarla uğraştırmaktadır.

Eski Doğu'nun âdeta isteyerek dünyanın gündemini elinden kaçırmasına karşılık, bugünkü Batı, çağın ve insanın gündemi olmaktan çıkmamak için çır-

pınıyor. Henüz, yeni bir gündem oluşmadığı için gündemliğini sürdürüyor ama, içinde bulunduğu gözle görülür, elle tutulur telâş, insanoğluna has bir takım sezgilerle, kaçınılmaz bir sona doğru sürüklendiği yolunda bir düşünce ve kaygının içini kurt gibi kemirdiğini ona gördürüyor ve gösteriyor. Bu farkına varış, onu bir tevekküle değil, daha çok telâşa, giderek bir telâş kısır döngüsüne mahkûm ediyor. Bunun sonucu olarak, giderek artan bir hızla, komünist ve kapitalist dünya, yani iki başlı bir yaratığı andıran Batı, kendi iç irinini, dünyanın dört bir bucağına saçıp duruyor. Kendi hafakanını, bir takım görünmez imbiklerden geçirerek ve türlü türlü parlak kâğıtlarla süsleyip ambalajlayarak, Asya ve Afrika'nın en ücra yerlerine değin kusuyor. Rusya'dan, Batı Avrupa'dan, Amerika'dan ateşlenen mânevî gaz bombaları, oralarda olduğundan çok, uzak menzilli silâhlar gibi, doğu dünyasında, Asya'da, Afrika'da, İslâm Ülkelerinde patlıyor. Ve bu ülkelerin insanları, bağışıklıkları da olmadığı için Batı insanlarından daha çok zehirleniyor, bu zehirden daha çok etkileniyor. Batı'da, pozitivizm ortaya atıldığı vakit, az çok ona yakın, ondan önce ve ondan hemen sonra gelmiş görüşler, onun şok etkisini yumuşatıyordu. Ayni zamanda ona karşıt düşünceler de panzehir yerine geçiyordu. Eleştiriler, hemen öğretinin peşinden sökün ediyordu. Böylece, ileri sürülen iddia, hemeninden tabulaşıp totemleşmiyordu. Ayni durum, marksizm için de söz konusu oldu. Ütopik sosyalizm, sendikalizm ve benzeri cereyanlarla, neo-kapitalist ve faşist doktrinler, onu dengelemiş ve öğ-

retiler içinde bir öğreti olarak yaftalamıştı. Her görüş, ayni yazgıyı paylaştı yüzyılımızda Batı'da. Oysa, bu öğretilerin dışa, doğu âlemine yansıması böyle olmuyordu. Pozitivizm Türkiye'de, marksizm Rusya'da âdeta dünya yaratıldı yaratılalı tek hakikat oymuş gibi lanse edildi ve benimsetildi. Asya mizacı, kendi gücünü kökten yitirmiş bir durumdayken, tam bir kavrayış zavallılığı içindeyken, Batı'dan gelen bu öğretilere tam bir kurtuluş ve şifa umuduyla sarıldı. Onarı nas gibi benimsedi. Onlar, dogma hakikatlar gibi gözüktü bir an için Asyalının, dıştan çok içe dönük gözlerine. Bu öğretilere, metafizik bir anlam atfedildi. Onlar, hür iradeyle benimsenir veya reddedilir düşünceler gibi değil, iyi de olsa, kötü de olsalar, kaçınılmaz bir kader gibi gelip toplumu yoğurur ve değiştirir tabiatüstü öğretiler gibi idrâk edildi. Bunun doğurduğu umut ve korku, bu ülkelerde, korkunç bir kutuplaşmanın ilk çekirdeği oldu. Komünist ve kapitalist dünyanın, sözünü ettiğimiz, gündemden çıkma korkusu ve telâşı, bu yeni yapıya, bu eski-yeni, durağanlık-devrimcilik görünümündeki kutuplaşma yapısına umut bağladı. İkinci derecede, yani ayrıntı ve nüanslar şeklinde, daha çok da eyleme dönük olarak, öğreti varyasyonlarını, kendi düşünce ve sanat çevrelerinde, üniversite ve basınlarında üretip gönderir oldular batılılar. Bir pandorun kutusu kapanmadan yeni bir pandorun kutusu açılıyor ve ordan çıkan düşünce, estetik ve ahlâk kılıklı yılanlar, akrepler, çiyanlar, kendi özünü ve ruhunu yitirmiş bu eski dünya uygarlığı ülkelerine şifa yaratıkları gibi yollanıyorlardı. Terörizm dediğimiz ifrit

böyle doğdu, büyüdü, gelişti ve serpildi ve şimdi de ülkeleri yutar hale geldi. Bunu, Kutsal Kitap'tan somut bir örnekle canlandırmak istersek, Firavunun müneccimleri tarafından meydana bırakılan yılan görünümlü değnekler figürünü kullanabiliriz. Bu değnekleri yutacak olanın, Hazreti Musa'nın âsası cinsinden, mûcizeden doğma bir güce ihtiyaç olduğu sonucu çıkar burdan. İki Medeniyet çarpışıyordu Mısır Meydanında, Hazreti Musa ile müneccimlerin şahıslarında. Öz Medeniyet, İç Medeniyet diyeceğimiz Hakikat Medeniyeti ile dış kabuk ve yalan medeniyetinin çarpışmasıydı bu. Ayni durum, bir arketipin çağlar içinde zaman zaman görünüp batması ve tekrar ortaya çıkması gibi, şimdi Asya, Afrika, en çok da islâm ülkeleri düşünce, estetik ve ahlâk, teori ve eylem forumlarında kendini bambaşka kılıklar ve edalar altında gösteriyor.

Böylece, insanlık için, çağdaş gündem, tek yanlı ve tek kanatlı olarak işletilmektedir. Bunun bunalımını yaşıyor bütün dünya. İlkin, Asya ve Afrika ülkelerinde başlayan moralsizlik ve yıkıntıları, şu veya bu ölçüde bütün dünyaya yayılıyor. Komünist ve kapitalist dünyanın, bu gereğinden fazla yayılması, başka ülkelere sokulması ve âdeta insan topluluklarının en küçük birimlerine değin sızması, evrensel bir yabancılaşmanın doğmasına sebep oldu. Marksizm, yalnız kapitalizmin sebep olduğu yabancılaşmayı görüyor. Ama, dıştan gelen ideolojilerin esiri olmaktan az çok kurtulmuş her entellektüel, marksizmin de bu yabancılaşma ve yabancılaştırmaya yer yer katıldığını, bunda ortak olduğunu, üstelik fazla-

dan bir de kendine mahsus bir yabancılaşma ve yabancılaştırma türü doğurduğunu görmektedir. Komünist ve kapitalist bölümleriyle Batı, insana aşırı derecede sokulmuş ve onun mahremiyetini berhava etmiştir. İnsan, giderek kendi kendisine de yabancı olmaya başlamıştır çağımızda. Aşırı dışlaşma, iç dengeyi mahvetmiş, insan, âdeta içinde boşluğun ve hiçliğin ıslık çaldığı bir ıstırap kavalına, içinde hezeyanların dans ettiği bir uyumsuzluk borusuna dönüşmüştür. Bu yabancılaşmış insanın mantığında, öldürmek, yaşatmaya eşittir. Hatta, çoğu kez, öldürmek yaşatmaktan daha üstündür. Bu noktada, terörizm, anarşiyi ve nihilizmi kendisine bir teori gibi bitiştirmektedir. Öldürmek, tek başına bir öğreti kesilmiştir bu yabancılaşmış insanın gözünde. Asıl sorumlusu Batı'dır bu durumun. Onun çıkartması sonucunda oluşa geldi insan ruhunun bu yıkılış sergisi. Şüphesiz, bu çürüyüş, bu çöküş, giderek, gerisin geri Batı'ya dönecektir. Hatta şimdiden dönmeye başlamıştır bile. Batı'nın Asya'ya ve Afrika'ya saldığı sesler, gidip Kafkas dağlarına, Çin Seddine, Kuzey ve Güney kutuplarına, Fuji Yama'ya, Afrika nehir ve dağlarına, kısacası dünyanın dört bir yandaki serhadlerine çarpıp geri dönmektedir. Büyük uğultularla geri dönen yankı, Batı'nın şimdiden kulaklarını ve ruhunu çınlatmaktadır. Köklü bir değişimle önlem almazsa zaman içinde onu ta temelden sarsacak bir güce varma istidadını göterecektir. Bu önlem alma, gerçekte, bir özdeğişimi içermektedir. Yani Batı, bir gün kendi silâhıyla vurulmadan, değişmiş ve insanlığın yeni gelişimine uygun bir yeni yapı kıva-

mına ermiş olmalıdır. Bugün için bunun idraki görülmemektedir Batı'da. Batılılaşma yoluyla Çin'in dediğimiz tehlikeyi hissettirmesi de uyandırmış değildir Batı'yı. Daha doğrusu, Batı, uyanışı kendi mizacı çerçevesinde arıyor. Tıpkı, bir zamanlar, Roma'nın, Kartaca'nın aradığı gibi. Ama bu mizaç, aslında onu ve peşinden dünyayı bugünkü bunalıma götüren bizaçtır. Mizacının mahkûmluğundan kurtulması için, Batı'nın dünyaya, kültürlere başka bir gözle, yeni bir gözle bakması lâzımdır.

Bizim görüşümüze göre, insanlığın dirilişi, yeni atılım, Doğu değerlerinin yeniden gündeme gelmesi ve getirilmesiyle olacaktır. Çağdaş gündemin tek yanlı ve tek boyutlu işleyişinin doğurduğu yıkılışlar ancak böylelikle duraksayacak ve insanlık, ondan sonra kendine gelme fırsatına kavuşmuş olacaktır. Doğunun, kül ve toz altında kalmış değerleri, külden doğan mitolojik kuş, Föniks gibi, bir bir dirilecek ve bu, Doğu'da ve Batı'da yeni bir dirilişin, ruhun dirilişinin altın çağının açılışına anahtar olacaktır. Düşünce, estetik ve davranış planında yeni perspektifler, yeni bir çiçekleniş, yeraltı dünyasına mahkûm olmuş bu değerler kataloğunda saklı duruyor bize kalırsa. Âdeta yazgısı kararmış insanoğlu ve tabiatın, yeniden yaşama hakkını, bu labirent fecrinden çekip alacağına inanıyoruz. İlâhî Komedya kadar Mesnevi, çağdaş batılı filozoflar kadar ve hatta daha çok Muhyiddin-i Arabî etkisini evrensel kültürde duyurmadıkça, ne Doğu, ne Batı için bir çıkar yol aydınlığı gözükecektir.

Diriliş tezi, bundandır ki, çağdaş gündemin şah-

damarı özelliğini yıllardır koruyor. Eskimeyen gündem, sürekli gündem olarak. Kendi hatalarının fizanına sürgün gitmiş insanın yeniden dünyaya geri dönüşü olacaktır, değerlerin dirilişi. Kültürün üstündeki arkeolojik tabakaların kadırılışı, onların mumyalarının çözülüşü ve yepyeni, taptaze bir ruhla hayata kavuşturuluşu, Doğu ve Batı için, tek kurtuluş kapısıdır. Ufukta birleşmek anlamına gelir bu.

ÖLÜ NOKTA

Bir toplumda, politika, kendi alanının dışına taşmış, diğer bir deyişle araç olmaktan çıkıp amaç olmaya yüz tutmuşsa, o toplum için tehlika çanları çalmaya başlamış demektir. Eski Yunan, Kartaca, Roma ve İslâm tarihinde, bozuluşun şaşmaz ölçüsü olarak gözlemlenmektedir bu. Ağır kriz çağlarında politika, başlangıçta, her derdin çaresi gibi kendini ileri sürmüş, fakat, kısa bir zaman sonra ortalığı toz duman eden bir anarşi ve terör bulutuna sarmalanarak, ters bir tepkiyle, normal alanını da yitirmiştir.

Bu, politikanın yapısından ileri gelmektedir. Politika, amorf, her kalıba dökülür plastik bir madde gibi yoğrulabilir. Böylece de, giderek, düşüncenin, inancın, ahlâkın, hatta estetiğin yerini doldurmaya kalkar. Politika, sanıldığı gibi, böyle dönemlerde maskeli değil, bizzat maske olmuştur. İçinde bir şey bulunmayan, daha doğrusu hiçliğin ve boşluğun vınladığı, fakat yüzeyinde metafizikten ahlâka ka-

dar her alanın çizgilerini gösteren bir maske. Gün gelir, sağlıksız toplumlarda, bu maske, yeri göğü kaplar, bir dudağı yerde bir dudağı gökte bir dev haline gelir. Karşısına çıkan, her gönül atılımını bir değirmen gibi, ağır taşının altında ezer, un ufak eder.

Politikanın böylesine ortalığı kapladığı toplumlarda, din, günü geçmiş, ilkel bir görüş gibi yaftalanır. Ahlâk, saflığa indirgenir. Şiir bile, ancak çocukların, ya da piyasa sanatçılarının kendilerini oyaladıkları bir uğraş kesilir. Şair ya da kahraman, uzağı gören, kimsenin sezemediği bir gelecek dünyanın yüce atmosferine doğru yol alan ve toplumu da peşinden sürükleyen kişi olmaktan uzak, bir kenara itilmiş, âdeta merhamet mevzuu, yani yaşamasına toplumun merhametiyle izin verdiği kişi olur.

Klasik dünya değerlerinden, geçmişin kültür mirasından soyutlana soyutlana, toplum, giderek daha çok politikaya sarılacak ve ondan medet umacaktır.

Yalancı gıda haplarıyla beslenmeye benzer bu. Başlangıçta farkına varılmaz. Ama, zamanın geçmesiyle, yapıda çözülmeler, çürümeler ve çöküntüler baş gösterir. Bu, anarşi ve terör biçiminde ortaya çıkar sosyolojik çerçevede. Zamanında, geri dönülmez, daha doğrusu toplum bir atılımla kendini yenilemezse, beklenen son, ölüm, kaçınılmaz olur.

Toplumların yapıcı oldukları, ilerledikleri dönemlerde, politikadan çok, ölümsüz gibi gelen değerlere önem verdikleri gerçeğinden yola çıkarak, terör ve anarşinin kasıp kavurduğu ortamlarda, atılacak ilk adım, toplumun, bir kenara itilmiş kendi kül-

tür değerleri dünyasına başvurmasıdır. Geçmişteki biçimlerin taklidi şeklinde değil, belki ruh tazelemesinin tohumları olarak. Bu böyle yapılmazsa, çölleşen, kısırlaşan ve kireçleşen toplum ruhu, dirilişini bütünleme soluğuna kavuşamaz.

Politikanın bir hastalık gibi toplumun kalbini ve şahdamarını kuşattığı dönemlerde, teknik alan uzmanlarının bile politikadan başka umutlarının kalmadığı yerde, çare olarak yine politikaya sarılmak, şifayı, ölümün sebebi zehirden beklemekten farksızdır.

Böyle bir toplumun yazgısında hâlâ kurtuluş için bir umut kalmışsa, o toplumdan çıkacak bir idealistler kadrosu, ilkin politikaya karşı savaşacaklar, sonra da, insanlığın ve toplumun mânevî patrimuvanında saklı, yaşayan değerler kataloğunu harekete geçireceklerdir.

Politik, ekonomik ve kültürel durum, gidip sonunda toplumun ruh esenliği problemine çıkmaktadır. Ruh sağlığını kaybetmiş, ya da bazı kadrolarca ruh sağlığı bilerek ya da bilmeyerek yok edilmeye çalışılmış toplumların, ancak bir potansiyel güç gibi ruhlarında saklı duran dinamik değerlerin kımıldatılmasıyla, ölü noktadan çıkması mümkündür.

Bu değerlerin, güçlerini, geriye doğru evrensel uygarlığın derin kaynağından aldıkları bilinmedikçe ve kabul edilmedikçe, şüphesiz, böyle bir çıkış yolu benimsenemez.

Bu bakımdan, toplumda içten bir özeleştiri çığırını açmak ve geçmiş kültür ve medeniyetlerin yetenekli kadrolarca iyice incelenmesini sağlamak, her-

kesin kabul etmesi gereken ilk ve ortak nokta olmak gerekir.

Belki, politik, yozlaşmış ekonomik ve kültürel çevreler, ilk anda güçlerini yitirecekleri vehmiyle, bu atılması gerekli ilk adımlara engel olmaya çalışacaklardır. Ama, bundan yılmamak gerekir. Direnilir ve ısrar edilirse, bir gün onların da mukavemeti kırılabilir.

Bu tehlikeli dönem atlatıldıktan sonra, toplum ruhunun yaralarının hızla sarıldığı, toplumun sağlığına hızla kavuştuğu olumlu dönem gelir.

Ondan sonra, her yanda inşa, maddî inşayla birlikte mânevî inşa neşesinin sesleri çınlar. Öncüler kadrosu, belki zaman içinde zaman tasarruf ederek, uzun bir sürede gerçekleştirilmesi mümkün görümeyen nice yapımları, kısa bir zamanda tamamlamak mutluluğunu tadarlar.

★

Bu düşünceler, bir toplum için geçerli olduğu gibi, tüm insanlık için, insanlığın sarsılış çağları için de geçerlidir. İnsanlığın yeniden kendini bulmasında, yani yeni bir ruh dirilişinde, politik, ekonomik ve teknik ağın maddî duvarını aşması, materyalizmin kısırlaştırıcı etkisinden sıyrılması, bugüne değin, ortaya konulan metafizik, ahlâk, bunları da içine alarak din ve kültür planında, yaşayan değerlerin yeni bir derleniş toparlanışından yeni bir ufuk çıkarması, zaruretlerin zarureti gibi kendini hissettirecektir.

İTİRÂF

İnsanoğlu için en güç şey itirâftır. Kolay kolay itirâf etmek istemeyiz ama, gerçekte hayat tümüyle bir itirâftan başka bir şey değildir oysa. Bir başka anlatımla, yaşamak dediğimiz şey, bir itiraf ve sürekli olarak itirâfa karşı bir direniştir. Ancak, bu direniş, eninde sonunda, şu veya bu şekilde kırılır ve itirâf bütünüyle kendini gerçekleştirmiş olur. Semboller, maskeler ve perdeler ardında da olsa, her birimizin ölümden önce veya sonra kazandığı varoluş, yaşayış yorumu, bir soru ya da sorunlar demeti olmaktan çıkarak bir itirâfa dönüşür. Her varoluş vakıasına bir itirâf bitişiktir, Tanrı'nın varlığı dışında. Varoluşu itirâftan sıyrılan, itirâfa muhtaç olmayan tek Varlık, Allah'tır. O'nun dışında, canlı cansız her varlığın zaman çerçevesindeki hayat değişimleri, tecrübeleri, çatışma ve uyumları, bir seri itirâf düğümleri ve çözümleri oluşturur. Ve sonunda, hayat yaprağı kıvrılıp dürüldüğünde, olup bitenin bir itirâf belgesi dü-

zenlemek görünümünü kazandığı görülür. Ölüm, belge içindeki kanıtları ve kanıt boşluklarını tutanaklayan bir mühür ve imzadır. Ölürken, hayat itirâfımızın tutanağına imzamızı koymuş oluruz.

Hayat, böylesine doğal bir itirâf olduğu halde, bunun bilincine ermek, yani itirâf bilincine ermek, insan için, en zor varılan bir kişilik durumu, en çetin bir ruh yüceliği verimi, en güç kazanılan bir durumalış özelliğidir. İtirâf, bizzat yaşamaya özeleştiri dinamiğini katmak demektir. İtirâf bilinci, hayatımızın, dışımızca yorumlanmadan önce kendimizce yorumlanması gibi bir ruh soyluluğunun işaretidir; hayatın, yargılanmadan önce kendi kendini yargılaması, değerlendirmeden önce kendi kendini değerlendirmesidir.

İtirâf, ruhun pasiflikden kurtuluşunun ilk adımı, aktifliğe geçişinin başlangıcıdır. Dindeki "tövbe" kurumunun da, bu sebeptendir ki, ilk şartı, "itiraf"tır.

Ancak, bu noktada, itirâfın en güç iş olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kaldığını görürüz insanın. Başkalarına değil, insanın kendi kendisine itirafının. Bir türlü, kendimizi kendimize itirâfa yanaşmaz, bir itirâf olan hayatı, itirâftan kaçışa çevirir iz. Bazan bu kaçış, gizli kapaklı olur. İnsanın itirâfını kendinden önce bir başkasına yapması biçiminde gözükür bu kaçış. İslâm, bu yüzdendir ki, insanın insana itirâfını yasak etmemekle birlikte, hıristiyanlık gibi kurumlaştırmağa kalkışmadı. Papaza günah itirâf etmek, kendine itirâfı göze alamamak, kendi kendisiyle hesaplaşmaya yanaşmamaktan doğan ruh gerilimini gidermek içindir. Bir kaçışın rahatsızlığını gidermek

için. Bir güçsüzlüğü kendine karşı da örtmek ve peçelemek amacıyla. Belki, insan zayıf bir yaratıktır denecektir. Doğru, insan zayıftır. Fakat, Allah güçlüdür. Ve öylesine güçlüdür ki, bu zayıf yaratığına en çetin güçlükleri karşılama, hatta yenme gücünü bağışlar. Böylece de Tanrı'nın yaratış mucizesi kendini belli eder: insanın en zayıf olduğu noktada Allah'a güvenmesiyle en güçlü bir yaratık haline gelmesi mucizesi. Bu noktada insan zayıflığını ve ancak Allah'ın yardımıyla güçlü olabileceğini görür ve itirâf eder. Ve anlar ve bilir ki, asıl itirâf, gerçek itirâf, ancak Allah önünde ve Allah'a yapılan itirâftır. Ruhun en samimi, en yakalanmaz, bir biçime hapsedilemez ve bir nefesten bile örselenebilir hâli, itirâftır çünkü. İnsanın öz itirafı, şahsiyetinin, ruh kimliğinin, özbenliğinin söz, duygu ve düşünce ötesinde idrak edilmesi, belirlenmesi ve saptanmasıdır.

★

İtirâf derken, insanın sadece suçunu itirâf etmesini değil, varabileceği noktaya varmaktan gösterdiği üşentiyi, ilerleme ve yücelme yolunda atabileceği adımları atmamaktaki ruh tembelliğini, Tanrı'ya güvenmekte gösterdiği ruh cimriliği ve pintiliğini, Tanrı'yı anmaya açılma yolundaki bilinç kapanıklığını ve irade tutukluğunu, ruhunun güzellik, gerçeklik, doğruluk ve iyilikle dolmada gösterdiği tıkanıklığı, tıkızlığı itirâfını da kasdediyoruz. Coşku yetisini yeterince geliştirmemesinden azab çekmesini de vurguluyoruz insanın.

★

İtirâf, insanın kendini ve sırlarını ifşası değildir. Tam tersine, sırlarına saygınlık kazandırmasıdır. Sırlarıyla ruhuna bir diriliş kalesi inşa etmesidir. Ruhun diriliş sırlarına sahip çıkmasıdır. Tanrı'ya erme sırlarını şahsîleştirmesi, savunma sınırlarını pekiştirmesidir. Yoksa, ruhun yaralarını, irinlerini, çirkinliklerini sergilemesi, bir nevi ruh ekshibisyonizmi (teşhiri) değildir.

★

İtirâf, bir hastalık değil, bir sağlıktır. Sonsuzluktan şifa emerek fâniliğin sancılarını dindirme, eksiklik ağrılarını susturma atılımıdır itirâf.

Suçunu kendine itirâf edecek kadar bilmeyen insan, onu hiç bilmiyor demektir.

Kendisini bir kez de itirâfının aynasından seyretmeyen insan, kendini tanımıyor demektir.

★

Tek kişinin itirâfı olduğu gibi, insanlığın da itirâfı vardır.

İnsanlık, peygamberleri kabul ettikleri dönemlerinde, Tanrı önündeki itirâfın altın çağını yaşadılar.

Vahiy uygarlığı, tarih içinde, insanın ve insanlığın öz-benliğini görmesi için, hakikatla sırlanmış ve sırçalanmış bir itirâf aynası oldu.

★

Okuruz hep, çoğu kez, hâtıratlar, itirâflardır. Tarihse, insanlığın, çoğu kez kan ve ateşle yazılmış, ki-

mi kez ipek yumuşaklığında, girintili çıkıntılı, çığlı, yıldırımlı, şimşekli, fırtınalı ve sakin, kefenle çiçekleniş arasındaki med ve cezre bulanmış, yeşil ya da kızıl, ak ya da kara, ve bütün bunlara rağmen çoğu kez itirâfa yanaşılmamış itirâfıdır.

★

Bugün, insanı ve insanlığı kurtaracak olan atılımın başlangıcı bir itirâf olacaktır. İnsanların ruhça vahiy uygarlığından, peygamberlerden, Kutsal Kitaptan uzaklaşmalarıyla içine girdikleri çıkmazı itirâfa yanaşmadıkları sürece onlara yeni bir kurtuluş kapısı açılmayacak, insanlığın bugün yaşadığı cehennem hayatı hafiflemeyecek, hatta gittikçe yoğunlaşacaktır.

Batı'nın, Doğu'nun, İslâm Bölgesinin itirâfa ihtiyacı vardır her şeyden önce. Önce itirâf vardır ve o olmadan hiç bir şey yoktur. Saplanılan materyalizm aşkından dolayı insanlığın içine düştüğü ruh alçalışını itirâf etmeliyiz ilkin. Geçmişi bilmediğimizi ve bilmeye yanaşmadığımızı tüm insanlık olarak itirâf etmedikçe, gelecekten ne bekleyebiliriz?

★

Dünyayı saran ve en çok ne yazık ki ülkemizi yakıp yıkan terörizm, aslında bu itirâfsızlığın bizden öç almasıdır.

İtirâf kültürünün zenginliğinden yoksun toplumlara musallat olmuş kültürsüzlük kültürüdür anarşizm. Kültür irtifâsızlığında bir dibe varışı ifade ediyor bu ruh kaosu.

★

Gelin itirâf edelim. Çağımızda uygarlık diye sarıldığımız şeyin barbar yönlerini ve çehrelerini itirâf edelim. İnsanın suratına geçmiş öç ve kin maskesini damar damar kan çizgileriyle donatan kara ruhun çirkinliğini itirâf etme yiğitliğini gösterelim.

Bir kalemde çizip attığımız geçmiş zaman hakikatlarının dirilme ve diriltilme zamanının geldiğini itirâf edelim.

Duyuş, düşünüş ve davranışımızda özeleştiri ve geçmişle karşılaştırma gereğini yeterince idrâk etmediğimizi, kendi kendimize olsun, fısıldayalım.

Yeni diye sarıldığımızın hiç de yeni olmadığını, eski diye fırlatıp attığımızın da eskimek nedir bilmediğini görelim.

Görelim de, çıkış yolunu hep birlikte yeniden arayalım.

★

Ama, he şeyden önce, şu itirâfsızlığı itirâf edelim.

BAĞLANTI

I

Yapım da bağlanışla olur, yıkım da. Ancak, yıkım derken, "yapım"ın gerektirdiği yıkımı dışta tutuyor ve amacı yine kendisi olan, kendi başına da bir anlam taşıdığına inanılan davranış türünü kasdediyoruz. İsterse, bu yıkım, eninde sonunda, doğrudan değil de dolaylı yoldan bir yapıma yol açsın, ya da yarasın.

Bu açıdan, denebilir ki, insanoğlunu, tarihin olumlu olumsuz hareket dinamiği çerçevesinde, "bağlanış", ya da "bağlantı" dediğimiz ruh hali yönetir ve yönlendirir. Kalıcı davranışlara iç rengini o verir; ortadan kaldırmada da çoğu kez kendini duyuran odur.

Bağlanışlar, tarihi yorumlayan ve yapan sürekli neşeler, umutlar, hüzünler ve kederlerdir. Ya da bu duyarlık dolum ve boşalışlarıyla, onların özleri ve

görünüşleriyle "inanç"lar arasında vazgeçilmez, kırılmaz, kırıldıkları anda da yerlerine bir yenisi kurulan köprüler...

Tarihi, materyalistlerin yorumladığı gibi, tümden hep kendi muhtevasının çözülüp ayrışması, birleşip kaynaşmasından meydana gelen, ya da birbirini süreklice doğurup duran, başkaca oluş ışımalarına kapalı bir takım değişimlerin süreği gibi düşünmek mümkün değildir. Tarihi, sadece ekonomik, hatta sadece sosyolojik faktörlerin birikimi gibi görmek, onun karmaşık ve yoğun oluşumunu, çarpıcı zenginliğini ve başdöndürücü derinliğini açıklamaya yeterli olamaz. Bu tür açıklamalar, suyun yüzüne ait dalgalanmaların sathî tasvirleri olmaktan öteye geçemezler. Oysa, bir yandan bu ekonomik ve sosyolojik faktörlerin arka planı, öte yandan, bunların ardında ve önünde, altında ve üstünde, içinde ve dışında, bir İradenin yoğurması ve mayalandırması ve ondan güç alan insan ruhunun, kimi zaman uslu ve sakin, kimi zaman coşkulu ve cezbeli, kimi zaman ayık ve uyanık, kimi zaman mest ve sarhoş atılımları vardır. Bu atılımların kökeninde de bağlanışlar ve onların da önünde "öğreti"ler gözükmektedir. Öğretilerse, metafiziğe açılan insan ruhu pencerelerinde boy verip sergilenen, destelenen ve demetlenen çiçeklenişlerdir. Ak ya da kara, yeşil ya da kızıl çiçeklenişler. Papatyalar, deve dikenleri ya da güller.

Aristo felsefesi ve mantığı, eşyaya ve varoluşa bakışında sebepler zincirini ileri sürmekle âdeta materyalist bir çizgi izler görünmüşse de, son halkada, eşya ve olguların dışına çıkıp onları sebeplerin sebe-

bi, ilk sebep düşüncesine, yani metafizik bir noktaya götürmekle kendini bu darlıktan sıyırıyordu. 19. yüzyıl ve sonrası determinizmi ise, sona kadar ve ondan ötesine gitmeyi terk ve reddettiğinden, sorunun son felsefî çözümünü belirsiz bırakıyordu. Tarihî materyalizm ise, sona varınca tekrar daireyi kapıyor, bundan da fizikötesini inkâr hakkını çıkarıyordu. Klasik mantığın açıklaması, gerçekte teorik ve soyuttur. Bizce, bir oluşun sebebi, bütün doğayı dolaştıktan sonra ilk sebebe varmaz, yani onların, bir sebep-sonuç zinciri aracılığıyla Tanrı'ya varmalarına gerek yoktur; daha doğuşlarında O'na bağlıdırlar; bütün olgular, birbiriyle bağıntı halinde olsunlar olmasınlar, Yaratıcıyla doğrudan ilişkilidirler. O'nun iradesi olmaksızın varolamazlar ve onun isteği dışında varıklarını sürdüremezler. Onunla çepçevre çevrilidirler. Değişim ve gelişimleri, doğma, yaşama ve ölümleri hep O'nun kudreti dahilinde olan şeylerdir. Hatta, eşyanın ve olguların, sebep-netice biçiminde, ya da yan yanalık tarzında bir araya gelmeleri, yine bu ilâhî takdir ve tayinin sonucudur. Kül, ne kadar soğuk olursa olsun, gerçek göz onda ateşi görür. Materyalizm ise, totolojiktir. En kritik noktada kaçamak yapmakta, daireyi niçin kapadığının açıklanmasından kaçınmaktadır. Somut gerçek, bütün bu filozof ve bilginlerin sınırlı ve soyut saptamalarını aşmaktadır. Somut gerçek, eşya ve oluşun, varlıklarını ancak Tanrı'nın varlığıyla kazanabildiği gerçeğidir. Eşyanın, bundan ötürüdür ki, kendine özgü de olsa bir bağlanışı, olguların bir bağlanışı, tarihin bir bağlanışı ve insanın bir bağlanışı vardır. Evet, varol-

mada, doğrudan ya da dolaylı, bilinçli ya da bilinçsiz bir bağlanış sözkonusudur.

Örneğin, çağımızda bir hayli etkin görünen materyalist filozof Marx, 19. yüzyılda değil de Ortaçağda dünyaya gelseydi, ayni şeyi mi savunacaktı? Bir bakıma evet, bir bakıma hayır. Onu, engizisyon kuramcısı bir kardinal, ya da engizisyonu boylayan "sapıtmış" bir papaz kılığında görecektik belki de. Burdan gidilince, ilk bakışta görelikçilerin haklı olduğu sanısı uyanabilir. Ama, bu, işin görünüş tarafıdır. Ortaçağ hıristiyanlık dünyasında "sapmış bir papaz", 19. yüzyıl Batı'sında, İngiliz kapitalizminin eleştirisini yapan ve bununla bir başkaldırı öğretisine yol açan bir sosyalist öncü, ne olursa olsun, gerçekte ayni ruh, ayni tavırdır "ben"in özündeki. Temelde ayni ruhtur. Değişim görünüştedir. Sosyolojik-tarihî şartların ya da ekonomik oluşumların etkisi, bu tavrın özünü ve cevherini değil, dışavuruş biçim ve ifadesini etkiler. Bunu, din deyimleriyle anlatırsak, Levh-i Mahfuz'da (Tanrı'nın korunmuş yaratış ve alınyazısı levhalarında, çizgilerinde), saptanmış değişmez yazgılar ve bunların özleri (cevherleri) sözkonusudur. Ruhların "evet" dedikleri ya da demedikleri o yaradılış çağındaki özleri, tıpkı bir tohum ve çekirdek gibi değişmeden durur ve bitecekleri bir toprağı, gelişip büyüyecekleri, varoluş açılımlarını yapacakları bir iklim ve zamanı beklerler. Belki "zaman"ı, ya da çağdaş deyimlemedeki adıyla "şartlar"ı büsbütün öz ve cevherden soyutlayamayız. Ama, tutup da, varoluşu tümden şartlara da indirgeyemeyiz. Bu, külü ateşe değil, ateşi küle indir-

gemekten farksız olur.

Nice bin dereden su getirirlerse getirsinler, çağımızın geçer akça doktrinlerinin yüzeyselliği, dışsallığı gizlenemez. Tarihî değişimlerin toplumdaki maddî oluşumlara, ya da daha ayrıntıya gidilerek ekonomik sebeplere, daha daha ayrıntıya gidilerek üretim araçlarının aitlik statüsüne (marksizmde böyledir) indirgenmesi ne insanoğlunun hakikatı araştırmadaki ince eleyip sık dokuma mizacını dengeleyebilecek, ne de hakikat susuzluğumuzu giderebilecektir. Medeniyet olgusu gibi müsbet, savaşlar, yıkımlar gibi olumsuz oluşları açıklamakta bu varsayımlar yeterli olamamaktadır. Yanılgı, "etkileme" ile "sebep olma"nın birbirine karıştırılmasından ya da eş değerli tutulmasından doğmaktadır. Yani medeniyetlerin doğum ve gelişmelerinde, batıp kaybolmalarında, savaşların çıkmalarında, sona ermelerinde kuşkusuz ekonomik sebepler de etkendir; ama bütün sebep ve temel sebep budur demek inandırıcı olamamıştır ve olamayacaktır. Bizce, asıl sebep, ruhumuzun derinliğinde yatan ve hiç bir dış sebebin, olumsuz etkinin tümüyle söndüremediği, hakikata, tazeleniş ve dirilişe, güzele ve iyiye bağlılığımızdır. Sömürü, ekonomik gücün kendisinden, ya da üretim araçlarına sahip oluş şeklimizden değil, kötü ruhların ve kalblerin içinde biten şeytanî düşünce ve arzulardan doğmaktadır. Bu kötü düşünce ve arzulara set çekmek için insanın elindeki gelişme ve yapma imkânlarını almanız bir çare olmayacaktır. İnsanoğlunun gelişme yetilerini körelteceğiniz gibi aslında ortadan kalkmamış olan kötü duygu ve düşüncele-

rin birikip bir gün ilk fırsatta aklın alamayacağı çapta ve tarzlarda patlamalarına sebep olursunuz. Kapitalizmin ve komünizmin insan yetilerini ve düşlerini, ülkülerini, ütopyalarını, yenilik arayışlarını kötüye kullanmaları sonucu, insanlık bir çıkmaza saplanmıştır bugün. Bu çıkmazdan kurtulmanın ilk şartı da, tarihî gelişimin yeniden açıklamasına girişmek olacaktır. Bu noktada, ilk aşamada, kapitalizmin ilke diye ortaya attıklarıyla komünizmin onu eleştirisi ve çözüm olarak ileri sürdüğü sistemin yüzeyselliği ortaya çıkacaktır. İnsanda derinleşme gerekecek, insanoğlunun başkalarına egemen olma, başkalarını ezme, insanları köleleştirme, bazı insanları putlaştırma gibi bu iki sistemden bazen birine ve çoğu kez her ikisine de ait olan kötü eğilimlerin kaynağı araştırılacaktır. İşte o zaman, insanoğlunun yeniden kendine gelmesi yolu açılmış olacaktır. "Ruhun ölümü" dediğimiz insanoğlunun kendini yitiriş çağı böylece aşılmış olacak, "Ruhun dirilişi" yoluyla "İnsanlığın dirilişi" çağı başlayacaktır. Bu da, yanlış ve eksik bağlanışların terki, ruhumuzun temel ihtiyaçlarına cevap veren, hakikat uygarlığından kaynaklanmış yeni bağlanış ve öğretilerin doğması biçiminde belirecektir. Ve tabiî, temelde tek bağlanış ve öğretinin doğması biçiminde.

Bu düşüncelerden yola çıkılınca, önümüzdeki dönemde, ortaçağ düşünürlerinin ve klasik filozofların "öz", "cevher", "insan tabiatı" v.b. etrafındaki tartışmalarının yeniden gündeme geleceği düşünülebilir. Kuşkusuz, ayni üslûpla ve terminolojiyle olmayacaktır bu. Sözümüz, "esas" itibariyledir, yoksa

şekiller ve biçim itibariyle değil. Nitekim, iki cihan savaşı arasında başlayıp bundan 20 yıl öncesine kadar devam eden ve hâlâ da uzantılarını sürdüren ekzistansiyalizm, ilerde gelecek olanın bir nevi ön-haberi gibiydi. Ekzistansiyalizm, başarısızlığa uğradıysa, bunun başlıca sebebi, ateliğe kendini fazla şartlandırmış olmasıydı. Diğer bir deyişle, ön plana fırlayan veya ön plana itilen ve çıkartılan temsilcilerinin, "din" denen, insanlığın en büyük ve köklü vakıasına kapalı oluşlarıydı. Özgün bir filozof sayılmak için yeterince özellikleri bulunan Heidegger bile bu yazgıdan kendini kurtaramadı. Sartre, klasik filozofların "varlık", "öz" gibi kavramlarını kullanıyor, fakat onların varsayımlarını tersine çevirerek bir sonuca varmağa çalışıyordu. Bu ise daha başlangıçta saplanılan bir peşin hüküm çıkmazıydı. Sonunda, kitle ideolojilerine yenilerek kendini ilkin kendisi yıktı. Şu sıralarsa, tam bir "hiçlik" içinde. Camus ise, insanın onurlu "direniş"ine kadar yükseldi, ama "diriliş"ine kadar değil. İkisinin de dramı, aslında tanrısızlıklarından kaynaklanıyordu Gabriel Marcel ve Karl Jaspers ise, fazla kavramlaşmış bir tanrı düşüncesiyle kendi kendilerini sınırlandırdılar; felsefeyle hıristiyanlık arasında, biri daha çok felsefeye, öbürü hıristiyanlığa yakın olarak, bitimsiz bir gelgiti deniyor izlenimi verip durdular. Hepsinde ortak nokta, insanlığın muhtaç olduğu, sürükleyici, aşk ve coşku veren bir "imân"dan yoksun olmalarıydı. Kimisinde bu "imân" hiç yoktu, hatta tersi vardı. Kimisinde yetersizdi, eksikti, cılız ve soluktu. Sonuç olarak, cihan savaşlarının ve günümüz tekniğinin zorlamasıyla,

kitle inançları ve ideolojilerinin önünde silinip felsefe arşivine kaldırıldılar. Böylece de, çağımızın ekzistansiyalizm deneyi, ilerde hatırlanmaktan öte bir iz bırakmadan kendi içine kıvrılıp kaldı.

Evet, bir kez daha belirtmekte yarar vardır; iktisadî şartlar, ya da bütünüyle sosyolojik güçler ve dinemikler, tarihin yoğruluşunda etkendirler. Ama, bu, tarihin ve tarihî gelişimin özünü onların doğurduğu anlamına gelmediği gibi, ayrıca, onların da tarih cevheri tarafından, yani insanoğlunun ruhundan fışkıran yeniliklere susayış, ayrı kalınan hakikata dönüş özlemi tarafından yoğrulduğu gerçeğini de örtemez. Evet, tarih ve tabiat insanı yoğurmak ister ve bir dereceye kadar da yoğurur. Ama insan da, tarih ve tabiatı yoğurmak ister hep, ve hep yoğurur. Bu yoğurmayı sağlayacak bir ruh mucizesine sahiptir o. Filozofların çoğunlukla gözden kaçırdıkları nokta budur. İnsanoğlunun ruh bağlantıları, tümüyle şartlara ve zamanla gelene indirgenemez. Belki, zaman ve şartlar, bağlanışın dış biçim ve görüntülerini etkiler; varoluşun evrelerini hızlandırıp erteleyebilir, ama onları var edip yok edemez, özünden değiştirip dönüştüremez. Asıl, insanın ve insanoğlunun alınyazısıdır ki, onları yorumlar, iter, çeker, sınırlar, onlara kimi kez yenilir, ve daha çok onları yener. Onlarla "dünya olgusu"nu biçimlendirir. İnsan, şartları yoğuran, şartlarla karılan, şartlarla didişen, kimi yerde şartlarla uyum sağlarken, kimi yerde onlarla çatışan, onlarla yoğrulurken onları da yoğuran bir varlıktır. Tanrı'nın halifesi olmak gücü ve onuruyla, bu savaş ve barış tablosunda, hep dimdik ayakta duran,

düştüğü zaman da ayağa kalkmasını bilen ve bilmek üzere yaratılmış bir varlık. Dünya orkestrasyonunda ortaya çıkan bir nota değil, o olduğu kadar ve ondan fazla, bir bestekârdır da, Allah'ın verdiği güç ve izinle, insan. Allah'ın halifesi olma özelliği. Bu da, en çok, bağlanış ve bağlantılarda ve onların kaynağı öğretilerde somutlaşır. Bağlanış ve bağlantılarımızın bir yüzü, çağa, zamanın biçimlendirilişine, şartlara bakarsa da, öbür yüzü, iç yüzü, arka-planı, diğer bir deyişle, cevheri, özü, Tanrı'nın insana bağışladığı bir mucize olan "güç" ve "izn"e bakar. Bu bakış, öğretinin ya da bağlantının türüne göre, olumlu ya da olumsuz, ak ya da kara, bilinçli ya da bilinçsiz doğrudan ya da dolaylı olabilir. Ama, her hâl ve kârda, bu bakış vardır onlarda. Bu bakışsız, ne öğreti olur, ne de bağlantı.

Bu yüzdendir ki, bütün öğretilerde, metafizik bir esinti, bir sır havası, mistik bir duruş ve mutlaklık iddiası ve tutumu sezilir. Mistikliği, metafiziği, mutlaklığı red ve inkâr eden doktrinler bile, bu kader ironisinin mahkûmudurlar; mutlaklığı inkâr ve reddederken, göreliliği (rölativizmi) mutlak bir prensip, ilke gibi ortaya atmaları, bu anlama gelir; onlar bunun farkında olsalar da, olmasalar da.

II

İnsanlar, bir bağlantı dünyasına gözlerini açarlar. Onunla büyürler, kişiliklerini kurarlar. Kişiliklerinde görülen mükemmellikler ve eksiklikler, toplu-

mun idea dünyasına ve bu dünya ile insanın arasındaki mesafede vücut bulan yansımalara işaret ederler. Kişilik, bu toplum öğretilerini (ben)e maletmekle doğar ve gelişir. İnsan, bu öğretilerle donanarak toplumsal bir varlık olur. Ancak bu, kişiliğin asgari katıdır, tabanıdır. İkinci kademede, (ben), anonim olandan farkını ortaya koymak için, bu öğretileri kendi içinde irdeler. Eleştiri, hayranlık, benimseme, red, değiştirme ve benzeri analiz ve sentez araçlarıyla onlara yeni yaklaşımları dener. Kimi zaman kişilik, onlara bırakır kendisini, kimi zaman onlardan kopar. Bir boşlukta, bir sallantıda kalır kimi zaman. Kimi zaman geri döner, yeni bir başvuruda bulunur.

Kimi zaman, bir öğreti, öncesiz ve sonrasızmışcasına insana ve insanlığa egemen olur. Ebedîymiş gibi gözükür insanlara. Ama gün gelir, tarihin sayfaları çevrilir, onun bu otorite ve prestijini yitirmiş olduğunu görürüz; yeni bir öğreti ve ona bağlanış çağı gelmiştir. Kültür ve medeniyetlerin ömürleri, gelişimleri, atılımlarıyla ilgilidir bu değişimler. Ama, ta derinde, değişmeyen, eskimeyen bir Medeniyet, bir Kültür, bir Öğreti vardır. İnsanoğlu, ondan ne kadar ayrılsa bir gün ona dönmek ihtiyacını hisseder, ne kadar onu unutsa bir gün onu hatırlar. Bu, Hakikat Uygarlığı, Vahiy Uygarlığı dır. Tanrı'nın insana bağışladığı Mutlaklık Öğretisi, Dirilik Kültürüdür.

III

İnsan ruhunun derin bölgesinde, yaradılışın hik-

meti olan aşk özü, cevheri, onu, zaman ve şartlar içinde, bir takım yapım ve yıkım öğretilerine yöneltiyor. Bundan, bağlanış ya da bağlantı dediğimiz olgu doğuyor. İnsan, kimi zaman körükörüne bağlanmış gibi gözükür. Bu bağlanış, insanı aziz ya da veli, katil ya da cani, kaçak ya da kahraman yapar. İnsan ve insanoğlu, bu bağlanışın kimi zaman kahramanı, kimi zaman aktörü, kimi zaman şehidi, kimi zaman da kurbanı ya da mağdurudur. Ama bağlantısız insan, eğer dolaylı yoldan bağlantılı değilse, sanıldığı gibi hür olmaz, tam tersine, tabiat şartlarına inmiş, doğalaşmış ya da şartlaşmış olur. Oysa, insanı insan yapan, tabiata ve ikinci tabiat olan tarihe karşı koyuşu, direnişi, onlara karşı bir kişilik göstermesi, onları yoğurması, onlara bir anlam verebilmesi, ve bir anlamda onların üstüne çıkmasıdır. Bağlantısız insan, tarihi ve tabiatın mahkûmudur. Bağlantı ise, insanın bu mahkûmluktan kurtulma girişimi, ilk adımdır. İnsanın kendini çevreleyen ve saran, ve kendisine ircaa çalışan tabiat ve tarih karşısında ayakta durabilmesi, bir derli topluluğu gerektirir. İşte bu derli topluluğu, bağlanış sağlar. Oysa, bağlantısız insan, dağılmış, malzemeleşmiştir. İnsan özü, cevheri, yoğunluğu yitirmiş, incele yayıla âdeta kaybolmuştur. İnsan, böyle bir durumda, artık, tabiatın ya da tarihin sürüklediği bir kuru yapraktır. Onlara meydan okuyan bir "göğde", ya da içlerine işleyen bir "kök" değildir artık.

Bu noktada, "özgürlük" sorunu karşımıza çıkar. Sanıldığı gibi, özgürlük, bağlanışa karşı, bağlanışın karşıtı değildir. Tersine, bağlanışın söz konusu ol-

madığı yerde, özgürlük ve söz konusu olamaz. Özgürlü, ancak bağlanış olayıyla ortaya çıkan bir ruh durumudur. Körü körüne bağlanışlarda doğar doğmaz ölmüştür özgürlük. Bağlanışın olmadığı yere ise hiç uğramamıştır. Orda doğmamıştır bile. Özgürlük, bağlanışın sağlık şartıdır. İnsan, ancak hür olarak bağlanırsa, o bağlanış gerçek bir bağlanış sayılır. Ve insan, ancak gerçek ve sağlıklı bir bağlanış halinde, hür olur. Bağlanış, ancak, ruhun hür alımı ya da kendini verişi ile, gerçeğiyle oluşan bir öz-yaşamdır. (Ben), ancak, olabildiğince hürlükle bağlantısını yaparsa, bu bağlanış, kendisi, çevresi ve insanlık için verimli, olumlu ve yararlı olabilir. Dinde bu, "taklit" ve "tahkik" terimleriyle adlandırılmış ve anlatılmıştır. "Tahkik", ruhun, özgürlükle bütün gücüyle araştırdıktan sonra, bütün red ve kabul güçlerini seferber ettikten, harekete geçirdikten sonra bağlanacağı hakikatı bulması ve onu yaşaması, yaşayıp benimsemesi demektir. (Ben)in öğretiye, öğretinin (ben)e malediliş süreci yani; ruhun hür olarak hakikata açılışı, zorlayıcı kalıntı peşin-hükümlerden arınışı bu şekilde gerçekleşecektir.

Özgürlük, neye yaramaktadır? Özgürlük, öğretinin insana, ruha, benliğe mal edilmesine, yani bağlantının kişilikleşmesine yaramaktadır. Ancak, özgürlükle insan, öğretiyi, ruhunun en derin tabakalarına, duyarlığını örselemeden indirebilmektedir. Yoksa, öğreti, benliğin yüzeyinde iğreti duracaktır. Ona katılmayacaktır. Eğer, öğreti altınsa, hür olarak onu benimseyiş, (ben)in altınlaşması sonucunu doğuracaktır. Yoksa, (ben) altınla kaplanmış, sıvanmış

HATIRLAYIŞ

Taşıdığımız her bilginin bize bir maliyeti vardır. Sadece o bilgiyi oldurmaktan, kendimize mal etmekten de kaynaklanmaz bu "maliyet". O bilgiyi taşımak da bir bâha ister, onun da bir maliyeti vardır. Fazladan bir bilgiyi korumak, bir enerji, bir emek, fazladan bir ruh çabası ister. Bu yüzden, bir kültürü edinmek kadar, onu yaşatmak, taşımak da büyük bir çalışma ve fedakârlık, güç ve kudret işidir. Bu güç ve kudretten düşen insanlar ve toplumlar, bu çaba ve fedakârlığı gösteremeyen kişiler ve halklar, bir nevi unutkanlık hastalığına tutulurlar; yeni bilgileri ve kültür öğelerini kazanamadıkları gibi, vaktiyle kazanılanları da yavaş veya hızlı bir tempoyla yitirmeğe başlarlar. Kazanılanla yitirilen, korunanla kaybedilen arasındaki denge bozulduğu an, o kişi veya toplum için, bir krizin bütün alarm zilleri çalıyor demektir.

Kimi unutkanlık, insanoğlu için bir nimettir, ki-

misi ise felâket. Geri dönülmez, elde olmayan sebeplere dayalı, yani doğal olan kayıplar ve yitişler için unutma, bir avunuş, bir teselli, bir kurtuluştur. Ölüm acıları, olağanüstü âfet anıları gibi, ama, insanın kendi suçundan doğan kötü sonuçları, ruhta bir çile ödemesine girmeden, kolaylıkla unutması, aynı durumlara ilerde de düşeceğinin işaretidir.

Ruhta, zihinde ve kalbde tabiî hayatını tamamlamış duygu ve düşüncelerin, ölmüş bilgi ve anıların unutulması, bir safranın atılması, yükselmek isteyen bir balondan kum torbalarının fırlatılması cinsinden bir hafifleme, bir gereksiz ağırlıklardan kurtulma, bir ferahlama sağlar. Böylesi ve bu kadarlık unutuş, bir tazeleniş ve yenileniş için gerekli ve yeterlidir. Bu, bir nevi, ağaçların baharda budanması gibi gençleştirir insan ve toplum ruhunu. Deride ölen hücrelerin yerini yenilerinin almasıyla insan bünyesinin tazelenmesi gibi, bazı kültür unsurları tasfiye olurlar. Bunlar ayni zamanda canlı kültüre bir nevi gübrelik görevini yüklenirler. Ama tüm kültürün terki, unutkanlığa bırakılışı, gübreleşmesi, artık "ruhun ölümü" dediğimiz büyük kültür ölümünün başlaması olayını belirler.

Unuttuklarımızın tümü de ölmüş değildir gerçekte. İnsan zihninin, hafızasının depo ve arşiv bölgesine atmaktır bir bakıma unutmak. Ama, günü gelip gerekli olunca, o unutulanın hatırlanması lâzımdır. Yani unutmak önemli değildir; hatta bir yerde yararlı ve zarurîdir; önemli olan, gerektiği anda hatırlamaktır. Felâket, bir şeyi unutmak değil, hatırlanması gerektiği halde hatırlamamaktır. Sahip olduğu-

da olsa, içinde, altına yabancı, ham özünü korumuş kalacaktır. Bir başka deyişle, özgürlük, bir nevi, ruhun, kendini son açılımına götürecek öğretiyi benimseme yetisi ve tekniğidir. Yani, o, ham (ben)i, olmak istediği gerçek (ben)e götüren bir iksir durumundadır. Bir simya olgusunun aracı ya da olgunlaşma mekanizmasının yeterli iyimserliğidir özgürlük. Hakiki özgürlük, ruh çekirdeğinde gizli aşk esprisini harekete geçiren, onu dışa doğru açan bir ilâhî bağıştır. Bir rahmanî esintidir. Hakikata doğru götüren burak ve refreftir. Son sınıra kadar özgürlük, son sınırdan sonra aşk, insan ruhunun hakikata doğru olan miracını tamamlar. İçindeki, ruhunun çekirdeğindeki çağrıya uyarak, özgürce giden, hakikat öğretisine bağlanmaya giden (ben), bu yolun sonunda, kimliğini bulacaktır böylece.

Bu düşüncelerin ışığında çağa bakılınca, insanın bağlanışını sömüren ideolojilerin, ya da öğreti düzenlerinin, önce kendi geleceklerini gölgeledikleri, kararttıkları gerçeği, apaçık ortaya çıkar. Çünkü: insanın bağlanışı, özgür olmadığı sürece, öğreti (ben)e katılmayacak ve insan kimliğiyle mutlu birleşimini yapamayacak, insan ruhunun yüzeyinde, her an kaymaya hazır, kalakalacaktır. Kimliğin özünden gelen yeni bir aşk harareti onu eritecek, bir itiliş onu düşürecektir. Ancak, benliğe katılan, öz-kimliğin iplikciklerine karışan öğretiler, kolay kolay sökülüp atılamazlar. Hür bağlanışların mükâfatıdır bu kalıcılık. "Dinde zorlama yoktur." kutsal ilkesi bu özgür bağlanışa işaret etmektedir. İnsanın hür iradesiyle benimsemesinin ötesindeki zorlamaların tümü,

eninde sonunda redde mahkûmdur. Öğreti, zorlamalarla insana yaklaşmışsa, daha baştan onunla yanlış bir diyalog kurmuştur. Daha doğrusu, gerekli diyaloğu asla kuramamıştır. Hileler, kültür aldatmaları, sahte özgürlük ortamları, alternatifsiz programlamalar da bu "zorlama" ya dahildir. Kendi özlerinde böyle bir zorlama ruhu taşıyan öğretiler, insanlığın, bir destan olan hayatına gerçek bir katkıda bulunamazlar.

Hakikat Uygarlığının insana bakışı, bizce böyledir. Onu Tanrı'nın halifesi görmektedir. Onun hür olarak hakikatı araştırmasını ve bulmasını öngörmektedir. Putlar ve putlaştırmalar, bu özgürlüğü yok eden ortam figürleridir. Tarih, toplum ve düşünce planlarında, putlar ve putlaştırmalar, özgürlüğün, gerçek bağlanışın, hakiki öğretinin ve kendi gerçeğine varmak isteyen, kendinde derinleşerek ve olgunlaşarak kendisini bulmaya çalışan şerefli insan kimliğinin düşmanlarıdırlar. Onlar, her türlü zorbalıkla ayakta durmak isterler. Fakat, sonunda yıkılıp giderler.

İnsanın özgürlüğünü yok etmek isteyen şeytan yapıları, dayanıklı ve uzun ömürlü değillerdir. Onları devirecek, her zaman, bir rahmanî üfürüş, bir diriliş sûru bulunur.

muz bütün kültürü hazırda ve bilinçte tutmamıza maddeten imkân yoktur; insan dimağı ve ruhu, bu yükü taşıyamaz. Bu yüzden bir kısmını unutarak, şuuraltına atarız. Böylece, ruhumuzu yıpratacak ve çökertecek aşırı bir çabadan korumuş oluruz. Ama, ruh, sağlıklı ruh, öyle bir yapıdadır ki, gereğinde, çağrışım kanunları ve benzeri mekanizmalarla otomatik olarak, ya da sürekli araştırma, inceleme ve tekrarlama gibi bilinçli uğraşlarla, bu dinlendirilen kültürü tekrar işlev sahnesine çıkartır. Böylece yaralanan ve yorulan kültür ögeleri, geride tazelenerek, dinlenerek, tedavi edilerek, diriltilerek, sağlığına kavuşturularak, bir nevi savaş alanı olan hayata, "cephe"ye sürülür. Ama, gerektiği halde, geriye gönderilmiş kültür, bilgi ve anı tecrübelerini diriltip getiremeyen, tam ölüme terkeden, yani cephe gerisinden güç alamayan "şimdiki zaman kültürü", hayatın sert hücumu karşısında toyluğa düşer ve yenilgiye uğrar. Güçlü kültürler karşısında zayıftır o. Ona "kültür" diyemeyiz, "günlük kültür", "geçmişsiz kültür" demek gerekir ki, gerçekte, kültür, geçmişsiz olamaz ve günlük, güncel olmaktan öteye gidemeyen kültür, geçici olmaya mahkûmdur ve böylesine de, aslında kültür demek de ne derece doğru olur?

Gözlerini geçmişe daldırıp içinde bulunduğu zamandan ve gelecek zaman kaygısından habersiz ruhlar, toplumlar ve kültürler, ne kadar eksik ve ölmeğe mahkûm ruhlar, toplumlar ve kültürlerse, geçmişten, unutulanlardan ve arkada bırakılanlardan habersiz, onlardan yararlanmanın yönteminden mahrum ruhlar, toplumlar ve kültürler de o denli

eksik, dayanıksız, çürük ve çözülmeğe hazır, ortadan kalkması ve kaldırılması kolay kültürler, ruhlar ve toplumlardır.

Yazı da bir nevi, hafızaların depo ödevi görmesi gibi bir ödev görür. Kütüphaneler, anıtlar ve her cinsten eserler, mimarî, musikî ya da edebiyat planında olsun, ister gelenekler halinde, ister bir sır gibi, tarikat sırrı gibi kişiden kişiye emanet edilsin, geçmişimizin medeniyet muhtevası, toplum hafızasının dinleniş ve onarış bölgesine gönderilmiş değerler, mânevî değerlerdir. Gereğinde bunlara başvuramayan, onlardan yararlanamayan, onlardan gün ışığına tekrar çıkması gerekenleri, mezar karanlığında, tabut soğukluğunda bırakan kültürler, hafızasını yitirmiş bir insan kadar güçsüz ve çöküntülüdürler. Kütüphanelerini dolduran eserleri toz içinde çürüyen, besteleri uzay boşluğunda kayıp kaybolan, mimarî eserleri depremin rüzgârın, kar, yağmur ve fırtınanın, rutubetin ya da yaz sıcağının çatlatma etkisinin insafına kalmış ülkeler ve toplumlar, ne kadar yaşama hakkına sahip olabilirler? Kendi kültürüne eğilmeden hep dıştan kültür kopyası peşinde olan toplumlar, harabeler içindeki bir hazinenin üzerine oturup el açmış, gelip geçenden metelik uman dilencilerden farklı mıdırlar?

★

Bütün bu soyut gibi gözüken düşünceler, gerçekte en somut, somut olduğu kadar da acı, toplum yazgılarında reel karşılıklarını bulurlar.

Bugün, İslâm dünyası, böyle bir hafıza karmaşa-

sının, kültür sağlıksızlığının kurbanıdır. Bu sağlıksızlık, giderek bir uygarlık bunalımına dönüşmüş, toplumun, var veya yok olma gibi bir ikilem içinde bocalamasına yol açmıştır. Bir bakıyoruz, varoluş lâmbamız sönüyor, bir bakıyoruz yanıyor. Ve bu ölüm kalım, ölüm dirim savaşı sürüp gidiyor. İslâm toplumları, ruhlarında, durmadan, soğuk soğuk ecel terleri döküyorlar. Karanlıklara batıp batıp nurdan ve ışıktan mahrum oluyorlar. Giderek ruhlar yarasalaşıyor, ışıktan rahatsız olmak, geceden ve karanlıktan hoşlanmak gibi, normal olmayan bir iç yaşantı sapmasına düşüyorlar.

Bundan kurtulmak için, ruhun yeni bir atılımı, diriliş atılımı, bir kader mucizesi gibi, rahmanî bir ilham, ilâhî bir armağan gibi bize gelmelidir.Ya da, onu beklemeksizin, bizim ona doğru gitmemiz gerekiyor. Kimbilir, belki de, biz ona doğru giderken, o da bize doğru gelecektir. Belki de biz ona gitmeden, o bize gelecektir. Bu, ilâhî bir vaattir. Biz, ona doğru bir adım atarsak, o da bize, belki de on adım atarak gelecektir. Biz ona doğru yürürsek, o bize belki de koşarak gelecektir. Bir kudsî hadiste verilen vaad ve muştunun, kültür ve uygarlıklar planında, tarih planında, yönünde ve doğrultusunda yorumu bizce budur.

Ancak, dirilmiş bir ruhla, geçmişe ve şimdiye, şimdiye ve geleceğe verimli bir gözle bakabiliriz. Yoksa, geçmişi tümüyle ölü kabul edip ona sadece akademik bir gözle bakmak yeterli olamaz bunalım çağlarında. Çağdaş diriliş ruhuyla geçmişe eğilmek, bakmak; tek şifa kapısı budur. Geçmişi diriltmek,

çağdaş kılmak, ancak onda yaşayan, tohumları ve filizleri görebilecek inançlı, umutlu ve derinliklere ayarlı "göz"lerin ve "gönül"lerin işidir. Tarih, bir morg, bir ölü evi değildir. Tarihî miras da, sadece üzerinde otopsi yapılan bir cenaze değil. Dirilmesi mümkün olmayan kültür unsurları, ayağa kalkamayacak uygarlık kalıntıları vardır kuşkusuz. Ama, tümüyle uygarlığı ve geçmiş kültürü ölü saymak, yanılgıların en büyüğü ve daha acısı, en öldürücüsüdür. Hele bu, İslâm uygarlığı, hakikatı özünde ve cevherinde taşıyan vahiy uygarlığı konusunda olursa.

★

Günümüzün diriliş erlerinin çabası, böyle sağ ve diri bir ruhla, kendi kültür ve uygarlığımıza, parça parça ve tüm halde, akademik olduğu kadar, yeni ilhamlar ve coşkularla eğilme yönünde olacaktır.

Ruhun ölüm krizi böyle atlatılacak ve ruhun diriliş atılım böyle başlayacaktır. Unutkanlıktan kurtulmak ve gerekli olanı hatırlamakla yani.

İDEAL DEVLET VE DEVLET İDEALİ

Devlet, sanılır ki, her şeyden önce *reel* bir şeydir. Çağımızın modası akımlar, onu böyle gösterdiler. Oysa, devlet, her şeyden önce, bir *düşünce*dir. Devlet düşüncesi (idesi), gerektiği kadar güçlü olunca, fizik gerçekliği (reelliği) çağırır. Yoksa, çokça iddia edildiği gibi, realitesi oluşunca, ona yakıştırma bir ideal aranması söz konusu olamaz. Şüphesiz, tarih planında, o türlü doğumlar da olmuştur. Fakat bu şekilde gelişen devletler, cılız devletlerdir. Kökleri yüzeydedir. Tarihin kuvvetli fırtınalarına dayanamazlar.

Komünizmin ve kapitalizmin iddiası, devletin özünün ekonomik olduğu yönündedir. Oysa, kapitalist düzende olsun, komünist düzende olsun, kurulan devletlerde yine düşünce ve ideal etkisi, ekonomik etkiden daha baskın olmuştur.

Devlet kavramının çekirdek ve özünde, cevherinde var kabul ettiğimiz düşünce ve ideal temeli, faşist düşünürlerin iddia ettiği, ya da devlete yakıştır-

dığı düşünce ve ideal iddiasıyla ayni değildir. Onların düşünce ve ideal dedikleri şey, üstlerini örten tarih maskesi kaldırılınca, öbürleri gibi, reel unsurlara, ırk gücüne, sosyo-biyolojik faktörlere indirgenebilir. Aslında onlara göre, devlet ideali veya düşüncesi, bir ırkın kanında çiçek açan bir rüyadan başka bir şey değildir. Kan ve adaleden tüten bir düştür, devlet, faşizme göre. Onda, devlet, ırkın dünya hegemonyası ütopyasıyla özdeşleşmiştir.

Görüldüğü gibi, faşizmde, komünizmde ve kapitalizmde, reel unsurlardan hareket edildikten sonra, yine de düşünce, ideal ya da ütopyaya çıkma ihtiyacı duyulmaktadır devlet teorisinde. Ve yine her üçünde de, onlar farkında olsalar da olmasalar da, reelden ve somuttan yola çıkışlarında dahi, bir soyutlama yaparlar. Bu soyutlama, reelin üzerinde olur ama, reelden çok ideale, düşünceye yakındır. Gerçekte, realitede, ne kapitalizmin ve liberalizmin homo ekonomikus'u, özgür girişimci–yaratıcı insanı, ne faşizmin saf ve üstün ırkı, ne de komünizmin eşit kişilerden kurulu toplumundan iz ve eser vardır. Bunlar bu sistemlerde birer varsayım, ya da birer idealdirler. Gerçekte insan, toplum ve ırklar, çok daha karmaşık yapıda ve konumda realitelerdir. Bu ideolojilerin soyutlamaları ise, öylesine sağduyuya, fıtrata ve hilkate aykırıdır ki, bunlara dayanılarak kurulan sistemler, devletler, insanlığı zincire vuran cehennemî bir hayatın zulûm ortamını, insanı karanlığa mıhlayan şeytan planını oluşturmuşlardır. Bu yüzdendir ki, bütün teorik sözler askıda kalmış, gerçekte birinde *şirketler*, öbüründe *parti*, bir diğerinde

de *başlar* (şefler), temel öğeler olmuştur. Bütün oluşlar, onların açısından anlamlandırılır. Amaç onlardır, onların yaşaması, gelişmesi ve egemen olmasıdır. Özgürlük, eşitlik ve ırk üstünlüğü sözleri birer maskeden ibarettir. Evet, bu düzenlerde, devletin arkasında bir realite mevcuttur, ama çarpık bir realite. Sağlıklı insan realitesi değil. Demek ki bu sistemler, iddialarının aksine, sağlıklı bir reel plana bile dayanmıyorlar, reel ögelerin gerisinde, çarpık ve yamuk düşünce ve sapık ütopyaların zorla ya da hile yoluyla, insan tabiat ve ahlâkına aykırı, ilâhî yasaya zıt yöntem ve niyetlerle gerçekleştirilmesine çalışıyorlar. Soysuzlaşmış ve çarpıklaştırılmış perspektifleri bir yana, sağlıklı reel planda bile, devlet, sosyo-biyolojik, ya da sosyo-ekonomik bir vak'a olmadan önce, bir sosyo-kültürel vak'adır. Kültür kelimesi ise, insanlığın tüm kaderi gözönünde tutulunca, düşünceye, ideale ve metafizik plana çıkar. Devlet ideali, böylece, kökünü fizikötesi düşüncede bulacaktır. Kendini insanlık için, hakikatler için adamış bir topluluk, ancak, devleti kurar, geliştirir ve yaşatır. Eski teorideki *devlet-i ebedmüddet* leitmotifi de bundan kaynaklanıyordu. Kur'an'daki *sağcılar, solcular* kavramları, sosyolojik unsura, reel unsura işaret eder; ama, *sabikun* kelimesi ideale, düşünceye işaret eder. *Meşveret*, ancak, bilim, iyi niyet, düşünce ve kültürle olur. Erdemsiz, ahlâk yüceliği, özverisi olmayan bilgisiz kişilerin meşveretinden ancak fitne beslenir. İslâmın devlet teorisinde, devlet düşüncesinin karşısında *fitne* sözü vardır ki bugünkü aşağı yukarı, anarşi, toplum barışının yıkımı, toplum ve devletin

çöküş ve çürüyüşü anlamını içermektedir.

Bugün demokrasi, ya da halk demokrasisi denen, kapitalist ve komünist sistemlerdeki devletin tohumu, eski yunandaki site devletlerdir ki, prototipleri Atina ve Isparta site-devletleridir. Bugünkü kapitalist batı devletleri, Atina sitesinin gelişmiş bir şekline, faşist ve komünist devletler de Isparta sitesine indirgenebilir. Elbet çağımıza has bir takım değişimler ve gözden geçirmeler sözkonusudur. Ama temelde, tohum aynidir. Eflâtun'un devlet düşüncesi, ana kaynaktır. Faşizm, eski Roma'yı diriltme rüyası. Komünizm, Asya yığın gücüne uyarlanmış, yani stepleştirilmiş bir Isparta ve İran satraplığı birleşiminin modern kılığı. Eski yunanda, gerek teoride gerek pratikte, temel öğe, maddî başarıydı. Dün ve bugün olimpiyatların bunca önemsenmesi bir rastlantı değildir. Ayni ideali benimsemeden doğan bir tekrardır bu. İslâmda ise, insan yaşamının ve onu kollayan devlet idealinin temeli, maddî başarı olmayıp Allah'ın razılığı ve bunu sağlayan Tanrı korkusu, takva, erdem (fazilet), doğruluk (sıdk)tu. Bunlarsa, insanın fizikötesi inancına, âhiret inancına dayanıyordu. İslâm Uygarlığı böylece yalnız bir devlet düşüncesi getirmekle kalmamış, bir devlet teorisi eleştirisi de getirmiştir. Atina, Isparta ve Roma ve bugün onların sulbünden gelme kapitalist ve komünist düzenlerin aksine, islâm, devleti, kendi mensuplarının çıkar ve egemenliği için bir araç olarak görmemiş, belki bütün insanlığın islâma gelmesi ve onunla gönenmesi için bir dönüşüm mekanizması saymıştır. Yeryüzünde Allah'ın Halifeliğidir insanın görevi.

Her yaratığa kendi durumuna göre davranmak zorundadır müslüman ve onun devleti. Dünya yüzündeki fitne, yani her türlü kötü ve kara düşünce ve davranışlar, çürüyüş ve bozuluşlar yok oluncaya kadar, islâm devletinin ve onun bir eri olan müslümanın savaşı bitmez. Bu bir düşünce ve inanç savaşı, erdem savaşı, doğruluk ve erdemlilik savaşıdır. Bu devlet idealiyle karşılaştırılınca, dünkü Grek, bugünkü batı ve komünizm devletlerinin değer bakımından ne kadar aşağı planda kaldığı açıkça görülür. Batılıların çin, hint, asya ve afrikalılara, komünistlerin müslümanlara ve doğu avrupalılara yaptıklarının bir örneği islâm fetihlerinde asla görülmez. Kapitalistler ve komünistler, istilâ ve işgal ettikleri ülke halklarının insan olmaktan çıkıp bir nevi hayvan gibi düşünme yetisinden yoksun, sadece çalışıp istilâcılara kölelik etmekten başka bir şey yapmayan ve bundan ötesini düşleyemeyen bir sürü olmalarına çalışmışlardır. Oysa, islâm devletleri, uzandıkları yerlerde insanların müslüman olarak en şerefli ve özgür bir hayata kavuşmalarını amaçlamıştır. Gerçi, bu her sefer tam anlamıyla gerçekleştirilmiştir denilemez. Ama, en kötü uygulamada bile, batılılarınki ve komünistlerinkiyle karşılaştırılamayacak kadar mâsumluk ve yücelik izlerine rastlanır.

İnsanın, kendi çıkarı ve egemenliği dışındaki bir amaçla, hele sırf Tanrı razılığı için, dar hayat çerçevesini, yani teklik kabuğunu kırması, toplumun, devletin ve insanlığın hizmetine koşması, bu uğurda gerekirse can vermesi, kendini bu ideale adaması, gerçekten ulaşılabilecek en yüksek bir kişilik derece-

sidir. Reel insandan ideal insanına sıçramak, gerçekten çok ulu ve kutlu bir davranış makamını belirler. İslâm insanı, gerçekten kendi problemini aşmış, içtimaî, hatta ilâhî insan tipini çizer. İslâm insanı, ego insanı, islâm toplumu ego toplumu değildir. İslâm insanı, her düşünce ve davranışında, Allah'ın ebedîliği ve kudreti önünde her şeyin fâni ve âciz olduğu gerçeğini göz önünde tutan ve hiç unutmayan ve hep bu ölçüye göre ayarlanan insandır. Onda hedef, olgun insan (insan-ı kâmil) hedefidir.

Çağımızdaysa, devlet düşüncesi, kavramı ve realitesi, büyük bir bunalım geçirmekte. Âdeta, göğün işi olan devlet, eski yunanda ve Rönesans sonrası Batı'da yere indirildi. Bugünse, yerin dibine batırılmak isteniyor. Vaktiyle, ilâhî site kavramına yuvalık yapmış olan devlet, yahudilikte Siyon ideali, hıristiyanlıkta rahiplik ve papa devleti biçimleriyle gerçeğinden saptırıldı. Bunlar birer sapma idi. Kaba kuvvet ve iştihaların maskesi yapılmıştı dînî idealler. Bir başka deyişle, reel ve ilkel kuvvetlerin bir başka biçimde, ideal maskesiyle devlete sızmaları ve onu soysuzlaştırmalarıydı.

Devlet düşüncesi ve ideali, yeniden ele alınmalıdır. Diriliş idealini benimseyenler bunu zamanında yapmadıkları takdirde, yani *ak*-devlet düşüncesini getiremedikleri takdirde, onun yerini *kara*'sı alacaktır. Günümüzde görülen terör hareketleri, bir nevi, *kara devlet*'in getirilmesi çabalarıdır. Yani *alacalı devlet*'ten *kara devlet*'e geçiş tırmanışları.

Diriliş ideali, kişinin dar sınırlarını aşarak toplum ve devlet idealinin gerçeğini de diriltmek aşk ve

şavkına sahip bir insanlık idealidir.

Evet, devlet put değildir. Ama, insanın üstünde bir kutluluğa sahiptir. Faşizmde ve komünizmde olduğu gibi, insanı hiçe sayarak değil, onu daha çok değerlendirerek, onurlandırarak, kişiliklendirerek, ideal insanı kılarak oluşan bir kutluluk. Bu kutluluğu, diriliş nesli aziz bir emanet bilecektir. Dağların çekemiyeceği kadar ağır, fakat dağları omuzlamak kadar da şerefli bir emanet.

Evet, devlet idealini yüreklerde yeşertmek; günümüzde diriliş er ve gönüllülerinin omuzuna düşen en önemli görevlerden biri de bu, kuşkusuz.

YAPI

Hilkatin sırrı, diriliş. Sürekli diriliş.

Hilkatte, ne eskinin tıpatıp tekrarı, ne geçmişsiz, köksüz, temelsiz yenilik vardır. Gerçek yenilik, diriliştir.

Doğum ve ölüm, hayatın birer yüzüdür. Ama diriliş, doğumla ölümün bir araya gelişinden doğan asıl hayattır. Hegelci diyalektikle söylersek, doğum tez, ölüm antitez, diriliş sentezdir. Ve Shopenhauer mantığını kullanırsak, diriliş, doğum ve ölümü anne ve baba gibi seçen çocuktur. Ama bu çocuk bir kere doğdu mu, artık, anne ve babanın sürekli olarak bir arada bulunması gerekmez. Onların yolları ayrılabilir. Ölümle doğumu kendi varoluşu için kullanır diriliş. Ve varolduktan sonra, gelişir, büyür, serpilir. Her yöne dal budak salar. O, ölüm toprağından çıkıp doğum göğüne doğru yükselen hayat ağacıdır. Ve onun bu gelişip büyümesinde sürekli doğum ve ölümler çalışır. Doğum ve ölüm çizgileri, benekleri,

onun alacalı göğdesini renklendirir. Onun hayat hamurunun kıvamına kendilerinden neler katmazlar. Biri güneşi getirirken öbürü geceyi taşır. Ve ona bir ölüm gelir, bir doğum. Ve o, her doğum ve ölüm deneyinden daha güçlü, daha olgun çıkar.

Nasıl ki, tabiatta mevsimler, ağaçlar için, geçici ölümler, ya da kış uykuları getirir. Ve ardından, doğurgan, çiçek açtıran baharlar, meyveye durduran yazlar gelir. Ve ağaç bu acı-tatlı tecrübelerle daha zengin bir yaşantıya erer, hilkatin şarkısına daha bir güven, daha bir ebediyet iştiyakıyla katılır.

Büyük âhenk, böyle yürür.

★

Hilkatin sırrı, hakikat. Sürekli hakikat.

Hakikatın, çeşitli görünümlerde, dozlarda açılımıdır hilkat. Yokluk aynasında görünümü.

Doğru, tez; yanlış ve yalan, antitez; hakikat, sentezdir. Ve hakikat, yalana eğriye ve yanlışa çarpa çarpa doğruyu sağlamlaştırır, çelikleştirir ve onun toprağından boy gösterir. Mantık ve düşünce planında doğru dediğimiz yaratış gerçeği, ruh planında yerini hakikata bırakır.

Hakikat, bu yüzdendir ki, bir yandan zihin alanındaki doğrulara, bir yandan da realite planındaki gerçekliklere açıktır. Pencereleri vardır her yöne. Doğuma, ölüme ve dirilişe.

★

Diriliş ve hakikat; hakikat ve diriliş. Aynı gerçe-

ğin iki yüzü. Dirilişsiz hakikat, hakikatsiz diriliş olmaz. Hakikata zamanı ekleyiniz, katınız, diriliş olur. Ya da dirilişi soyutlayınız, ondan zamanın liflerini çekip çıkarınız, damıtılmış hakikat kalır.

Tohum ve ağaç ilişkisi gibi bir benzetim kullanılabilir bu konuda. Hakikatın açılımı, bir seri dirilişle olur, ya da bir diriliş serisiyle gerçekleşir. Başlangıçta son gizlidir. Açılımın son halinde de başlangıcın bütün ilkeleri ve değerleri korunmuştur.

Hilkatte tekrar yoktur. Tekrar gibi gözüken diriliştir. Tam tekrar denemeleri iflâsa mahkûmdur. Geçmişin tam inkârına dayanan yenilik iddiası ile, aynen tekrarını hedef alan en ufak girintisi ve çıkıntısı, kabuğu ve şekliyle tıpatıp bir geçmiş kopyalamasına girişme, ifrat ve tefrit hareketi olup iki uç noktalar olarak, yine de gerçek oluşa işaret ederler. Gerçek oluş, hilkatte tekrarı değil, sürekli gelişmeyi ve açılmayı, sürekli denemeyi, denemeler sonucunda yanlış ve eğrilerden dönmeyi, doğruları yeniden bulup yeni şartlarda yeşertmeyi, geçmişle ilişkili kökleri ortaya çıkarmayı, besleyip güçlendirmeyi ve geleceğe de dal, çiçek ve yemiş uzantılarını salmayı, bu çok boyutlu ve çok cepheli değişim, dönüşüm, durumalış, yöneliş, gelişim ve devrim biçimlerinin tümünü, dönen güneş kursundaki renklerin birbirine karışıp tek renge –beyaz renge– ermeleri gibi yapısında toplayıp eritmeyi bilen diriliş oluşumudur.

Âmentüde, dirilişin kozmik plandaki görünüşü, Son Gün'deki, Kıyamet Günündeki, Ölümden Sonraki gerçekleşimi, yani metafizik plandaki hakikatı deyişlendirilmiştir. Ama değil mi ki, Mutlaklıkta

böyle bir diriliş vardır, onu, bugünle, bu dünyayla, bugünkü yaşantımızla ilgisiz sanmamız büyük bir aldanış olur. Bir ayna düşününüz ki, bütün yolları görecek şekilde bir dağa yerleştirilmiştir. Bir kımıldanış, bir yürüyüş mümkün olabilir mi ki onda yansıması olmasın.

Evet, metafizik diriliş, her anımızda, her davranışımızda, her düşünce ve duyuşumuzda yanıbaşımızda, hatta içimizde ve ruhumuzda etkin haldedir. Ondan gelen ışıklar, kozmik ışınlar gibi hayatımızın ölü hal ve imkânlarını temizlemekte ve ileri gidecek ve geleceğe kalacak diri atılımları gerçeklemekte, bağ ve zincirlerinden kurtarmaktadır.

Yaptığımız şehirler, kurduğumuz uygarlıklar, hep o dirilişin inceleme ve süzmesine tâbidir. Gözyaşlarımıza diriliş karışmakta, yaslarımız onunla teselli bulmakta, bayramlarımız onunla şenlenmekte ve mutlakın şölenlerinden bir şölen olmakta.

Namaz, zamandan sıyrılıp fizikötesi diriliş ortamında, âdeta, hiç solmaz baharlar ortasında, dualarımızın çiçekleri içinde ruhumuzu dirilten soluklar almamız, Hakikat Beldesinde bir vakit konuk olmamızdır. Oruçsa, bu halin eşyaya da uzanıp onu sımsıkı sarması, çerçevelemesidir. Yani, namaz, *enfüs* de, oruç, *âfak* da *diriliş sınavını* vermemiz, diriliş küresinin ateşten cidarlarını yoklamamız demektir.

Dünya yolcusu, diriliş berzahından, köprüsünden geçmeden, Hakikat Yurdu olan Âhiret'e sağ ve salim varamaz. Yoksa bir ceza sedyesiyle, bir tutukevi arabasıyla, bir işkence tabutuyla götürürler oraya onu ancak.

★

Sosyal ve tarihî dirilişleri de bu metafizik dirilişten soyutlayamayız. İniş ve çıkışları, düşüş ve yükselişleri, diriliş ruhundan uzaklaşmaya ya da ona yakınlaşma olarak değerlendirmemiz gerekmektedir. Canlanış ve ölüşler olarak yorumlamamız.

Diriliş ruhunun güçlü olduğu çağlarda ve yerlerde, şartlar ne kadar ağır olursa olsun, onları aşan bir atılım görülür. Yeni bir inşa sevinci, her türlü olağanüstü zahmeti unutturur insanoğluna. İnsanlar, hiç bir karşılık beklemeden adlarını sanlarını, ömürlerini ve varlarını, insanlığın bu yeni ayağa kalkış yolunda harcarlar.

Ölüm, ancak bir diriliş için katlanabilen bir bedel olabilir. Başkalarının ölümü değil, kişinin kendi ölümü elbet.

Bedeninin ölümüne, ancak ruhunun dirilişi uğruna razı olabilir insan.

Böyle bir görüştür, işte, toplum ruhunun canlanışında başucunda asılı olan, insanoğluna *görme* gücü veren.

★

Buraya kadar, üzerinde durduğumuz soyut diriliş kavramı, güne baktığımızda, birden yüzünü somut dirilişe çeviriyor. Ona bakıyor.

Henüz bir tohumdur çağımızın somut dirilişi. Onu vahşi kuşlar yemez, nem çürütmez, kireç yakmaz ve filizi yeryüzüne çıktığında da kar ve kırağı

dondurmaz, güneş kavurmaz, fırtına kırıp dökmezse, evet, o, Allah'ın izniyle bütün bu ağır dış şartların imtihanından sağ ve salim çıkarsa, insanoğlunun yeni bir şans denemesi, yeni bir talih yoklaması dönemi başlıyor demektir.

Şu anda, tohumun, şartları tarttığı ilk hayat denemeleri safhasındayız.

Bebeğin, parmağınızı gezdirişinize uygun bir şekilde gözleriyle karşılık verdiği hayata ilk açılış penceresinde.

Dirilişin fecrindeyiz henüz. İlk şafağında.

Silüetler döneminde.

Vakit biraz daha ilerleyip ortalık aydınlanınca, *yüzler* görülecek. Bu, şu, o, diyebileceğiz o zaman.

Ruhtaki farklılık, düşüncedeki yenilik, ahlâktaki tazelik o gün bilinecektir.

Terazinin iki kefesi, ancak o gün birbirinin yüzüne bakabilir. Birinin ortaya koyduğuna karşılık ancak o gün öbürünün ortaya koyduğu denk düşecektir.

Şimdiki sancı, bu doğumun sancısıdır. Bütün çekilenler, o günün doğması içindir.

Diriliş Nesli, ana rahmine düşsün diyedir bu dünya içi kabir azapları.

Rahmet bulutları toplansın ve kuraklıktan çatlamış ruhlara, ölümün bunalttığı ruhlara, göklerden serinletici bir su insin diyedir.

Rahmanî Yağmuru çağırıştır somut diriliş tırmanışı. Yağmura, şifa yağmuruna bir çağrıdır o.

Bir yağmur duasıdır sanki. Kızgın taşları çakmaktaşı gibi gören. Ve onlara çarpa çarpa kilitlenmiş yağmur bulutlarını çözecek şimşeği çıkaracak olan.

Yankı bekleyen bir sestir o. Karşı dağlardan cevap uman. Karşıda susan demir dağlarda Ferhat gibi tünel açan.

★

Sabırsız değiliz. Ve kader sırrına saygılıyız. Tâkatın ötesinde bir zorlamadan uzağız.

Yapılacak olanı yapmak ve ondan ötesine karışmamak ilkesine bağlıyız.

Bir mühlet vardır. Ve biz ona inanıyoruz.

Ve mühletin, az çok, niyetle iş arasındaki uyum ve dengeye bağlı olduğu hakikatinden haberli kılmağa çalışıyoruz süreklice ruhumuzu.

Ruhumuzu durmadan uyarıyoruz.

Allah'tan bu uyarıdan ruhumuzu mahrum etmemesini diliyoruz boyuna.

MİLLET, DEVLET VE YÖNETİCİLER

Görüşümüze göre, Devlet, milletin, hakikat ideali etrafında organize olması, bu ideali tarih ve devam şuuru içinde sürdürmesi demektir. İdealini yitirmiş, hakikat aşkı pörsümüş, tarih ve devam şuuru yırtılmış, erimiş, kaybolmuş milletler, önce devlet sahipliğinden ve zamanla da o sahipliğin cevheri olan varoluş ve kimlik nimetinden mahrum olurlar.

İşte, bu sebepledir ki, bir milletin yöneticilerinin, diğer adıyla devlet adamlarının yüzleri üç cepheye dönük olmalıdır:

1) *Millet yanı:* Devlet adamı, hiç bir zaman, yöneticisi olduğu milletin özelliklerini gözlemlemekten, onlardaki değişimi derinden derine izlemekten uzak durmamalı ve bundan yorulmamalıdır. Millet, sadece bir yığın, kupkuru bir topluluk değildir. Millet, bir "hakikat ideali"nin bir araya getirdiği ve bu bir araya gelişi zaman içinde kökleştirip gelenekleştirmiş, ona süreklilik kazandırmış; inanç, düşünce, du-

yuş ve davranış kurum ve tutumlarıyla uygarlık dediğimiz büyük tarih olgusuna bütün varlığı ve gücüyle katılmış kişilikli toplum demektir. Öyleyse, yönetici, milletinin hakikat idesine olan duyarlığını sık sık anlama imkânını aramalı ve bulmalıdır. İnanç ve düşünce kurumlarındaki yozlaşma onu kara kara düşündürmelidir. Estetiğe karşı duyarsızlık, gerçek şiire karşı körlük, davranışlardaki tutarsızlık, onu gönlünden yaralamalıdır. Hakikat idealinin toplum ilişkilerine yansıması demek olan adalet ilkelerine olan sadakat ve vefa derecesi düşük olduğu zaman, yönetici için, bütün alarm zilleri çalmış olmalıdır.

Bir kabilenin sanatı folklordan ibaret olabilir, şairleri de sadece saz şairlerinden ibaret bulunabilir. Fakat, bir millet, bir kabile değildir. Folklorik müziğin dışında ve üstünde müziği, halk ozanlarının, yani saz şairlerinin, aşağı yukarı anonim olan ve folklorik müzikle yüz-astar ilişkisi içinde bulunan halk edebiyatı ürünlerinin dışında ve üstünde şiiri ve edebiyatı olmayan bir millet, millet olamaz; böyle kabul edilmeyen bir millet de zamanla millet olmaktan çıkar. Bir örnek olarak söyleyelim: bildiğim kadarıyla, kuruluşundan bugüne değin Devlet Televizyonumuz, Fuzûlî, Bâkî, Nef'î, Nedim, Nâbî, Şeyh Galib gibi şairlerimiz için program yapmamış, âdeta onları bu Milletin şairleri kabul etmemiş, bir kabile televizyonu gibi, ekranı halk ozanlarıyla doldurup taşırmıştır. Tabiî, bu duruma da, Devlet, seyirci kalmıştır. Bu Milletin büyük şairleri unutulmaya terk edilmiştir.

Ve ikinci örnek: bir millet düşünülebilir mi ki, en

büyük şairlerinin eserleri arandığında bulunmasın. Evet, adını saydığım şairlerin divanları ve eserlerinin çoğu, 50 yaşını aşmış Türkiye Cumhuriyeti döneminde ya hiç basılmamış, ya ez kaza basılanları da tükenince bir daha basılmamıştır. Ne özel yayınevleri, ne edebiyat fakülteleri, ne Milli Eğitim, ne Kültür Bakanlığı bu en zarurî görevi üstlenmiştir. Misâl olarak söyleyelim: koca Fuzûlî'nin Leylâ ile Mecnun'u bugün hiç bir kitapçıda bulunmamaktadır.

Açık konuşalım: Osmanlı Döneminde bir Millettik. Hem de büyük bir millet. Şimdi, bu millet zorla bir kabile, ya da kabileler yığını yapılmak istenmektedir.

Devlet, bütün kurumlarıyla, Millet kurumu olmaktan çıkarılıp kabile kurumları haline getirilmek istenmektedir bilerek bilmeyerek. Bu, Batı'nın bir oyunu idi. Ve bu oyuna gelinmiştir. Bunun da en acı sonucu olarak, bölücülük denen ifrit doğmuştur. Bölücülük denen felâket, millet kültüründen kabile ve aşiret kültürüne geçmeye çalışmanın tabiî ve acı sonucu, yani cezasıdır.

Edebiyatı ve şiiri bir örnek olarak verdim. Ayni durum, bilim alanında ve bütün diğer alanlarda da söz konusudur. Kaç lise mezunu, tarihçilerimizin, ünlü tarihçilerimizin adını sayabilir?

İşte, devlet adamı, bu somut ve trajik örneklerle belirttiğimiz gerçeği gören, milletinin kültür ve ahlâk bütününü, üstünlüğünü, kişilik zenginliğini koruyan ve gözeten, onun, gerileme bir yana, durmasına bile razı olmayan, hep ilerlemesi, gelişmesi ve bü-

yümesi için çırpınan, didinen kişidir. Kısacası, devlet adamı, yalnız milletinin bugününü değil, dününü ve geleceğini ve süreklice yaşayan ve yaşatmaya çalışan seçkin millet adamıdır. Halkının yiyeceğini, giyeceğini, konutunu, gezmesini tozmasını düşündüğü kadar hatta onlardan da fazla, hakikate olan sevgisini, adalete olan bağlılığını, millet değerlerine olan saygısını, yani kültürü ve ahlâkını da düşünen insandır. Bu değerleri yaşatmak için devletin bütün imkânlarını seferber eden bir güce ve halkını bu yönde harekete geçiren bir karizmatizme sahip olan kişi, gerçek devlet adamıdır.

Devlet adamı, halkıyla böylece ta yürekten bir bağ kurar ve onunla bütünleşir. Kendini onda bulur. Ve onu kendinde.

Yaşadığı sürece, milleti kendi şahsında yaşar millet yöneticisinin. Ve öldüğü zaman, sanki bir millet ölmüştür. Gerçekteyse ne o ölmüştür, ne de millet; o, millette yaşayacaktır. Millet de, onunla ve onun gibilerle.

Bütün hayatı kahramanlıklarla geçen, Haçlıları bir çok kez yenip krallarını, kumandanlarını esir eden, İslâm kalelerini onlardan geri alan Harput Artukîlerinden Balak Gazi, bir kuşatmada, kaleden atılan bir ok göğsüne saplanınca, oku göğsünden çekmiş ve şehitlik mertebesine yükselirken: "Bu ok benim değil, İslâmın bağrına saplanmış bir oktur" demiştir. Bununla o kahramanın kendisini İslâmla bir tutmak gibi bir büyüklenmeye kapıldığını sanmak büyük bir aldanış olur. Bu, gerçek devlet adamının, hakikî millet yöneticisinin ve büyüğünün, "millet

şuuru"nu gösteren, tarihin alnına yazılmış, unutulmaz ve unutulmaması gereken bir sözüdür. Ve bu sözün bilinmesi ve unutulmaması kadar, doğru yorumlanması da önemlidir. Balak, ya da diğer söylenişiyle Belek Gazi, demek istiyor ki; "Bu ok bana atılmadı. Benim ya da kişilerin ne önemi var? Düşman şuurludur. Ve onların hedefi, şu, bu kişi değil, İslâm Milletidir. Onlar oklarını, kumandan ya da, başlarının kalbine saplarken, maksatları, İslâm Milletini başsız, yöneticisiz, kumandansız bırakmaktır. Bu sebeple, onlara atılan ok, gerçekte İslâm Milletinin kalbine saplansın istenmiştir.

Evet, devlet adamı, Balak Gazi gibi, varlığını, Millet varlığında fâni gören kişidir.

2) *Devlet Yanı:* Devlet adamının ikinci özelliği, Devlet'e süreklice bakmak, onu kollamaktır. Devlet için, kendi fâni varlığını hiç görmektir. Devlet görevinde ihmal, baştan savıcılık, millet hayatında, önlenmez, gittikçe büyüyen bir gedik ve yara açar.

Kendi mevkii, ünü, malı, ya da çocuklarının, ailesinin, hizip, klik ve partilerinin hasis çıkarları ya da aşağılık gururları uğruna Millet ve Devlet hayatından ödün veren devlet adamlarının, yöneticilerinin bulunuşu, bir Millet için talihsizliklerin en karası bir talihsizliktir.

Devletin organik yapısındaki çöküntü, soysuzlaşma, yozlaşma, gerçek devlet adamınca teşhis edilebilmeli ve en kökten çareleri aranmalıdır. Hiç bir mazeret, otorite yokluğu ve boşluğu, ya da zayıflığını ona unutturmamalı ve affettirmemelidir.

Keyfi diktatörlük değil, devlet mekanizması ve organizmasının hayat ve memat şartı olan otorite ve disiplin, her kişinin başına asılmış bir demoklesin kılıcı gibi durmalıdır. Güçlüler, ünlüler ya da imtiyazlı kişiler, hiç bir söz ve davranışlarından, şu ya da bu bahaneyle sorumlu tutulmazken, hoşa gitmeyen bir gerçeği biraz keskin bir üslûpla söyledi diye arkasında kuru kalabalık ya da kaba kuvvet bulunmayan bir kişi ezilirse, bu, otorite ve disiplinin kendini tam tersinden göstermesi demek olur. Ve bu tutum gelenekleşirse, o ortamda, boy atacak kıyamet nebatı, ya da hayvanı, yani (Dabbetülard), terör ve anarşi olacaktır.

Devlet adamının asla vazgeçmeyeceği ve kurulması birinci derecede görevi olan disiplin ve otorite, millet ruhundan, kültüründen, ahlâk ve şuurundan doğan, samimi kritiğe açık, bozgunculuk veya yıkıcılığı önleyen bir otorite ve disiplindir; yani mekanik değil, organiktir. Şahsiyetsizlerin zulüm ve baskısı değil, şahsiyetli bir milletin kudret ve gücüdür. Toplumun tûba ağacıdır. O ağacın gölgesinde, kişiler, sulh ve sükûn içinde yaşarlar.

Otorite ve disiplin yozlaşırsa, tûba, zakkuma dönüşür. Ve zakkum ağacının karanlık gölgesinde, terör ve anarşi boy atar, terör ve anarşinin gözleri parlar.

Böyle bir durumla karşılaşan devlet adamı, her şeyden önce susturulmuş Millet ruhunu konuşturmalı, ağzına tıkaç sokulmuş hakikat ruhunu dile getirmelidir. Uykuya daldırılmış ve üzerine ölü toprağı serpilmiş millet kültürü ve ahlâkını uyandırmalı,

körleşmiş otorite ve disiplin kılıcını bu kültür ve ahlâkla bilemelidir. Her eve ve aileye, her kuruma, millet kültür ve ruhunu yeni baştan sokmalıdır. Her türlü yabancı ideoloji ve propagandalara karşı, bizzat evlerin içinde kültür setleri ve millet kültürü barikatları kurarak karşı koymalı ve direnmelidir. Evler, okullar, spor yerleri, sinemalar, tiyatrolar, sergiler, hatta kahveler, Devletin bütün kültür imkânlarıyla yerleşip kültür yıkıcısı hareketlere karşı koyacağı, onlarla savaşacağı yerler olmalıdır.

Toplumda, sosyal ve ekonomik yaşayış kadar, kültür, inanç ve ahlâk hayatı da devletin izlemesi gerekli bir cephedir. Bunlar ihmal edilip sadece ekonomik hayata bakmak, Devlette, bir tarafı inmeli, bir tarafı felçli sakat bir yapı oluşturur. Böyle bir devlet sağlıksız bir devlet olur.

3) *Tarih ve Devam Şuuru:* Yönetici, Millet ve Devletin tarihteki yeri ve konumunu iyi bilmelidir. Nereden gelinip nereye gidilmektedir? Şimdiki zamanda hangi noktada durulmaktadır? Bunları değerlendirecek tarih kültürü ve analiz gücüne sahip olmalıdır devlet adamı. Çağı da iyi tanımalı ve şartları gerçeğiyle tartabilmelidir, Milletin gelecek zaman hedeflerini kesin ve açık bir şekilde görmeli ve göstermelidir. Millet devamının, değişen şartlar çerçevesinde alacağı şekilleri elle tutulur bir biçimde belirleyebilmelidir.

Devlet adamı, düşle realite dengesini sağlamca kuran, hayallere değil, ideallere bağlı olan, realist olurken oportünizme düşmeyen, tarih ve şart ilişkisini kırmayan, zamanlamayı iyi yapan, kısacası, bir

yandan, sanki kendisi yokmuş da yalnız devlet ve millet varmış gibi, bir yandan da, devlet ve millet kendisinin dışında değilmiş gibi, devlet ve millet yazgısı kendi alınyazısıymış gibi sorumlulukla, iradeyle, direniş ve dirilişle dopdolu olan, bir ödev için seçilmiş biridir. Âdeta, millet kaderi için seçilmiş biridir O. İsterse bu seçiliş, kimi zaman bir kurban seçilişi gibi olsun.

DÜŞÜNME

İnsanoğlunun en ayırıcı vasfı, düşünmektir. En büyük özelliğidir bir bakıma bu. Yemek, içmekte, hayvanlarla ortak yazgıdayız. Havadan, sudan ve gün ışığından yararlanmakta da bitkilerle. Allah'ın önünde eğilmekte meleklerle birlikteyiz. Ama, yalnız düşüncedir ki âdeta bize mahsustur.

Hayvanlarda, hatta bitkilerde zekânın ya da benzerinin bulunduğuna dair bilim tesbitlerimiz olabilir. Ancak, unutulmamalıdır ki, onlarda zekâ ya da onun yerini tutan bir güç, bir eğilim veya bir yeti bulunsa da, bu, düşünce üretmek için değil, yaşamanın isteklerini doğrudan cevaplamada pratik bir yol ve yordam bulmak içindir. İnsan zekâsı ise, hayata uyum sağlamanın dışında ve üstünde, başlıbaşına bir uğraş alanına yöneliktir düşünme alanı.

Bu sebepledir ki, düşünme, hem korku, hem muştu dolu, hem tehlike, hem kurtuluşla çevrili bir insan faaliyetidir.

Hislerimiz, sezgilerimiz, zekâmız, bizi düşünce dünyasına götüren araçlarımızdır. Bir kere de, o dünyaya girdik mi, hisler ve sezgiler erir, zekâ, kalbimizin ve ruhumuzun güçleriyle donanarak yeni ve üstün bir yeti gücüne erer. Ruhun ve kalbin koruyuculuğuyla sapmalardan korunur. Onların bu iyiliğini de karşılıksız bırakmaz ve fazlasıyla öder: O da, kalbimizi uçurumlara ve ruhumuzu labirentlere düşmek ve dalmaktan korur.

Vecdimiz ve aşkımız, inancımız ve Allah önünde eğilmelerimiz, zekâmızı, aklımızı eğitir, onu ilâhî silâhlarla, kalkanlarla donatır. Böylece, o, ruhumuza bir açılım, kalbimize bir gelişim, vaktimize bir uygarlık, varoluşumuza bir ışık ve bir aydınlık getiren ilâhî bir nimet olur.

İtiraz, inkâr, kuşku da düşünmenin özelliklerindendir şüphesiz. Ama bunlar, asıl amaç değil, teslimiyet, imân ve kesinliğe erişmede geçici olarak kullanılan ömürsüz olumsuzluklardır. Ayağımıza batan dikenlerdir onlar. Belimize dolanan zincirler, bizi yere kapaklandıran handikaplar, içine yuvarlandığımız ağlar ve tuzaklardır. Ama biz, o dikenleri ayıklar, zincirleri çözer, handikapları dikkatle aşar, ağları temizler ve tuzakları bozarsak, yolumuz açılır, güvenli bir şekilde hedefe varırız. İşte, düşünme, bu işlemler için gereklidir. Yoksa, düşünmeyi, itiraz, inkâr ve kuşkuyla sınırlarsak, o vakit, ortaya, hedefe varmayan, amaca ulaşmayan, "kara düşünce" diyebileceğimiz bir varoluş kâbusu çıkar. Böylece, gündüz geceye, nur zulmete dönüşmüş olur.

Düşünme, sadece bir kuvvet değildir; ayni za-

manda bir kudrettir. Onu darlaştıran Batı, onu hiçleştiren Doğu, iki uçtur. Doğru ve orta yolsa, ona gerekli onuru bağışlayan, Kur'an'ın İslâm'ın yoludur. Ruhun aydınlığından aklı mahrum eden Batı, gayrı insanî bir hayat kurdu. Aklı hayattan koğan Doğu ise, bir süre sonra kendini hayattan mahrum buldu. Oysa akıl, Rahman'ın ışığıyla içten aydınlanmalıdır ki ifrat ve tefrite düşmeden, insanın Tanrı halifeliği görevini yerine getirmesinde, ilâhî ölçüleri doğru ve yerinde yorumlamada ve kullanmada işe yarar bir araç olsun, olabilsin.

Evet, vahiy, düşüncenin üstünde, Allah'ın yalnız peygamberlere bağışladığı hakikat dilidir. Ama, yine odur ki, insanlara bütün gerçek düşünme yollarını açar, onları düşünmeye çağırır, onları düşündürerek hakikata ermeğe davet eder. Bu türlü düşünme, aydınlığı düşünmedir, aydınlık düşünmedir.

Ruhun vehimlerinden, kalbin hafakanlarından, aklın saplantılarından, bizi vahiy izinde düşünme kurtarır ancak. Kur'an'ın ruhumuza ve aklımıza verdiği genişlikte buluruz ilerlemeyi ancak biz insanlar.

Biz müslümanlar ilkin, Peygamberimizin ve Kur'an'ın açtığı yoldan ilerleyerek düşünme alanında kalıcı eserler, anıtlar verdik, bir eşi görülmemiş bir medeniyet kurduk. Kurduğumuz şehirler ve bütünüyle tarih, bu olağanüstü medeniyete tanık oldu. Ama sonra değiştik, bozulduk, giderek düşünmeyi terk ettik ve bugünkü acıklı ve hor duruma düştük.

Şimdi, en büyük eksiğimiz, gerçek düşünüşten mahrum oluşumuzdur. Teorik alanda olanca kısır-

lıktan yanıp kavruluyoruz.

Bu yüzden, Ruhülkuddüsün teyidinden ve Rahman'ın feyzinden yoksun kaldık.

Yeniden, düşünme yolunu açmak zorundayız. Bıraktığımız noktalardan hareket ederek, her alanda, vecd ve aşka yoldaşlık eden, seher sarhoşluğuyla mest bir akılla, çıkarsız ve küçük hesapsız, şerefli düşünme yoluna; mümine, müslümana yaraşır, çok cepheli ve boyutlu, vahyin koruması altında, Kur'an sancağı gölgesinde, ezbercilik ve taklitçilikten arınmış gerçek düşünme yoluna girmek ve her alanda bu düşünüş tutum ve davranışıyla donanmış olmak zorundayız. Bu, bizim için hayat ve memat meselesidir.

Hayat meselesidir; çünkü: toplum yaşayışımızı düzenlemede, geleceğimizi kurmada, geçmişimizden faydalanmada, dıştan bizi saran ölümcül tehlikeleri iyi bilme ve değerlendirmede ondan yararlanacağız.

Ve memat meselesidir; çünkü: bu türlü düşünmeyi ihmal edersek, tarihin karanlığına gömülen geçmiş ümmetlerin yazgısından kendimizi kurtaramayacağız.

Ve hayat meselesidir; çünkü: Allah'ın dünya nimetlerine gömdüğü hazineleri ancak onunla çıkarabiliriz.Yoksa balı zehir, nimeti külfet yaparız kendimize. Nitekim yapmışızdır.

Ve nihayet memat meselesidir, çünkü: biz müslümanlar kıyamete ve ölümden sonra dirilmeye inanmaktayız. Bu inancımız zayıfladıkça biz de za-

yıflarız, güçlendikçe biz de güçleniriz. Bu inançlar, karamsarlık, kötümserlik ve umutsuzluk için değil, muştu, aydınlık ve umut içindir. Bu yolda düşünmeyi, hakikatın kılıcı gibi kullanıp, ölüm ötesinin gücünü hayatımıza çağırmalıyız. Dünyaya tapmadan böyle koruruz kendimizi. Ve kendimizi davamıza ancak böyle adayabiliriz. Dünyayı, böylece, âhiretin hemen mahsulünü veren tarlası yapabiliriz. Yoksa bu dünya çölünde yolumuzu izimizi, hayat ve mematımızı yitirir gideriz.

Allah'tan duamız, müslümanlara yine o eski ulu günlerdeki gibi düşünme gücü ve özelliği vermesidir ilkin. İlkin ve her şeyden önce.

İLHAM DÖNEMİ

Düşünce alanında yeterli gelişme olunca, insanlık için yeni bir dönem başlayacaktır; İlham dönemi.

İlham katı, düşünce katının üstünde bir ruh katıdır, insanoğlu bu kata erince, düşünce verimi kesilmez, tam tersine misilsiz bir zenginlik, temizlik ve yücelik kazanır. Şeytanın yere ve cehenneme batırıcı ağırlıklarından, uyku ve gafletlerinden arınır. İslâmın yükselme dönemleri, bunun en parlak örnekleriyle doludur. İmam-ı Gazzali, Muhyiddin-i Arabî, Mevlâna Celâleddin-i Rûmi ve İmam-ı Rabbânî, ve daha nice nice büyükler, islâm tarihinin İlham Döneminde geldiler ve dünyayı ışıklandırdılar. İslâmın Dirilişinde de, kuşkumuz olmasın ki, onların ruh soyundan nice düşünce, inanç, sanat, ahlâk ve irade kahramanları, ilham şafak ve fecirlerinde zuhur edeceklerdir.

Ne mutlu o güne ve ne mutlu o güne inananlara.

"Kara ilham" diyeceğimiz bir ilham, "ak ilham" ya da sadece "ilham" diyeceğimiz bir ilham, "yüce ilham", "semavî ilham", "ilâhî ilham" diyeceğimiz bir ilham vardır. Evet, ilham böylece çeşitlenmiştir. Eski deyişle şeytanî ve rahmanî ya da zulmanî ve nuranî bölümlenmesinin sonucu, ilham, karadan aka, kızıldan yeşile böyle bir renk, şiddet, biçim çokluğu ve boyutları gösteren bir ruh ve insanlık ruhu olgusudur.

Onda korkunun ürpertişi ve muştunun kanatları vardır.

Yüzyılların birikimi, patlak verir bir ilhamla.

O, âdeta yorulmak nedir bilmeyen dehanın ibda ve inşa aşkıdır.

O, iyi ve yüce anlamında, ruhların bir şöleni, bir ayini, bir töreni ve bayramıdır. Yakıtı tükenmek nedir bilmeyen bir lâmba ve meşale aydınlığında sürüp giden ve katılanları ebedîlik boyasıyla boyayan, âdeta ölmezlik rengiyle renklendiren bir ayin, bir tören, bir şölen ve bir bayram.

Evet, Cebrail'e karşı nasıl şeytan boş durmuyorsa, dehaya karşı da kara deha, boş duracak değildir. O, gündüzü daha belirlemeye yarayan gece gibi, kendisine verilen sürekli izin gereği, diriliş gününe kadarki izin gereği, ilhamın, yüce ilhamın önüne dikilecek, onu arkasından hançerlemeye kalkacaktır. Ama önemi yok; bin bir engele rağmen, ilham, hedefine ulaşacaktır. Daha tecrübelenmiş ve daha kalıcı olarak.

Nice ilhamlar vardır ki, ak ilham ve yüce ilham adayıdır; fakat, kötü kalb ve taşkın zekâ, onu karar-

tır ve kara ilham çerisine katar. Bunlar için gözler ne kadar ağlasa, ne kadar çok göz yaşı akıtsa yeridir.

Bir örnek: Nietzsche, "Ben, Mehdi'yim" diyemediği için, "Ben, Deccal'ım" dedi. Mehdi olmak, O'nun yazgısında yoktu. Ama Deccal olmayı kendi seçti. Mehdi olamayanın mutlaka Deccal olması mı gerekir? Büyükleniş illeti, insanı böyle şaşırtır. Zavallı Nietzsche! Deccal olabildi mi bari? Deccal da değil, sadece bir kaçkın oldu. İşte, kendisine ilham rüzgârının bir teması olduğunu hisseden her zekâ ve ruhun, bu evrensel örneği hep gözönünde tutması gerekir.

Ama bizim asıl konumuz, tek dehalar değil, toplumsal dehadır. Toplumlar da, kişiler gibi, kimi dönemde alelâde, kimi dönemde de fevkalâde bir varoluş muhtevasına sahip olmuştur. Bu olağanüstü dönemlerine, biz, ilham dönemi diyoruz.

İlham dönemleri, toplumlar için, yeni bir yol, yöntem seçme, yeni bir doğrultu tutturma dönemleridir. Bir sıçrayış, bir atılış dönemleri. Kaderlerin alev alev parladığı dönemler.

Bu dönemlerde, ilham, ak ya da kara kuzgunî kanatlarıyla gelip, omuzlara dokunup geçen bir kuş gibi ruhları okşar, harekete geçirir, onları dalgınlıklarından sıyırır ve sisler içinde bir belirip kaybolan risk-kazanç ikilisine doğru iter. Yılanın ağzındaki hazineye, dipsiz kuyunun içindeki ışıltıya doğru.

İşte yeni bir oluşa aday bir toplum, önce bir "düşünce dönemi", arkasından da bir "ilham dönemi" vaktini yaşar.

★

İslâm Dünyası, uzun bir "ruhun ölümü" dönemini yaşadı. Şimdi bundan sıyrılmak istemenin büyük çilesini yaşıyor. Bu çile, hem düşünce, hem ilham dönemini içinde bir tohum gibi saklıyor. Hatta üçüncü ve sonuncu dönem, mutlu dönemi. Örnekler sergileniyor şimdi. Kendi asıl boyutlarına göre minyatür gibi kalan örnekler. Kimi yerde belki zayıf, cılız, kansız örnekler. Ama olsun; gün ve vakit gelince, beklenen gün ışığı, onları besleyip büyütmesini, geliştirmesini bilecektir.

Gelecek gerçek bir ilhamı, yoz ilhamlar yolundan saptırmak, gölgelemek isteyecektir. Ama bu pürüz ve engeller, onun daha köklü yerleşmesine ve daha ömürlü bir etki oluşturmasına yarıyacaktır.

İslâm Dünyasının yeni oluş ve diriliş atılımında, "düşünce" ve "ilham" dönemlerini en sağlıklı ve zengin, en derin ve saf bir ruhla doldurması için, kendini bu ülküye adamış aydın kadronun dikkatlerin en keskinine sahip olması, Allah'tan en büyük dileğimiz olacaktır.

Evet, geleceğin Elhamra'sı, Binbirgece Bağdat'ı, Kutlu Şam'ı gözler önünde canlanacaktır bu dönemlerde. Hayal ufuklarına yansıyan bu görüntüler, yüce ilham erlerinin çabalarıyla Arzın üzerinde de yükseltilecektir.

Bu yeni gelen dünya, eskinin tekrarı olmayacaktır kuşkusuz. Bu olgu, bir tekrar olgusu değil, bir "diriliş olgusu" olacaktır. Kıyamete kadar yeni açılım gücünü vücudunda bulunduran, umut ve vaad

yemişleri tükenmeyecek olan İslâm Uygarlığı'nın yeni bir atılımı ve dirilişi olacaktır.

Bu atılım ve diriliş, yalnız müslümanlar için değil, bütün insanlık için, bir zaruret olmuştur. İnsanlık, ya ölüm, ya diriliş! diyeceği bir döneme gelmiştir.

Bu yeni oluş koşusunda, bu yeni bayrak yarışında, en geride gibi olanın en öne geçmesi gerekmektedir.

Bu yeni oluşu mutlu amaca eriştirmeğe, gerçekte onun en çok çilesini çekmiş ve her şeye karşın yine de en mâsûm kalmış müslümanlar lâyıktır. Bu liyakatin değerini idrak edersek, Tanrı'nın bağışı, umudumuzun çok üstünde olacak, ufuklarımızı ruhun hesapsız zaferleri süsleyecektir. Ama bunu vaktinde idrak etmez ve bu idrakin gerektirdiği büyük sorumluluk ve çabayı omuzlamazsak, yazıkların en yazığı, bize, biz müslümanlara olacaktır.

İDEAL DÖNEM

Düşünce Dönemi, İlham Dönemi, sonra İdeal Dönem. Yükselmenin üç basamağı.

Her yüce harekette bu trioloji akışı görülür.

Her düşüşten sonra, ayağa kalkış, bu üçlü gelişme çizgisini izler.

Düşünce dünyasında yeterince bir atılım, İlham Dönemini çağırır; İlham Dünyasının yere ayak basışı da, bir "ideal dünya"nın kapısını aralar.

İdeal, düşünce ve ilhamdan kopmadan, davranış dünyasında ileri doğru bir değişimi içerir. Bir görünüm değişimi değil sadece; arka plan kaynaklarının tümüyle bir görünüm değişimi.

İdeal, bir idealistler topluluğunun varlığını gerektirir. Olağanın bütün kayıt ve sınırlarını küçümsemeden olağanüstü'ye yönelmiş değişim kahramanlarının fedakârlık destanından bir yazgı levhasıdır ideal.

Ruhun hakiki yaşam özüdür ideal. İdealini yitirmiş ruh, yetersiz beslenen bir vücut gibi, giderek pörsür, solar ve ölür.

Düşünce ve ilham tabanına oturmamış bir ideal, askıntıda ve havadadır. Sun'idir, köksüz ve cılızdır. İlk esintide sönen uydurma bir mumdur o. Ama, hakikat uygarlığının kurumaz memesinden beslenen ideal özü, düşünce ve ilhamların bereketli toprağında kök salan bir çınar, bir servi ve bir zeytin ağacı gibi, yüz yılların, bin yılların bir çerağı olacak demektir.

Önce, belki ihmal edilmiş bir köşede başlar ideal türküsü. Sonra, dağlardan dağlara yankı yapa yapa genişler ve tüm dünyaya yayılır.

Ufak bir topluluktan tüten ideal buhurdanı, sonra bir toplumu, en sonunda da bütün insanlığı, kokusuyla dolu bir havayı solumaya çeker.

★

İslâm Dünyası, düşünce, ilham ve ideal dönemi sancıları içinde, ölümden dirilişe gitmenin çilesini yaşıyor. Bir gün, ölümün gecesine, âdeta kurtulmamacasına gönülmüş gibi oluyor. Bir başka gün, diriliş sabahının çiğleri, gümüş taneleri gibi, alnında parlıyor.

Diriliş çocukları, bu ak ve kara gelgitin duyarlığı içinde çalkalanıyor. Böyle böyle büyüyüp gelişiyorlar, serpilip büyüyorlar. Kimi zaman, aralarından bir çoğu, gulyabanilerin seslerine kapılıp çöllerde yitiyorlar; kimi zaman, kendilerine geliyorlar, uyanıp

yeniden diriliyorlar.

Her şeye rağmen, Doğu'yu, Batı'yı, geçmişi, geleceği bilen diriliş çocukları geliyorlar.

★

Realizm adına boğulmaya yüz tutmuş İnsanlık, yeni bir İdeal Dönemini açmak zorunda. Bunu yapmadığı takdirde, kıyametten sahneleri sık sık yaşamak durumunda. Düşünce ve ilham dünyasını yeni bir idealin yüksek fırınında ateşlemezsek, insanlığı sarmış bunalımların soğuk demiri eriyip saflaşmayacaktır.

Diriliş çocuklarına yolu açmazsak, İnsanlık, akla hayale gelmeyecek acı ve karanlık günler görecektir.

Diriliş erenlerini yetiştirmezsek, Cennete dönmeyi bekleyen dünya, Cehenneme dönecektir.

Ve zaten şimdiden Ârâfta da değiliz.

– SON –

İÇİNDEKİLER

7 Güç Doğum
11 Başkaldırı I
14 Başkaldırı II
18 Başkaldırı III
22 Uygarlığın Değerbilirliği
26 Şartlar ve İnsan
31 Yazgı Seçişi
36 Sağduyu ve Batı
41 İslâm ve Sağduyu I
46 İslâm ve Sağduyu II
51 İslâm ve Sağduyu III
57 Sorumluluk ve İnsan
63 Özgürlük Andı
68 Katastrof Ruhu
73 Bütünlüğün Gücü
79 Onur Dirilişi
83 Oluş
87 Dirilişe Doğru
96 Gündem
103 Ölü Nokta
107 İtirâf
113 Bağlantı
127 Hatırlayış
133 İdeal Devlet ve Devlet İdeali
140 Yapı
147 Millet, Devlet ve Yöneticiler
155 Düşünme
160 İlham Dönemi
165 İdeal Dönem

DİRİLİŞ YAYINLARI
www.dirilisyayinlari.gen.tr
10 TL